

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

**Επιβλέπων Καθηγητής: ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Συνεξεταστής Καθηγητής: ΚΟΥΣΚΟΥΒΕΛΗΣ ΗΛΙΑΣ**

Α Τ Ο Μ Ι Κ Η Δ Ι Α Τ Ρ Ι Β Η

ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

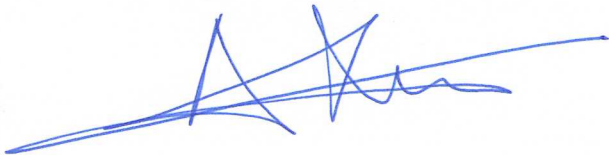
ΘΕΜΑ:

**« Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ 2011: ΟΡΙΑ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΧΡΟΝΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΔΙ'
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ (PROXY WAR) »**

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2018-19
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019**

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα επέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Αντώνιος Γ. Χατζηγεωργίου

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and lines, extending horizontally across the page.

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, καθόσον η διδασκαλία τους αποτέλεσε και – συνεχίζει να αποτελεί – έμπνευση για την μικρή ακαδημαϊκή μου ενασχόληση. Δίνουν – ο καθένας στον τομέα του – προστιθέμενη αξία σε όλο το πρόγραμμα, που μεταφράζεται σε χρησιμότητα όχι μόνο στα αμφιθέατρα, αλλά και στην επαγγελματική μου επάρκεια και αντίληψη. Από τις ευχαριστίες αυτές δε θα μπορούσε να λείπει η σύζυγός μου Δέσποινα, η οποία, στωικά, στηρίζει κάθε μου προσπάθεια και η κόρη μου, Άννα-Μαρία, μαθήτρια Α' Λυκείου, που το σπινθηροβόλο πνεύμα της ανοίγει νέους δρόμους και νέες ελπίδες για το μέλλον μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
1.1 Ιστορικό της Κρίσης	5
1.2 Διαχείριση της Κρίσης	7
1.3 Αμερικανικοί Προβληματισμοί	9
1.4 Κρίσιμη Μάζα για Λήψη Απόφασης	10
1.5 ΝΑΤΟ, ΕΕ ή «Συνασπισμός Δυνάμεων»;	12
1.6 Πόλεμος δια Αντιπροσώπων στη Λιβύη	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
2.1 Proxy Wars: παλαιά ή νέα στρατηγική προσέγγιση Διεξαγωγής πολεμικών συγκρούσεων;	14
2.2 Διάκριση από άλλες μορφές επέμβασης	18
2.3 Σχέσεις Benefactor / Proxies	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
3.1 Γιατί αναλαμβάνονται Proxy Wars	21
3.2 Ιδεολογική διάσταση ανάληψης	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Υλοποίηση Πολέμου Δι' Αντιπροσώπων	25
4.1 Ανθρώπινο Δυναμικό	26
4.2 Διάθεση Αμυντικού Υλικού	28
4.3 Διάθεση Κεφαλαίων	29
4.4 Διάθεση μη Στρατιωτικής Βοήθειας	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Το μέλλον και τα όρια του Πολέμου Δι' Αντιπροσώπων	32
5.1 Το πολεμικό φαινόμενο στον 21 ^ο αιώνα	33

5.2	Παράγοντες που ενισχύουν τον Πόλεμο Δι' Αντιπροσώπων.....	36
5.3	Λιβύη – Συρία: η εξέλιξη	42
5.4	Όρια του Πολέμου Δι' Αντιπροσώπων	46
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
	Βιβλιογραφία	58

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι διαμέσου της συνοπτικής παρουσίασης της Λιβυκής Κρίσης (2011) και του τρόπου που αυτή διαχειρίστηκε από την παγκόσμια κοινότητα με τις αποφάσεις και ενέργειες διεθνών οργανισμών και συνασπισμών κρατών, να αναδειχθούν οι προβληματισμοί και τα όρια που τίθενται στις διεθνείς επεμβάσεις (interventions) που αποσκοπούν στην ανατροπή υφιστάμενων καθεστώτων από αντικαθεστωτικές δυνάμεις ή στην αντιμετώπιση ανθρωπιστικής κρίσεως λόγω εμφύλιας διαμάχης, με τη χρήση μεθόδων «πολέμου δι' αντιπροσώπων».

Τα παραπάνω θα αναδειχθούν, με την υιοθέτηση μίας «παγωμένης εικόνας» της Λιβύης με την έναρξη της αντίστοιχης εξέγερσης στη χώρα έως και την κατάληψη της Τρίπολης και το θάνατο του Καντάφι, χωρίς να υπεισέλθουμε στη κλασική ανάλυση της λιβυκής κοινωνίας και των πολιτικών αιτίων που εξηγούν την συγκεκριμένη εξέγερση.

Ουσιαστικά, η όλη «Λιβυκή περίπτωση», συνιστά ένα «trigger point» για την περαιτέρω εξέταση των παραγόντων που υπεισέρχονται στην ανάληψη και διεξαγωγή του «πολέμου δι' αντιπροσώπων» ως φαινόμενο και πρακτική. Ως εκ τούτου, αποτελούν κύρια αντικείμενα της παρούσας, το τί ορίζεται ως proxy war, το ποιοι δρώντες έχουν τέτοια προσέγγιση στη στρατηγική τους, οι αιτίες (αιτία) που ένας εξωτερικός δρών αναλαμβάνει την διεξαγωγή τους σε μία κρίση ή επέμβαση, το πώς υλοποιείται αυτή και τέλος εάν εκτιμάται ότι υφίσταται τάση μείζονας υιοθέτησης αυτών των πρακτικών στο μελλοντικό επιχειρησιακό περιβάλλον.

Μέσα από την ανάπτυξη αυτή, εκτιμούμε, ότι θα αναδειχθούν οι προβληματισμοί των «πολέμων δι' αντιπροσώπων» (proxy wars) τα υπέρ και τα κατά τους καθώς και τα νομικά και πρακτικά όριά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ιστορικό της Κρίσης

Οι σχέσεις του ιδιότυπου καθεστώτος του Καντάφι στη Λιβύη (εγκαθιδρύθηκε στην εξουσία το 1969), είτε με τον αραβικό και αφρικανικό κόσμο είτε κυρίως με την Δύση, πέρασε από μεγάλες διακυμάνσεις και σε πολλές περιπτώσεις, ακραίας μορφής. Το καθεστώς – πρακτικά ο ίδιος ο Καντάφι - βρέθηκε στην μακρόχρονη πορεία του, από οπαδός του Παναραβισμού, με συμμετοχή και ρητορική εναντίον του Ισραήλ με τον αραβικό κόσμο, με έντονη αντιδυτική ρητορική, με σχέσεις και ισχυρή ανάμειξη σε τρομοκρατικές ενέργειες (παροχή εκπαίδευσης στον IRA, πώση Airbus στο Λόκερμπι της Σκωτίας κλπ), με εμπλοκή σε πολέμους στο Τσαντ και με παναφρικανική ομπρέλα, σε συνομιλητή και οικονομικό εταίρο της ΕΕ, με αποποίηση των τρομοκρατικών μεθόδων και με πλήρη συμμόρφωση των διεθνών αποφάσεων για την τρομοκρατία και την διάδοση των πυρηνικών όπλων. Συνολικά, θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς την εξωτερική πολιτική του καθεστώτος, ως ευκαιριακή, ριψοκίνδυνη, απρόβλεπτη και πλούσια σε μανιερισμούς/τακτικισμούς από τον ίδιο τον Καντάφι. Αυτή η πολιτική, εξισορροπούσε ανάμεσα στον πολιτικό στόχο της εκμετάλλευσης του πλούτου της χώρας για την ανάπτυξη και την υποδομή της έτσι ώστε να θεωρείται σύγχρονη και από την άλλη, της πολιτικής εσωτερικής εξισορρόπησης του πατροπαράδοτου φυλετικού συστήματος της χώρας με τη χρήση (με συχνές εναλλαγές) μαστίγιου/καρότου, σε πρόσωπα κλειδιά (ή και φυλές) που αμφισβητούσαν ή υποστήριζαν την απόλυτη εξουσία του.¹

Ειδικά την περίοδο μετά το 2003 (και μετά την επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ), είχαμε άμεση εγκατάλειψη του πυρηνικού προγράμματος της χώρας και αποποίηση της τρομοκρατίας. Με βάση το σκεπτικό αυτό, η Λιβύη, διαγράφηκε από τις ΗΠΑ της λίστας των κρατών που παρέχουν υποστήριξη σε τρομοκράτες.²

Τα παραπάνω διευκόλυναν τα μέγιστα στην εξομάλυνση των σχέσεων με χώρες της ΕΕ, από το 2007 και μετά, οι οποίες σύναψαν επενδυτικά προγράμματα δις ευρώ με την χώρα, η οποία, σημειωτέον, είχε σταδιακά, ισχυρά μετριάσει την «επαναστατική» ρητορική των εθνικοποιήσεων και είχε ανοίξει την χώρα σε επενδύσεις.

Επιστέγασμα της καλής πορείας και σχέσης της χώρας, εκείνη την χρονική περίοδο με την Δύση, ήταν η ανταλλαγή πρεσβευτών μεταξύ ΗΠΑ και Λιβύης το 2009, η οποία και επιβραβεύτηκε με επιπλέον συνεργασίες τόσο οικονομικής όσο και αμυντικής φύσεως.

¹ Dirk Vandewalle, 'A History of Modern Libya', Cambridge University Press, 2012 και Διατριβή Σπανού Δέσποινας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο « Ο Καντάφι και η Δύση: Από τη Δαιμονοποίηση στη Συνεργασία και την Ανατροπή»

² Christopher S. Chivvis, 'Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention', Cambridge University Press, 2014, p.22

Παρόλη την εξωτερική καλή εικόνα, το καθεστώς Καντάφι δοκιμαζόταν από εσωτερικές αντιθέσεις, οι οποίες ταλάνιζαν την διακυβέρνηση της χώρας και την λιβυκή κοινωνία και οφείλονταν είτε στη δυσαρεστημένη ελίτ, είτε σε διαφορές των φυλών λόγω των προνομίων που έχαναν, είτε στην εξόριστη αντιπολίτευση, είτε στην πεποίθηση ότι η «επανάσταση» του 1969, ολοκλήρωσε τον κύκλο της και υπήρχε ανάγκη διαδοχής. Επιπλέον αυτών, η φαντασμαγορική ζωή όλης της οικογένειας Καντάφι και των προνομίων που δόθηκαν στη φυλή που προερχόταν, ερχόταν σε τραγική αντίθεση με την φτώχεια που χαρακτήριζε το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Δεν θα πρέπει βεβαίως να παραληφθεί ότι, το καθεστώς θεωρούνταν ιδιαίτερος σκληρό και καταπιεστικό, επί σειρά δεκαετιών, με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταγγελίες για βασανιστήρια σε αντιφρονούντες και εξαφανίσεις πολιτών.³

Θρυαλλίδα για την εξέγερση αποτέλεσε η λεγόμενη «αραβική άνοιξη» που έκανε το ντεμπούτο της στην γειτονική Τυνησία, με αποτέλεσμα την απομάκρυνση του προέδρου της χώρας Μπεν Αλί τον Ιαν 2011 και τον Φεβ 2011, παραιτήθηκε στην Αίγυπτο ο Χόσι Μουμπάρακ. Στις 15 Φεβ στην Τρίπολη, μία διαδήλωση δικηγόρων που διαμαρτύρονταν για τον θάνατο 1200 ατόμων στις φυλακές του καθεστώτος το 1996 (οι συγγενείς των θυμάτων ήταν πελάτες τους), οδήγησε στη βίαιη διάλυση της διαδήλωσης με χρήση νερού. Στις 17 Φεβ 2011, επίσημη ημέρα έναρξης της εξέγερσης, σε μία διαδήλωση διαμαρτυρίας, για την προηγούμενη διάλυση αυτής της 15^{ης} Φεβ, οι δυνάμεις ασφαλείας του καθεστώτος απάντησαν δυναμικά με τη χρήση πυροβόλων όπλων εναντίον του άοπλου πλήθους, με αποτέλεσμα την ύπαρξη πολλών θυμάτων.

Από εδώ και μετά τα γεγονότα υπήρξαν ραγδαία: απόσυρση των δυνάμεων του καθεστώτος από την Βεγγάζη μετά από ένοπλη αντιπαράθεση με αντικαθεστωτικούς και ευθεία αμφισβήτηση της εξουσίας της Τρίπολης πάνω στην – έτσι και αλλιώς – διαφοροποιημένη περιοχή της Κυρηναικής από το παρελθόν. Το σημαντικό σημείο στην όλη επείγουσα κατάσταση της χώρας, ήταν η υπερβολικά σκληρή ρητορική του καθεστώτος δια στόματος Καντάφι και υιού, εναντίον των εξεγερθέντων με απειλές εξόντωσης και ανηλεούς καταστολής και βαρύτατων χαρακτηρισμών, με αποτέλεσμα:

α. Να δημιουργηθεί το αντίθετο από το αναμενόμενο αποτέλεσμα και οι εξεγερθέντες αντί να αποτραπούν, να ενισχυθούν ψυχολογικά για περισσότερη αντίσταση και ενεργοποίηση, παρόλη την στρατιωτική κινητοποίηση του καθεστώτος και τη χρήση βαρέων όπλων, ελικοπτέρων και αεροσκαφών εναντίον τους.

β. Να κινητοποιηθεί η διεθνής κοινή γνώμη και κοινότητα ευρύτερα, καθόσον η ρητορική και πρακτική Καντάφι παρέπεμπε σε καταστάσεις που θα δημιουργούσαν, πλην των άλλων, και πιθανή ανθρωπιστική κρίση στη Λιβύη.

³ International Criminal Court, “*Situation in the Libyan Arab Jamahiriya*” ICC-01/11, June 27, 2011, para.20

Ήδη στις 22 Φεβ 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας (ΣΑ), μετά από έκτακτη σύσκεψη, εξέδωσε ανακοίνωση όπου έκφραζε την ανησυχία του για τα γεγονότα στη Λιβύη, καταδικάζοντας τη χρήση βίας εναντίον πολιτών.⁴

Παρόλο που η καταστολή του καθεστώτος υπήρξε βίαιη, η ρητορική μίσους του Καντάφι απευθυνόμενος στο ίδιο του τον λαό, ήταν το σημείο στροφής (ρίνοτ) που τον εξέθεσε ανεπανόρθωτα στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης. Οι απειλές αυτές, έθεταν σε λειτουργία μηχανισμούς στα ΗΕ και σε διεθνή κέντρα, που τελικώς θα ανέτρεπαν συνολικά το καθεστώς του.

1.2 Διαχείριση Κρίσης

Η απόφαση 1970 του ΣΑ, στις 26 Φεβ 2011, ήταν αποτέλεσμα συνεννόησης μεταξύ ΗΠΑ, Γαλλίας, Βρετανίας και Ιταλίας στο ανώτατο επίπεδο. Προέβλεπε την επιβολή εμπάργκο όπλων, απαγόρευση διαφυγής από την χώρα για τους αξιωματούχους του καθεστώτος, «πάγωμα» λιβυκών περιουσιακών στοιχείων και την παραπομπή του Καντάφι στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICC). Επιπλέον αυτών, η ΕΕ ακολούθησε στα ίδια βήματα και μέτρα και θέσπισε την κατάργηση βίζας για την χώρα.

Η θέσπιση των μέτρων του ΣΑ, εκ του αποτελέσματος κρίθηκε ως συμβολική, καθόσον δεν επηρέασε το καθεστώς Καντάφι στη διεξαγωγή επιχειρήσεων εναντίον των αντι-καθεστωτικών. Το εμπάργκο όπλων έχει νόημα, όταν θέλεις να επιβάλεις ειρήνη, επί δύο αντιπάλων κρατών που χρησιμοποιούν τακτικό στρατό και εξαρτώνται από την τεχνολογία και τους ανεφοδιασμούς σε εξελιγμένα πυρομαχικά, ανταλλακτικά κλπ. Αυτό δεν ήταν η περίπτωση της Λιβύης, τουλάχιστον μεσο-βραχυπρόθεσμα εναντίον τέτοιου αντιπάλου (πολιτοφυλακές με φορητό κατά βάση οπλισμό). Η απόφαση δε, για την παραπομπή του Καντάφι στο ICC, αν μη τί άλλο, τον κατέστησε αδιάλλακτο και δεν περιόριζε τα περιθώρια ειρηνικής διευθέτησης της κρίσης, προσανατολίζοντας την διεθνή κοινότητα σε ανατροπή του καθεστώτος. Στη Λιβύη το καθεστώς ήταν ο Καντάφι και ο Καντάφι το καθεστώς. Πρακτικά, αν ανατρεπόταν το ένα, θα ανατρεπόταν και το άλλο.

Ο Καντάφι αντέδρασε σε όλα τα επίπεδα:

α. Στο επικοινωνιακό, έδωσε έμφαση στο ότι δεν σκοτώνονται άμαχοι και στο ότι η όλη προσπάθεια αποσταθεροποίησης της χώρας γίνεται από κλιμάκια της Αλ-Κάϊντα με δυτική υποστήριξη.⁵

β. Στο επιχειρησιακό, παρόλο που οι αντι-καθεστωτικές δυνάμεις είχαν κατορθώσει να σταθεροποιηθούν στην Βεγγάζη και στα ανατολικά και σε κάποιες πόλεις στη δύση (Μισράτα), κατόρθωσε να ανακόψει την προέλασή τους για κατάληψη της Λιβύης, οπότε και αποσόβησε μία γρήγορη

⁴ United Nations, ‘Security Council Press Statement on Libya’ February 22, 2011. As of Christopher S. Chivvis, ‘*Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention*’, Cambridge University Press, 2014, p.29

⁵ Kareem Fahim and David D. Kirkpatrick, ‘Qaddafi’s Forces Hit Back at Rebels’ *New York Times*, March 1, p. A1

κατάρρευση που οι αντίπαλοί του ήλπιζαν, ήδη από το 1^ο δεκαήμερο του Μαρτίου.

Ίσως, το απογοητευτικό στρατιωτικό αποτέλεσμα των αντικαθεστωτικών, να αποτέλεσε την αιτία για την αλλαγή πολιτικής της Γαλλίας (που ήλπιζε σε ταχεία ανατροπή) και ενώ υποστήριζε αρχικώς θερμά την απόφαση 1970 του ΣΑ, να επιδιώκει και να πιέζει πλέον για στρατιωτική επέμβαση. Οι εσπευσμένες ενέργειες του Γάλλου Προέδρου ήταν χαρακτηριστικές και αποτελούν παράδειγμα προς αποφυγή για τα διεθνή: αναγνώρισε μονομερώς τους Λίβυους αντικαθεστωτικούς στο Παρίσι και απείλησε με αεροπορικές προσβολές τις δυνάμεις του Καντάφι, χωρίς καμία συναίνεση με τους ευρωπαϊούς εταίρους του.

Ανάλογη στάση κράτησε και η Βρετανία, αλλά σε πολύ πιο ήπιους τόνους. Μαζί με την Γαλλία, επεξεργάζονταν σχέδια για επιβολή «no-fly zone», καταθέτοντας κοινή πρόταση στην ΕΕ, προτείνοντας και στο ΝΑΤΟ αντίστοιχα και στην διεξαγωγή αεροπορικών προσβολών.

Το ΝΑΤΟ, την ίδια περίοδο, δεν περιλάμβανε την επιβολή no-fly zone στην ατζέντα του: οι επιλογές για την Συμμαχία στο στάδιο αυτό περιορίζονταν στην σχεδίαση ανθρωπιστικής βοήθειας, εκκένωσης αμάχων κλπ στα πλαίσια ενός “prudent planning procedure”. Σε στρατιωτικό επίπεδο απαιτούνταν επίσημη απαίτηση από το πολιτικό τμήμα της Συμμαχίας για την έναρξη του λεγόμενου “crisis response procedure”, που σαφώς θα περιείχε και την στρατιωτική εμπλοκή, εφόσον επιβαλλόταν από την επιθυμητή τελική κατάσταση του σχεδιασμού.

Η Σύνοδος Υπουργών του ΝΑΤΟ στις 10-11 Μαρτίου, ανέδειξε την διάσταση απόψεων στο θέμα της επέμβασης ή όχι. Η Γαλλία, η Βρετανία και ο Καναδάς υπέρ της επέμβασης. Οι ΗΠΑ, που αναγνώριζαν την πιθανότητα στρατιωτικής εμπλοκής, ήταν ιδιαίτερα προσεκτικές και κοντά στη θέση της Γερμανίας που ήταν αρνητική. Αρνητικές υπήρξαν επίσης η Πολωνία και Τουρκία. Η Ισπανία θεωρούσε ως απαραίτητη προϋπόθεση επέμβασης απόφαση των ΗΕ.

Η περίπτωση εμπλοκής του ΝΑΤΟ, αναδείκνυε τρεις προβληματισμούς που έπρεπε να αποσαφηνιστούν:

α. Η επίπτωση στις άλλες επιχειρήσεις της Συμμαχίας και ιδιαίτερα στο Αφγανιστάν.

β. Ποιος θα ήταν ο πολιτικός στόχος της επέμβασης; Μετά το καθεστώς Καντάφι τί θα ακολουθούσε πολιτικά;

γ. Οι επιπτώσεις στην εξέλιξη της «αραβικής άνοιξης» σε περίπτωση μη-επέμβασης, καθόσον θα ενθαρρύνονταν τα αυταρχικά αραβικά καθεστώτα να καταστείλουν βίαια της εξεγέρσεις στις χώρες τους.

Παρόλο που δεν υιοθετήθηκε η θεσμική σχεδίαση για επιβολή “no-fly zone”, αποφασίστηκε η έναρξη άτυπης τέτοιας.

Οι Βρετανοί τόνισαν - και όλα τα κράτη/μέλη συμφώνησαν - ότι για την **απόφαση επέμβασης** απαιτούνταν:

- α. Μία πασιφανής (πρόδηλη) ανάγκη**
- β. Μία ισχυρή νομική βάση**
- γ. Ισχυρή περιφερειακή υποστήριξη**

Την αμέσως επομένη, η ΕΕ συγκάλεσε σύνοδο κορυφής για το θέμα, όπου φάνηκε το χάσμα των απόψεων, ιδιαίτερα της Γερμανίας ιδιαίτερα στην περίπτωση αποστολής χερσαίων τμημάτων (αν απαιτούνταν λόγω αποτυχίας της επιβολής απαγόρευσης πτήσεων).

1.3 Αμερικανικοί Προβληματισμοί

Από την αρχή της κρίσης ήταν φανερό ότι οι ΗΠΑ, δεν επιθυμούσαν την επέμβαση στη χώρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του σκεπτικισμού με το οποίο οι Αμερικανοί έβλεπαν την περίπτωση της επέμβασης στη Λιβύη, ήταν οι απόψεις του Υπουργού Άμυνας της χώρας Gates, που προσδιόρισε **έξη αιτίες για την μη-επέμβαση**.⁶ Λόγω της σπουδαιότητάς τους και όχι μόνον για την Λιβυκή υπόθεση, παρατίθενται όπως παρακάτω:

α. Απαίτηση για ξεκάθαρους πολιτικούς στόχους, που να αναφέρονται στο τί θα γίνει μετά την Καντάφι εποχή, ή εάν ο Καντάφι συμμορφωθεί, τί πολιτικής συμπεριφοράς πρέπει να τύχει; Αν δεν υπήρχαν ξεκάθαροι πολιτικοί στόχοι σε περίπτωση επέμβασης, αυτό θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε έλλειψη πολιτικής σταθερότητας στη χώρα που θα την καθιστούσε ευάλωτη και φυτώριο ισλαμικής τρομοκρατίας.

β. Έλλειψη πληροφοριών (παρόλη την διαρροή για την ύπαρξη στελεχών της CIA στο έδαφος), στο τί στοιχεία περιλάμβαναν οι αντι – καθεστωτικές δυνάμεις, καθόσον υπήρχαν αναφορές διασύνδεσης πολλών εξεγερθέντων με την Αλ-Καΐντα (Λίβυοι τζιχαντιστές με εμπειρίες στο Αφγανιστάν τόσο εναντίον των Ρώσων όσο και εναντίον των Αμερικανών). Επιπλέον θεωρούσε πρακτικά διαφορετικό, το να ενισχύσεις την οργή του λαού εναντίον του καθεστώτος και διαφορετικό να διαχειριστείς την οργή αυτή σε εθνικό επίπεδο διεξάγοντας και επιχειρήσεις παράλληλα.

γ. Τις πολιτικές επιπτώσεις για την αμερικανική εικόνα αλλά και εξωτερική πολιτική, από την στρατιωτική επέμβαση σε άλλη μία μουσουλμανική χώρα (Αφγανιστάν, Ιράκ). Κόστος/αποτελεσματικότητα της λεγόμενης φιλελεύθερης πολιτικής επεμβάσεων (liberal intervention).

δ. Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων στρατιωτικών επεμβάσεων δείχνει ότι δεν μπορείς εύκολα να προβλέψεις τους πιθανές επιπτώσεις στην ασφάλεια και ισορροπία της ευρύτερης περιοχής (διασπορά χημικών όπλων κλπ στην κατοχή τρομοκρατών).

⁶ Christopher S. Chivvis, *‘Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention’*, Cambridge University Press, 2014, p.44-47

ε. Το περιορισμένο των μέσων σε σχέση με τις προτεραιότητες των ΗΠΑ σε άλλες περιοχές (Αφγανιστάν, Ιράκ κλπ).

στ. Η επιβολή απαγόρευσης πτήσεων, που ήταν το κύριο αντικείμενο προς απόφαση, δεν θα παρεμπόδιζε τον Καντάφι να επιχειρεί εναντίον των αντι-καθεστωτικών με το υπόλοιπο της στρατιωτικής μηχανής, όπως έχει δείξει το παρελθόν, όπου οι δικτάτορες δεν προούνται από τέτοια μέτρα και δεν εγκαταλείπουν την εξουσία (πχ Σαντάμ Χουσεϊν).

Παρόλο το ρεαλιστικό αυτής της προσέγγισης, ήταν οι τραυματικές εμπειρίες από την Γιουγκοσλαβική κρίση και την μη-επέμβαση στη Ρουάντα, που οδήγησαν την αμερικανική πολιτική απόφαση. Οι διπλωμάτες και πολιτικοί της διακυβέρνησης Κλίντον, δεν θα μπορούσαν ποτέ να ξεχάσουν την καθυστέρηση επέμβασης των ΗΠΑ στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη ή την απουσία των ΗΠΑ στη γενοκτονία της Ρουάντα. Προβάλλοντας τώρα, το δόγμα της Ευθύνης Προστασίας (Responsibility to Protect – R2P) των ΗΕ, με μία έμφαση στον ρόλο των ΗΠΑ ως υπερδύναμης να παρεμβαίνει στα εσωτερικά καθεστώτων στα οποία δεν μπορούν να προστατέψουν τους πολίτες τους ή ενεργούν εναντίον τους, **τρεις λόγοι** προβλήθηκαν από την τάση αυτή της διακυβέρνησης Ομπάμα, **υπέρ της επέμβασης**:

α. Το ανθρωπιστικό επιχείρημα, με ανάλογη υποστήριξη ηθικού προτάγματος, κλασική αμερικανική προσέγγιση των παρεμβάσεων από τον 19^ο αιώνα ήδη.

β. Την έμμεση προστασία και νομιμοποίησης της σειράς των αραβικών εξεγέρσεων, με μήνυμα αποτροπής σε επίδοξους καταστολείς του.

γ. Την αναγκαστική στρατιωτική εμπλοκή των ΗΠΑ με δυσμενέστερους όρους, σε περίπτωση που η Γαλλία και Βρετανία επέμβουν μονομερώς και η πολιτική τους βρεθεί προ αδιεξόδου.

1.4 Κρίσιμη Μάζα για Λήψη Απόφασης

Αυτή η συνθήκη ωρίμανσης για την επέμβαση, είχε τονιστεί από βρετανικής πλευράς στη σύνοδο υπουργών του NATO της 10^{ης} Μαρτίου 2011, όπως αναφέρθηκε προηγουμένα και πλέον είχε πληρωθεί από τα γεγονότα.

1^ο Προαπαιτούμενο: Μία πασιφανής (πρόδηλη) ανάγκη

Το προαπαιτούμενο αυτό εκπληρώθηκε στις 13 Μαρτίου, όταν οι δυνάμεις του Καντάφι, έκαναν σημαντικές προόδους στο έδαφος, έχοντας ανακαταλάβει πρακτικά όλες τις πόλεις που έλεγχαν οι αντι-καθεστωτικοί, εκτός της Μισράτα (που βρίσκονταν αποκομμένη) και της Βεγγάζης, που ήταν η «άτυπη» πρωτεύουσα αυτών και πύλη εισόδου κάθε είδους βοήθειας από την Αίγυπτο. Η προέλαση αυτή των κανταφικών δυνάμεων (κατά βάση με χρήση αρμάτων μάχης), προκάλεσε συναγερμό σε όλους τους «παίκτες» της κρίσης, καθώς διέβλεπαν πιθανότητα πλήρους καταστολής της εξέγερσης με

ανάλογο βέβαια αιματοκύλισμα και πρόκληση ανθρωπιστικής κρίσης (πρόσφυγες κλπ).

2° Προαπαιτούμενο: Μία ισχυρή νομική βάση

Αυτό δημιουργούνταν σταδιακά, από την στιγμή που η στρατιωτική επέμβαση θα προσδιοριζόταν ως «peace making», με ισχυρό mandate από αναμενόμενη απόφαση του ΣΑ, βάση του δόγματος των ΗΕ περί Ευθύνης Προστασίας (Responsibility to Protect – R2P) και με έντονη ανθρωπιστική διάσταση.

3° Προαπαιτούμενο: Ισχυρή περιφερειακή υποστήριξη

Αυτό δημιουργήθηκε από τις ενέργειες του Αραβικού Συνδέσμου (με ιδιαίτερη πίεση από το Κατάρ), που για πρώτη φορά στα χρονικά τάχθηκε υπέρ στρατιωτικής επέμβασης σε ένα μέλος του. Η ισχυρή περιφερειακή υποστήριξη άμβλυσε κατά πολύ τους αμερικανικούς δισταγμούς για την επέμβαση, σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής όχι όμως και της στρατηγικής διάστασης του θέματος.

Κατόπιν των γεγονότων αυτών, η αμερικανική πολιτική στο θέμα άλλαξε άρδην εντός 24ώρου. Ο Πρόεδρος Ομπάμα, κάλεσε την αμερικανική διπλωματία για την εξασφάλιση όσο πιο ευέλικτης απόφασης από το ΣΑ, καθόσον οι ΗΠΑ είχαν αντιληφθεί ότι η απαγόρευση πτήσεων και το εμπάργκο δεν θα ήταν στρατιωτικά επαρκή, για να τερματίσουν την κρίση.

Στις 17 Μαρ 2011, ψηφίστηκε η απόφαση 1973 του ΣΑ, με αρκετές περιπέτειες, με κυριότερη την απόφαση της Γερμανίας να απέχει και την ανοχή Κίνας και Ρωσίας. Η απόφαση καλούσε σε άμεση κατάπαυση του πυρός και τερματισμό της άσκησης βίας εναντίον πολιτών και περιλάμβανε, ευρεία εντολή για στρατιωτική ενέργεια, με την λήψη όλων των απαιτούμενων μέτρων για την προστασία πολιτών και αστικών κέντρων που βρίσκονται υπό καθεστώσ επίθεσης. Επιπλέον καλούσε τον Αραβικό σύνδεσμο για υποστήριξη, προέβλεπε την δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων, εμπάργκο όπλων κλπ. Σημαντικό πρέπει να θεωρείται το γεγονός, της αναφοράς στην αποφυγή χρήσης δυνάμεως κατοχής (αποκλείοντας πρακτικά την ανάληψη χερσαίων επιχειρήσεων), αλλά αφήνοντας παράλληλα χώρο (κατά μία εκδοχή) για την ανάπτυξη δύναμης σταθεροποίησης μετά το τέλος των εχθροπραξιών.

Η απόφαση δέχθηκε κριτική καθόσον, θεωρήθηκε ότι δόθηκε, υπέρ του αναγκαίου εξουσιοδότηση για διεξαγωγή επιχειρήσεων προς επίτευξη του δόγματος R2P.

Στις 19 Μαρ 2011, σε σύσκεψη ηγετών κρατών που επιθυμούσαν την επέμβαση, τονίστηκε από τις ΗΠΑ ο ηγετικός ρόλος της Γαλλίας σε αυτή την κρίση, όπως επίσης διαπιστώθηκε η ανάγκη για άμεση στρατιωτική δράση λόγω των στρατιωτικών επιτυχιών του Καντάφι. Ο Γάλλος Πρόεδρος Σαρκοζί, βγήκε εκτός της αίθουσας συσκέψεων για λίγο και όταν επέστρεψε, ανακοίνωσε την αεροπορική προσβολή δυνάμεων του Καντάφι, από την γαλλική πολεμική αεροπορία. Η στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη με mandate

του ΣΑ, άρχιζε ως πλατφόρμα θετικών δημοσκοπήσεων στη χώρα του Γάλλου προέδρου, και αυτό αν μη τι άλλο, αποτέλεσε εκφυλισμό των αποφάσεων του ΣΑ.

1.5 NATO, ΕΕ ή «Συνασπισμός Δυνάμεων»;

Η επιλογή του NATO ως επικεφαλής οργανισμό για την ανάληψη της εκτέλεσης της απόφασης 1973, φαίνεται ως προφανές από έναν παρατηρητή: αναγνωρισμένες στρατιωτικές ικανότητες, υποδομή και επιπλέον υπό την αιγίδα του λειτουργούσαν δύο προγράμματα συνεργασίας με αραβικές χώρες, τον Μεσογειακό Διάλογο και την Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κων/πολης. Στην πραγματικότητα όμως, διενεργήθηκαν έντονες διαβουλεύσεις για την επιλογή του σχήματος, κατά την διάρκεια δε αυτών οι αεροπορικές επιδρομές από Βρετανία, Γαλλία και ΗΠΑ συνεχίζονταν εναντίον στόχων του στρατού του Καντάφι.

Η αντιπαράθεση (debate) είχε να κάνει κυρίως με την επιμονή της Γαλλίας για ενεργοποίηση των αμυντικού οργανισμού της ΕΕ, διατηρώντας παράλληλα τον συνασπισμό που είχε δημιουργηθεί για τους βομβαρδισμούς που βρίσκονταν σε εξέλιξη, την αποχή Γερμανίας και την επαναπροσέγγιση της Τουρκίας στο νατοϊκό στρατόπεδο.

Όπως το θέτει ο Sten Rynning, σε άρθρο του στο *International Affairs*, στην περίπτωση Λιβύης, αποφασίστηκε τελικά «διαχωρισμός του έργου – division of labour».⁷

Η απόφαση λήφθηκε στις 29 Μαρ 2011 στο Λονδίνο και προέβλεπε:

α. Την δημιουργία στο Λονδίνο του Libya Contact Group, με αποστολή την ηγεσία στην διεθνή προσπάθεια και την επαφή με την Λιβυκή πλευρά.

β. Το εκτελεστικό όργανο του NATO, Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC), μαζί με τα μέλη του συνασπισμού, θα εκτελούσαν την αποκλειστική πολιτική διεύθυνση στις επιχειρήσεις του NATO.

Από ό,τι γίνεται αντιληπτό, οι χώρες που συμμετείχαν στον αεροπορικό βομβαρδισμό επηρέαζαν και τα δύο όργανα.⁸ Η ειδική σχέση της Αγγλίας και της Γαλλίας διατηρήθηκε. Επιπλέον, οι ΗΠΑ, στα πλαίσια του συνασπισμού αυτού, όποτε απαιτούνταν, θα εξασκούσαν τις «ειδικές/μοναδικές» στρατιωτικές δυνατότητες που κατείχαν μόνον αυτές.

Το NATO σταδιακά ανέλαβε την αποστολή έως την 31 Μαρ 2011 και πρακτικά την ολοκλήρωσε την 20 Οκτ 2011.

Συνολικά, το παραπάνω σχήμα, δείχνει την ανάγκη μίας νέας στρατηγικής διάστασης, για την διασύνδεση πολιτικών στόχων και

⁷ Sten Rynning, ‘Coalitions, institutions and big tents: the new strategic reality of armed intervention’, *International Affairs* 89:1,2013

⁸ Στο ίδιο

στρατιωτικών μέσων, με την ικανότητα συνέργειας διάφορων οργανισμών και συνασπισμών σε ένα πολυδιάστατο διεθνές περιβάλλον.

1.6 Πόλεμος Δια Αντιπροσώπων (Proxy Wars) στη Λιβύη

Μία κρίσιμη απόφαση της συνολικής διαχείρισης της κρίσης, ήταν αυτή που επέτρεπε την ανάπτυξη χερσαίων στρατιωτικών δυνάμεων, συνολικά όλων των εμπλεκόμενων χωρών, στο έδαφος της Λιβύης.

Αυτό αποτέλεσε από την αρχή απαίτηση της αμερικανικής πλευράς και σαφώς έχει ένα σκεπτικό που ξεκινάει από την αποφυγή απωλειών έως και την περαιτέρω εμπλοκή με το πέρας των εχθροπραξιών και την δυσκολία απεμπλοκής. Η αμερικανική ιστορία βρίθει τέτοιων παραδειγμάτων, που παρουσίασαν τέτοιου είδους προβλήματα (Βιετνάμ, Σομαλία, Ιράκ, Αφγανιστάν κλπ).

Η απόφαση αυτή, εξυπακούεται ότι επηρέασε αρνητικά την διεξαγωγή των επιχειρήσεων του NATO, τόσο σε θέματα συντονισμού όσο και αποτελεσματικότητας. Επιπλέον παρουσιάστηκε έλλειμα μεταξύ πολιτικής και στρατηγικής διάστασης στην αντιμετώπιση της κρίσης. Γιατί, εφόσον η ανατροπή Καντάφι ήταν πολιτικός στόχος, η στρατηγική για την επίτευξη αυτού (τουλάχιστον ενός κρίσιμου μέρους της), ήταν έξω από τον έλεγχο του NATO. Οι προβληματισμοί που είχε προβάλλει ο υπουργός άμυνας των ΗΠΑ, Gates, για την ελλιπή γνώση του χαρακτήρα του αντικαθεστωτικού κινήματος, αποδείχτηκαν, εκ των υστέρων, σωστοί: η τωρινή δραματική κατάσταση της χώρας, η ριζοσπαστικοποίηση και η εμπλοκή της στην τρομοκρατία, αλλά και η πρώτη σοβαρή ένδειξη ότι τα πράγματα δεν ήταν καλά με την δολοφονία του Αμερικανού πρέσβη στη Λιβύη το 2012 το αποδεικνύουν, για να μην αναφέρουμε και την εκτέλεση του Καντάφι και τον τρόπο που αυτή προβλήθηκε και αποτέλεσε στρατηγική ήττα επικοινωνίας του ίδιου του NATO, καθόσον έπρεπε να συλληφθεί και να οδηγεί στο Δικαστήριο.

Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν υπέρ και κατά για την χρήση στρατιωτικών δυνάμεων που θα επιχειρούν αντί άλλων σε μία εμφύλια διαμάχη, αλλά το θέμα αυτό, τείνει να έχει διαστάσεις τόσο πολιτικές όσο και ηθικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Proxy Wars: παλαιά ή νέα στρατηγική προσέγγιση διεξαγωγής πολεμικών συγκρούσεων; Ιστορική αναδρομή Πολέμων δια Αντιπροσώπων

Παρόλο που το έναυσμα για την παρούσα εργασία είναι οι σχετικά πρόσφατες επιχειρήσεις ανατροπής του καθεστώτος Καντάφι στη Λιβύη, το φαινόμενο του πολέμου δι' αντιπροσώπων εκτιμάται ως εξαιρετικά παλαιό. Αυτό προκύπτει αβίαστα από την παράθεση και ανάλυση των διαφόρων ορισμών που ακαδημαϊκοί έχουν κατά καιρούς συνθέσει και η αντιστοίχισή τους με ιστορικά παραδείγματα ως case studies προς ανάλυση διαμέσου αυτής της προοπτικής.

Έτσι κατά τον Andrew Mumford, “ *Proxy wars... as the indirect engagement in a conflict by third parties wishing to influence its strategic outcome*”⁹. Παρεμφερής ορισμός του πολέμου δι' αντιπροσώπων από τον Chris Loveman, “... , *proxy wars are the logical replacement for states seeking to further their own strategic goals yet at the same time avoid engaging in direct, costly and bloody warfare*”¹⁰. Παρατηρούμε ότι και στους δύο ορισμούς τονίζονται τα στρατηγικά οφέλη αλλά κυρίως το έμμεσο το εγχειρήματος προς αποφυγή κόστους, πλην όμως διαφοροποιούνται ως προς τους δρώντες: **«τα τρίτα μέρη» αφήνουν σαφώς περιθώρια μεγαλύτερα από τα «κράτη» του δεύτερου ορισμού.**

Ακόμη μεγαλύτερη εστίαση στους κρατικούς δρώντες δίνει ο Karl Deutsch με τον ορισμό του σαφώς επηρεασμένο από τη (σύγχρονή του) διεξαγωγή του Ψυχρού Πολέμου: “ an international conflict between two foreign powers, fought out on the soil of a third country; disguised as a conflict over an international issue of that country; and using some of that country's manpower, resources and territory as a means for achieving preponderantly foreign goals and foreign strategies”¹¹.

Είναι γεγονός ότι η αρχική προσέγγιση του φαινομένου proxy, ανάγεται στη περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και του διπολικού συστήματος που είχε έντονα παγιωθεί. Μπορεί κανείς ευχερώς να ισχυριστεί ότι η στρατηγική της πυρηνικής αποτροπής που είχε υιοθετηθεί αμφότερα, ευνόησε την έκρηξη πολλαπλών περιφερειακών συγκρούσεων μεσαίας και μικρής κλίμακας, που ενίοτε έδρασαν και ως ανακουφιστική βαλβίδα στο απόλυτο του πυρηνικού πολέμου και στην αποφυγή απευθείας αντιπαράθεσης των 2 υπερδυνάμεων.

⁹ Andrew Mumford “Proxy Warfare”, *Polity Press* (2013)

¹⁰ Chris Loveman “Assessing the Phenomenon of Proxy Intervention”, *Conflict, Security and Development* 2/3 (2002)

¹¹ Karl W. Deutsch, “External Involvement in Internal Wars”, *Internal Wars: Problems and Approaches* (New York: Free Press of Glencoe, 1964), p.102

Η πρακτική της εφαρμογής του πολέμου δι' αντιπροσώπων βρέθηκε αναπτυσσόμενη να υιοθετείται ευρέως και από τις δύο υπερδυνάμεις.

Συνεπεία των παραπάνω, ο Yaakov Bar – Siman – Tov¹² δίδει τον τυπικό προσδιορισμό του όρου κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου "...a war between regional states that may regarded as a substitute for direct confrontation between the superpowers,.. Σαφώς το παραπάνω δημιουργεί αντιφάσεις για το τί πραγματικά πρέπει να θεωρούμε ως proxy, οδηγούμενοι στο άλλο άκρο: θεωρώντας ότι κάθε περιφερειακός πόλεμος, με έναν από τους δρώντες να διατηρούν στενές σχέσεις με μία υπερδύναμη, μπορεί να θεωρηθεί ad hoc πόλεμος δια αντιπροσώπων. Η έτερη χρήση του όρου από τον ισραηλινό ακαδημαϊκό στην επέμβαση εξωτερικών δρώντων σε μία τοπική σύρραξη, όπου κινδυνεύει ένας κρατικός δρών με ήττα, συνδέοντας τη χρήση αυτή με τον ορισμό του Karl Deutch που αναφέρθηκε προηγουμένα.

Επιπλέον τίθεται αυτομάτως και το ερώτημα εάν το φαινόμενο του πολέμου δια αντιπροσώπων επειδή μελετήθηκε ικανώς κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αποτελεί κάτι το νεοπαγές ή είναι αρχαιότερο. Έτσι θεωρούμε ότι για να αναζητήσουμε τη θεωρία πίσω από τις πράξεις και παρόλο που το επιστημονικό ενδιαφέρον είναι εστιασμένο στην αποκωδικοποίηση των παρόντων σε εξέλιξη (Λιβύη, Συρία, Υεμένη κλπ) για την πρόγνωση των μελλούμενων, πρέπει να αναζητηθούν οι καταβολές του φαινομένου στο ιστορικό διηγεκές.

Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η ιστορική αναζήτηση κατά τον A. Marshall¹³ πρέπει να είναι ευρέως φάσματος και να ενσωματώνει εκτός από state capacity building (ανοικοδόμηση κράτους) κλπ και ευρύτερες θεωρίες διεθνών σχέσεων, διαμέσου μίας ευρείας προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων. Κατά τον παραπάνω, δυνητικά ιστορικά παραδείγματα υφίστανται ήδη από την ιστορική περίοδο του μεσαίωνα, πολύ πριν από την Συνθήκη της Βεσφαλίας, που θεωρείται ως ιστορικός στροφέας στην ακαδημαϊκή σκέψη ως προς την ίδρυση των κρατών και του έθνους-κράτους κατ' επέκταση.

Άξιο προσοχής ως προς την στρατηγική προσέγγιση χρήσης proxy τακτικών, αποτελεί κατά τον Marshall ο ρωσικός εμφύλιος πόλεμος (1919-1920) ως ο πρώτος σημαντικός πόλεμος του 20^{ου} αιώνα που διεξήχθη δια αντιπροσώπων και ακόμη ειδικότερα η στρατηγική σκέψη της ηγεσίας των Σοβιετικών εκείνης της περιόδου ως προς τη χρήση του. Παρόλο που αυτό ξεπερνάει τα όρια της παρούσας, η ρωσική εμφύλια σύρραξη αποτελεί το "εργαστήριο" της πρακτικής και αργότερα θεωρητικής προσέγγισης του συνόλου σχεδόν των στρατιωτικών τακτικών που εφαρμόζονται και διδάσκονται ακόμη και σήμερα, μεταλλαγμένων και εξελιγμένων κατάλληλα, από τις τεράστιες τεχνολογικές εξελίξεις.

¹² Yaacov Bar-Siman-Tov, "The Strategy of War by Proxy", *Cooperation and Conflict*, XIX (1984), 263-273

¹³ Alex Marshall, "From Civil War to Proxy War: past history and current dilemmas", *Small Wars and Insurgencies*, 2016, Vol 27, 183-195

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι υφίστανται αρκετές αντιφάσεις που πρέπει να διευκρινιστούν, στο τί τελικά πρέπει ή όχι να θεωρούμε ότι είναι "proxy", καθόσον δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ευχερώς ότι είναι απλώς ένα σύγχρονο φαινόμενο αλλά μία παλαιά τακτική υλοποίησης έμμεσης στρατηγικής προσέγγισης.

Παρόλα αυτά και ενώ η ιστορία βρίθει παραδειγμάτων που μπορούν να εξεταστούν ως "proxy" συμπλοκές/σύρραξης - καθώς πάντοτε οι κρατικοί δρώντες επενέβαιναν με στρατηγική έμμεσης προσέγγισης για τη διασφάλιση των συμφερόντων τους, – ο 20^{ος} αιώνας δημιουργεί την προϋπόθεση με τις ανάλογες καταγραφές για τη δημιουργία του ελάχιστου θεωρητικού υπόβαθρου που απαιτείται για την κατηγοριοποίηση και διάκριση μιας σύρραξης η οποία να χαρακτηρίζεται από αυτήν την πρακτική.

Το περίεργο βέβαια, είναι ότι ενώ καταγράφεται από τον K.I. Holsti¹⁴ ότι «30% όλων των πολέμων μεταξύ του 1945 και 1995 περιείχαν κάποιας μορφής εξωτερικής επέμβασης» (σημ. χωρίς να υπολογισθούν οι πόλεμοι που προκλήθηκαν από την αποαποικιοποίηση), το θεωρητικό υπόβαθρο για την ένταξη του φαινομένου αυτού στην τυπολογία του πολέμου παρέμεινε ατροφικό.

Επί της ουσίας, η έναρξη της θεωρητικής αναζήτησης ως προς την τυπολογία του φαινομένου ξεκινάει από τον Ισραηλινό Υαακον Bar-Siman-Tov¹⁵ στα μέσα της δεκαετίας του '80, θέτοντας εννέα κύριες ερωτήσεις που απαντώνται και μπορεί να αναγνωρίσει ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων ως μία διακριτή κατηγορία.

Τα κρίσιμα ερωτήματα είναι τα παρακάτω:

α. Μπορεί να χαρακτηριστεί ένας πόλεμος ως proxy, όταν υφίσταται άμεση επέμβαση μιας δύναμης υπέρ ενός κράτους;

β. Είναι απαραίτητο ότι δύο κράτη που μάχονται σε τοπικό πόλεμο να λειτουργούν ως αντιπρόσωποι μεγαλύτερων κρατών;

γ. Είναι δυνατόν ένας πόλεμος δι' αντιπροσώπων να χαρακτηρίζεται ως τέτοιος για την μία πλευρά και όχι για την άλλη;

δ. Είναι απαραίτητη η θεώρηση ενός μόνο εξωτερικού δρώντα για να χαρακτηριστεί κάποια σύρραξη "πόλεμος δι' αντιπροσώπων" ή απαιτείται και η θεώρηση πολλών εξωτερικών δρώντων για να χαρακτηριστεί ως τέτοιος;

ε. Απαιτείται και η θεώρηση των "μικρών" κρατών ή επαρκεί μόνο των "μεγάλων" που παρεμβαίνουν;

στ. Πώς διακρίνεται η συμμαχική σχέση από τη σχέση δύο κρατών σε πόλεμο δι' αντιπροσώπων;

¹⁴ K.J. Holsti, *The State, War and the State of War* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), p.22

¹⁵ Yaacov Bar-Siman-Tov, "The Strategy of War by Proxy", *Cooperation and Conflict*, XIX (1984), 264-265

ζ. Πότε θεωρείται ότι ένα κράτος χρησιμοποιείται ως αντιπρόσωπος από ένα άλλο και πότε ότι του παρέχεται απλώς βοήθεια;

η. Δύναται ένα μεγάλο κράτος να λειτουργεί ως αντιπρόσωπος κάποιου μικρότερου;

θ. Ο ορισμός πόλεμος δι' αντιπροσώπων, αναφέρεται στις σχέσεις μεγάλου/μικρού κράτους μόνον;

Η ανάπτυξη των παραπάνω ερωτημάτων, δίνουν πειστικές απαντήσεις για τη διάκριση ή όχι και κατά τον A. Mumford¹⁶ κατά ερώτημα συνοψίζονται:

α. Η έμμεση προσέγγιση σε μία επέμβαση είναι βασικό συστατικό του πολέμου δι' αντιπροσώπων.

β. Δεν είναι απαραίτητο σε έναν τοπικό πόλεμο και τα δύο μικρά κράτη να λειτουργούν ως proxy, δηλαδή δεν υφίσταται απαραίτητα συμμετρία. Ούτε είναι απαραίτητο επίσης το φαινόμενο proxy να εμφανίζεται μόνο σε υφιστάμενες συρράξεις μεταξύ μικρών κρατών, αλλά μπορεί να υφίστανται με συμμετοχή μεγαλύτερων κρατών ή μη κρατικών δρώντων.

γ. Είναι δυνατόν ένας πόλεμος να είναι proxy για την μία πλευρά και όχι για την άλλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν (άμεση επέμβαση) και η (έμμεση) αμερικανική επέμβαση σε αυτή την χώρα με καθαρά proxy χαρακτήρα.

δ. Δεν είναι απαραίτητο ένας πόλεμος δι' αντιπροσώπων να ανακοινώνεται ως τέτοιος από ένα κράτος για να θεωρείται ότι είναι. Αντιθέτως, η εμπλοκή χαρακτηρίζεται ως «εξωτερική βοήθεια», «αύξηση δυνατοτήτων στην περιοχή» κ.λπ.

ε. Ο χαρακτηρισμός «proxy» δίδεται από τη διεθνή κοινότητα και όχι από την παραδοχή ή όχι από τα μικρά κράτη ως τέτοιος. Σημαντικό θεωρείται πως η εξωτερική βοήθεια σε ένα κράτος που λειτουργεί ως proxy κάποιου σε τρίτους, επιδρά (σημαντικά ή όχι) στην εξέλιξη του ίδιου του πολέμου.

στ. Η διαφορά μεταξύ σχέσεων «proxy» και συμμαχίας είναι δυσδιάκριτη. Οι σχέσεις δύο κρατών που βρίσκονται υπό καθεστώς συμμαχίας είναι βαθύτερη και σταθερότερη. Αντίθετα, οι proxy σχέσεις χαρακτηρίζονται από το ευκαιριακό και το μη μόνιμο.

ζ. Είναι καθαρά υποκειμενική η προσέγγιση και ερμηνεία για το πότε ένα κράτος βοηθάει ή χρησιμοποιεί ένα άλλο ως proxy. Οπωσδήποτε στο κέντρο αυτής της σχέσης, βρίσκεται «η κοινή αντίληψη και η συμβατότητα των συμφερόντων». Η αμοιβαιότητα αυτή πρέπει να καταλήγει στην επίτευξη των στρατηγικών ΑΝΣΚ και των δύο κρατών. Είναι γεγονός όμως, ότι υφίστανται συνήθως ανισορροπία στη σχέση αυτή καθόσον συνήθως ο "χορηγός" (benefactor) είναι ισχυρότερος από το κράτος που λειτουργεί ως proxy του πρώτου.

¹⁶ Andrew Mumford "Proxy Warfare", *Polity Press* (2013), p.15-17

η. Είναι δυνατόν, υπό προϋποθέσεις, ένα μεγάλο κράτος να λειτουργεί ως αντιπρόσωπος ενός μικρότερου. Υπάρχουν περιπτώσεις που μεγάλα κράτη αναλαμβάνουν – άθελά τους – πολεμικές επιχειρήσεις επ' ωφελεία ενός μικρότερου κράτους. Αυτή τη μορφή έλαβε από ένα στάδιο και μετά ο πόλεμος των ΗΠΑ στο Βιετνάμ ή και η επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 (ως προς τον διαρκή στρατηγικό στόχο του Ιράκ ως χώρας, να αποτελέσει το ανάχωμα στην Ιρανική ισχύ).

θ. Τέλος, οι σχέσεις προxy δεν αφορούν μόνο τη σχέση μεγάλου-μικρού κράτους, αλλά ειδικά στη σύγχρονη εποχή με τη **χρήση μη κρατικών δρώντων (πχ. Χρησιμοποίηση Χαμάς στον Λίβανο εναντίον Ισραήλ, χρησιμοποίηση της Χεσμπολάχ από το Ιράν κ.λπ.)**.

2.2 Διάκριση του “πολέμου δι’ αντιπροσώπων” από άλλες μορφές επέμβασης

Ήδη από την αδρή περιγραφή στο κεφάλαιο 1, πλανάται το ερώτημα της ανάγκης διαφοροποίησης μιας άμεσης επέμβασης (direct intervention) σε σχέση με αυτό που προσπαθούμε να αναλύσουμε ως στρατηγική προxy, ακόμα και εάν αυτή η επέμβαση προϋποθέσει τη χρήση κεκαλυμμένων (covert) ενεργειών.

Σαφώς και η επέμβαση ενός τρίτου μέρους με την άμεση και πλέον ενεργητική της μορφή αποτελεί μία πρακτική άσκηση εξωτερικής πολιτικής διαμέσου των αιώνων προς εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους.¹⁷

Η πρακτική της επέμβασης συνίσταται σε στρατιωτικές ή/και οικονομικές δραστηριότητες που εστιάζονται εναντίον των δομών ενός κράτους-στόχου, έτσι ώστε να επηρεάζεται η ισορροπία ισχύος μεταξύ δύο χωρών.¹⁸

Από τα παραπάνω συνάγονται δύο συμπεράσματα: πρώτον ότι αναφερόμαστε σε κρατικούς δρώντες και δεύτερον ότι εστιάζουμε σε «ανοικτές» (overt) ενέργειες.

Εκτός της εξαιρετικά μη-αλτρουιστικής προσέγγισης ως προς την σταθερότητα βάσει της ρύθμισης της ισορροπίας ισχύος (πρακτικά πρόκειται για επιδίωξη ανισορροπίας), η φανερή («ανοικτή») ενέργεια, έρχεται σε πλήρη αντίθεση σε σχέση με την προσέγγιση προxy, η οποία προϋποθέτει έμμεση (indirect) και όχι άμεση (direct) επέμβαση.

Η άμεση επέμβαση (ειδικά όταν πρόκειται για στρατιωτικές επιχειρήσεις) προϋποθέτει ένα κρατικό δρώντα που εισάγεται στη διαδικασία ρίσκου ως προς την έκλυση ισχύος που θα απαιτηθεί, συμπεριλαμβανομένου και του απαιτούμενου κόστους κάθε μορφής (πχ απώλειες στο ανθρώπινο

¹⁷ Hans Morgenthau, “To Intervene or Not to Intervene”, *Foreign Affairs* 45/3(1967):425 - 428

¹⁸ Patrick M. Regan, *Civil Wars and Foreign Powers: Outside Intervention in Intrastate Conflict* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002), p.10

δυναμικό του). Ως εκ τούτου, αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την προxy προσέγγιση που περιέχει την έννοια της μεταφοράς του κόστους ή της μη προθυμίας ανάληψής του σε πλήρη έκταση (ειδικά των στρατιωτικών δυνάμεων και ανθρώπινων απωλειών).

Με αυτό το σκεπτικό, η επέμβαση της Κούβας στην Αγκόλα το 1975 έχει δύο όψεις: της άμεσης επέμβασης της Κούβας στη χώρα αυτή, αλλά και της προxy προσέγγισης της Σοβιετικής Ένωσης όπου εξυπηρετώντας τα συμφέροντά της στην περιοχή, παρείχε την υλικοτεχνική βοήθεια στους Κουβανούς για την άμεση επέμβασή τους.

Στη πρόσφατη περίπτωση της Λιβύης το 2011, αντίθετα, είχαμε δυνάμεις του NATO που εκτέλεσαν άμεση επέμβαση εναντίον του καθεστώτος Καντάφι (πχ αεροπορικοί βομβαρδισμοί) και παράλληλα υιοθέτηση προxy στρατηγικών, παρέχοντας υλικοτεχνική βοήθεια και πληροφορίες σε μη-κρατικούς δρώντες (εξεγερθέντες «αραβικής άνοιξης») διαμέσου τρίτων χωρών του αραβικού Συνδέσμου [ως surrogate (παρένθετοι)].

Ίσως το πλέον κρίσιμο θεωρητικό ερώτημα που παραμένει να απαντηθεί κατόπιν της διάκρισης direct/indirect και προxy, είναι η φυσική τάση που επικρατεί, να θεωρούμε τις τακτικές προxy ως ένα τμήμα των covert επιχειρήσεων υπό την ευρεία τους έννοια.

Ο ορισμός που δίδεται από την CIA για την κεκαλυμμένη επιχείρηση¹⁹, προσομοιάζει με τις επιδιώξεις της προxy στρατηγικής ως προς τους σκοπούς, πλην όμως προϋποθέτει την άμεση εμπλοκή (έστω και covert) ενός κράτους εναντίον του άλλου. Τελικά η εμπλοκή ενός τρίτου μέρους (κρατικού δρώντος ή όχι) αποτελεί την κρίσιμη διαφορά (είτε είναι covert είτε όχι) των προxy στρατηγικών συνάμα με την έμμεση προσέγγιση επί του κράτους-στόχου. Η χρήση πρακτόρων και ειδικών δυνάμεων -πρέπει- στην περίπτωση αυτή, έχει να κάνει με την παροχή πληροφοριών και υλικοτεχνική βοήθεια στο τρίτο μέρος και δεν εμπεριέχεται στην άμεση προσέγγιση επέμβασης.

2.3 Σχέσεις Benefactors/Proxies που χρήζουν εξέτασης

Η σχέση Benefactors/Proxies χαρακτηρίζεται από ρευστότητα και δυναμισμό.

Δημιουργείται εμπειρικά η εντύπωση ότι ο benefactor -που ως επί το πλείστον είναι η ισχυρότερη δύναμη στη σχέση αυτή- επιβάλλει απαραίτητα τη βούλησή του σε ένα πιο αδύναμο κράτος, για την εμπλοκή του σε μία διαδικασία πολέμου δι' αντιπροσώπων. Παρόλα αυτά, η σχέση αυτή αποδεικνύεται πλέον περίπλοκη: οι περισσότερες παρεμβάσεις της ΕΣΣΔ

¹⁹ “An operation designed to influence governments, events, organizations, or persons in a manner that is not necessarily attributable to the sponsoring power; it may include political, economic, propaganda and paramilitary activities”, *CIA, Consumer's Guide to Intelligence* (Washington, DC, 1995)

κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, προέρχονταν από πρόσκληση/έκκληση από έναν «πελάτη» του Τρίτου Κόσμου, κατά βάση κατά τη διάρκεια των αντιαποικιακών πολέμων της περιόδου. Η σοβιετική στρατηγική ενδιαφερόταν για την εμπλοκή της, ανιχνεύοντας στην πραγματικότητα ευκαιρίες για επέκταση, οι οποίες μάλιστα θα είχαν και έναν κοινό στρατηγικό στόχο benefactor/proxy. Από τη στιγμή που τα κοινά οφέλη θα προσδιορίζονταν, η σοβιετική τακτική παρέμβασης με ή χωρίς αντιπρόσωπο, παρέμεινε πρακτικά η ίδια: «σύμβουλοι» προς υποστήριξη της στρατιωτικής εκπαίδευσης, οπλικά συστήματα, κεφάλαια κ.λπ.

Η περίπτωση της συμμαχίας παίζει έναν ακόμη μεγαλύτερο ρόλο στο γιατί προκύπτουν πόλεμοι δι' αντιπροσώπων. Η στενή στρατηγική σχέση που υφίσταται μεταξύ δύο κρατών προϋποθέτει, την ενεργή υποστήριξη του ενός στο άλλο. Η υποστήριξη αυτή δεν περιορίζεται μόνο στον πόλεμο μεταξύ κρατών, ούτε από την άμεση και «ανοιχτή» συμπαράσταση. Αντίθετα. Όταν το περιβάλλον είναι πολυσύνθετο και περίπλοκο είναι δυνατόν σύμμαχοι να λειτουργήσουν με διαφορετικό τρόπο για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους: είτε ενεργώντας προς την κατεύθυνση εξαναγκασμού εμπλοκής ενός τρίτου μέρους, είτε με τη παρέμβασή τους με τακτικές έμμεσης προσέγγισης με χρήση proxy τακτικών.

Στις παραπάνω δυναμικές πρέπει να εισαγάγουμε και την λεπτή ισορροπία των σχέσεων των δύο υπερδυνάμεων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η παραπάνω κατάσταση επέδρασε καταλυτικά στην υφιστάμενη τάση διεύρυνσης ενός τοπικού πολέμου, μετά την εμπλοκή αντιπροσώπων των μεγάλων Δυνάμεων, ώστε να επεκταθούν σε ευρύτερες περιφερειακές συγκρούσεις και ακόμη χειρότερα. Ως ιστορικό παράδειγμα της τάσης διεύρυνσης, μπορούμε να αναφέρουμε την τοπική διένεξη Σερβίας-Αυστρίας που κατέληξε σε Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου παρουσιάστηκε το φαινόμενο ενός σχετικού consensus μεταξύ των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ: τόσο ο κίνδυνος κλιμάκωσης (λόγω πυρηνικών), η κοινή γνώμη ως παράγοντας λήψης απόφασης, όπως επίσης και η «εικόνα» που ήθελε να προβάλλει κάθε υπερδύναμη προς τους συμμάχους της, απέτρεψαν την κλιμάκωση των τοπικών συγκρούσεων, αλλά και των περιφερειακών, σε κάτι γενικευμένο.

Ο ρευστός χαρακτήρας της σχέσης benefactor/proxy είναι εξαιρετικά χαρακτηριστικός και προσδιορίζεται τόσο από τη σχέση των δύο και τη διακύμανσή τους, όσο και από το μέγεθός και τον σκοπό κάθε παρέμβασης.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι όσο πιο ρευστό είναι το γεωστρατηγικό περιβάλλον που αυτές οι δύο οντότητες αλληλοεπιδρούν, τόσο πιο ρευστή είναι η σχέση τους, συνεπεία της αλλαγής των συμφερόντων τους.

Θεωρώ ότι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ελληνική εμπλοκή στην Μικρά Ασία (1919-1922). Ξεκίνησε ως αποτέλεσμα μίας συμμαχικής σχέσης της Ελλάδας με τις δυνάμεις της Αντάντ, λειτουργώντας ως αντιπρόσωπος αυτών στη Μικρά Ασία. Στη συνέχεια, έπαυσε να

εκπροσωπεί συμφέροντα εντολοδόχων (π.χ. Αγγλία) ή ακόμα χειρότερα να αντιτίθεται σε στρατηγικά συμφέροντα άλλων (π.χ. Γαλλία, Ιταλία).

Αλλά και από την πλευρά του ίδιου του πολεμικού γεγονότος, η Μικρασιατική Εκστρατεία δείχνει απουσία στατικότητας του φαινομένου. Επιχειρήσεις σταθεροποίησης στην αρχή, χωρίς έντονα στρατιωτικά στοιχεία πλην εκείνο της τοπικής ασφαλείας, κατέληξε σε μία πλήρους κλίμακας εκστρατεία και για τους δύο κύριους δρώντες (Ελλάδα – Τουρκία)

Ακόμη πιο έντονο (σύγχρονο) παράδειγμα αποτελεί η παρέμβαση των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, όπου η σταδιακή επέμβαση με προxy τακτικές κατέληξε σε άμεση παρέμβαση με σημαντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Στο προηγούμενο κεφάλαιο προσεγγίσαμε την έννοια του πολέμου δι' αντιπροσώπων και τις δυναμικές που τον χαρακτηρίζουν. Το «γιατί» αναλαμβάνονται τέτοιοι πόλεμοι και «ποιοι» είναι αυτοί οι δρώντες που τους αναλαμβάνουν θα αποτελέσει αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου.

3.1 Το «γιατί» οι άνθρωποι κάνουν πόλεμο το έχει προσδιορίσει ο ίδιος ο Θουκυδίδης: από φόβο, για την τιμή και το συμφέρον.²⁰ Παρόλο που η ρεαλιστική προσέγγιση θεωρείται εξαιρετικά ικανοποιητική, κατά τον Andrew Mumford, απαιτείται ευρύτερη θεώρηση σε ό,τι αφορά την αιτία των προxy wars. Ειδικότερα για το ιδεολογικό υπόβαθρο που δημιουργεί πλέγμα συμμαχιών, θεωρείται ότι αποτελεί μια επιπλέον αιτία το γιατί αναλαμβάνονται τέτοιου είδους πόλεμοι.

Παρόλα αυτά, πρέπει να προσδιορίσουμε ότι το φαινόμενο προxy wars, είναι άμεσα συνυφασμένο όχι με το ευρύ φάσμα του πολεμικού φαινομένου (με την ολιστική προσέγγισή του), η οποία αναλύεται ορθολογικά από τις τάσεις της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, αλλά με το επιμέρους, που αφορά στην ουσία την επέμβαση κρατών στο εσωτερικό άλλων.

Για το τελευταίο, ο Frederic Pearson προσδιορίζει έξι κύριους λόγους που συμβαίνει αυτό²¹:

- α. Απόκτηση εδαφών
- β. Προστασία κοινοτήτων/μειονοτήτων
- γ. Προστασία οικονομικών συμφερόντων
- δ. Προστασία συμφερόντων (διπλωματικών ή στρατιωτικών)
- ε. Ιδεολογία
- στ. Περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων.

Ο Andrew Mumford²² προσθέτει άλλους δύο:

²⁰ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, “Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη”, *Εκδόσεις Παν. Μακεδονίας* (2015)

²¹ Frederic S. Pearson, “Foreign Military Interventions and Domestic Disputes”, *International Studies Quarterly* 18/3(1974):262

ζ. Προοπτική για πιθανή επιτυχία

η. Προοπτική κλιμάκωσης σύγκρουσης.

Αντιλαμβανόμαστε ότι τα παραπάνω αίτια δεν είναι απαραίτητα να λειτουργούν ως μοναδικά για την ορθολογική αιτιολόγηση ενός πολέμου (με την κλασσική έννοια) ή ενός proxy τέτοιου. Το σύννηθες αποτελεί ο συνδυασμός αυτών που οδηγούν ένα εθνοκρατικό δρώντα να αξιολογήσει ορθολογικά την ακολουθούμενη στρατηγική του, σε σχέση πάντοτε με την στρατηγική του αντιπάλου, ούτως ώστε να ληφθεί η απόφαση για την ανάληψη του ρίσκου και της πρωτοβουλίας διεξαγωγής.

Ειδικότερα, σε ό,τι έχει να κάνει με την ισχύ και το συμφέρον ενός κρατικού δρώντα, που αποτελούν και τους ακρογωνιαίους λίθους της ρεαλιστικής προσέγγισης, η σχέση αλληλεξάρτησης των δύο παραγόντων είναι σχεδόν προφανής.

Ένα χαρακτηριστικό ιστορικό παράδειγμα proxy επέμβασης είναι η στάση των ΗΠΑ στην αρχή του Β' ΠΠ. Αναφερόμαστε τόσο στη διάθεση πολεμικού υλικού στη Βρετανία, έναντι στρατηγικών διευκολύνσεων προς τις ΗΠΑ (50 αντιτορπιλικά έναντι 99 ετών διάθεσης βάσεων σε 8 στρατηγικά σημεία στον κόσμο από την πλευρά των Βρετανών), όσο και στην εξαιρετικά σημαντική απόφαση από την Γερουσία των ΗΠΑ του Συμφώνου Δανεισμού (Lend-Lease Bill) τον Μάρτιο του 1941. Η στρατηγική της proxy επέμβασης των ΗΠΑ, σε κάθε περίπτωση, υπέρ των ελευθέρων κρατών και εναντίον των φασιστικών τέτοιων, αποτέλεσε μία καθαρά ορθολογική απόφαση προς εξυπηρέτηση της αμερικανικής στρατηγικής αυτοσυντήρησης.

Έτσι, ο Mark Stoler συνδέοντας την ισχύ με το συμφέρον στη στρατηγική στάση των ΗΠΑ προσδιορίζει ότι αυτή δεν είχε ως κίνητρο τον αλτρουισμό, αλλά την πεποίθηση ότι η ναζιστική Γερμανία αποτελούσε απειλή για τις ΗΠΑ, όπως και για τη Βρετανία, και η επιβίωση και επικράτηση των Βρετανών θα ήταν προς το συμφέρον των ΗΠΑ²³.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι επί της ουσίας, η Θουκυδίδειος αντίληψη για το «γιατί» αναλαμβάνονται πόλεμοι ισχύει και εδώ κατά απόλυτο τρόπο. Η ομαδοποίηση των λόγων που παραθέτει ο Pearson και ο Mumford οδηγούν στο συμφέρον και στην ισχύ (ή και στον φόβο για ανάκτηση περίσσειας ισχύος από τους αντιπάλους).

Το μόνο που μπορούμε να προσδιορίσουμε, κατόπιν εξέτασης, ως επιπλέον στοιχείο, είναι το αίτιο της ιδεολογικής διάστασης ανάληψης πολέμου.

²² Andrew Mumford "Proxy Warfare", *Polity Press* (2013), p.32

²³ Stoler, Marc A., "Allies at War: Britain and America Against the Axis Powers, 1940-1945" (London: Hobber Arnold)

3.2 Ιδεολογική διάσταση ανάληψης proxy wars

Παρόλο που η ιδεολογία, αυτή καθ' αυτή, δεν προσδιορίζεται ως κύριο αίτιο ανάληψης πολεμικών επιχειρήσεων, δε μπορούμε παρά να δεχτούμε το γεγονός, ότι είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τη διαδικασία λήψης απόφασης.

Και ενώ στη ρεαλιστική σχολή σκέψης, το υποκείμενο – ο άνθρωπος – βρίσκεται αποστασιοποιημένο από την όλη διαδικασία καθόσον ο πόλεμος και η ανάληψη αυτού, έχουν ορθολογική και συστημική διάσταση, υπάρχουν και άλλες σχολές σκέψης που έχουν τον άνθρωπο και τις πολιτικές διεργασίες εντός μιας χώρας (πχ κονστρουκτιβιστές) ως κέντρο στη διαδικασία λήψης απόφασης. Στην περίπτωση αυτή, η διαδικασία λήψης απόφασης ανατροφοδοτείται από το σύστημα αξιών που αντιπροσωπεύει τον λήπτη.

Ακόμη εντονότερα οι «επαναστατικοί» κατά Martin Wight²⁴ θεωρώντας τον πόλεμο ως μέσο ολοκλήρωσης της κοσμοθεωρίας τους, σαφώς και επηρεάζονται άμεσα κυρίως από την ιδεολογία τους για την τέλεση «δίκαιων» πολέμων.

Στην περίπτωση της ανάληψης proxy wars κατόπιν ιδεολογικών επιταγών τουλάχιστον κατά τον 20^ο αιώνα, οι παρατηρήσεις έχουν να κάνουν με τις τάσεις των δύο υπερδυνάμεων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τη στάση των ΗΠΑ μετά την Ψυχρό Πόλεμο εποχή κατά δεύτερον.

Στην πάλαι πότε Σοβιετική Ένωση, μετά τον θάνατο του Στάλιν και την αποκαθήλωση της πολιτικής του περί «εμβάθυνσης του σοσιαλισμού σε μία χώρα» με αποφυγή εξαγωγής της επανάστασης σε άλλες χώρες, ακολουθήθηκε η πολιτική του Χρουστσόφ που ευνοούσε την proxy επέμβαση σε τρίτες χώρες, αγκαλιάζοντας τα πάμπολλα απελευθερωτικά κινήματα της δεκαετίας '60 και '70, εποχής έντονης αποαποικιοποίησης. Το ιδεολογικό περίβλημα ήταν ορατό, καθόσον ενισχύονταν υλικοτεχνικά, με το ιδεολογικό περίβλημα της σοσιαλιστικής πρακτικής που πρέσβευε η «μητρόπολη» ΕΣΣΔ.

Έτσι, η σοβιετική συλλογιστική για τη λήψη απόφασης εμπλοκής, κατά τον Lewis Gaddis²⁵, αναφέρεται σε τρεις μεταβλητές: στη σύνδεση τοπικού και γενικού πολέμου, στη φύση του σοσιαλιστικού διεθνιστικού καθήκοντος για βοήθεια σε «προοδευτικές» αλλαγές και στην εθνική απελευθέρωση και στην ανάπτυξη του σοσιαλισμού.

Η σοβιετική πρακτική απέκλειε την ενίσχυση τρομοκρατικών ομάδων κάνοντας ανάλογη διαχείριση ρίσκου, αντιθέτως δε ενίσχυε φίλα προσκείμενα ιδεολογικά καθεστώτα (πχ Αφγανιστάν) είτε εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα.

Συνολικά με τον τρόπο αυτό, ενίσχυε το ιδεολογικό της προφίλ, τροφοδοτώντας την αίσθηση των μαζικών αγώνων ενάντια στην παγκόσμια

²⁴ Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία. Τα Τρία Πέριμα Σκέψης*, μτφ: Η. Στροϊκού, επιμ.: Π. Ήφαιστος, Ποιότητα, Αθήνα, 1998

²⁵ John Lewis Gaddis, *We Now Know: Rethinking Cold War History* (Oxford: Oxford University Press, 1997) όπως αναφέρεται από τον Andrew Mumford 'Proxy Warfare', *Polity Press* (2013), p.35

καπιταλιστική τάξη, στην ουσία ενισχύοντας τον «μύθο» της, τη θεωρία νίκης που έπρεπε να εκπέμπει στο διεθνές σύστημα.

Με βάση το σκεπτικό αυτό, δίδεται άλλη δυνατότητα αντίληψης του ιδεολογικού υπόβαθρου ως πολλαπλασιαστική ισχύος ως δημιουργία περιβλήματος προς προάσπιση/εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων γενικότερα. Έτσι, κατά τον Gaddis, μπορούμε να ισχυριστούμε για το «πώς το συμφέρον μεταφράζεται διαμέσου των ιδεολογικών φακών».

Ο Π. Κονδύλης²⁶ είναι πλέον κατηγορηματικός: θεωρώντας το συμφέρον απαραίτητη προϋπόθεση και την όποια ιδεολογία σε υποστηρικτικό ρόλο. Στην ουσία, χωρίς συμφέρον η ιδεολογία από μόνη της δεν αποτελεί προάγγελο επέμβασης ή ανάληψης δράσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ανακολουθία της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής που κινείται ενάντια σε ελληνικά εθνικά συμφέροντα, παρόλο το κοινό θρησκευτικό δόγμα των δύο χωρών (Ορθοδοξία). Ένα επιπλέον παράδειγμα της πρώιμης σοβιετικής περιόδου που αναδεικνύει εκ των πραγμάτων, την προσέγγιση αυτή, είναι η σύναψη σημαντικής συμφωνίας της ΕΣΣΔ «κατά του ιμπεριαλισμού» με την κεμαλική Τουρκία, τον Μάρτιο 1921, που ο Κεμάλ είχε εξοντώσει – κυριολεκτικά και μεταφορικά- το ΚΚ Τουρκίας και ο αντικομμουνισμός ήταν από τις αρχικές αρχές του κινήματός του.²⁷

Χαρακτηριστικά ο Hans Morgenthau χαρακτηρίζει την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, ως σκιώδη ιδεολογικό αγώνα ο οποίος ενθαρρύνεται από αντίστοιχα εθνικά συμφέροντα.²⁸ Έτσι εκτός από το σοβιετικό παράδειγμα που αναφερθήκαμε πριν, στο οποίο ad hoc εμφανίζεται ως πρόδηλο ένα συγκροτημένο ισχυρό ιδεολογικό περίβλημα προς εξαγωγή, οι ΗΠΑ του Ψυχρού Πολέμου δραστηριοποιούνται στο ίδιο μοτίβο προβολής ιδεολογικού προτύπου του ελεύθερου κόσμου και τη διατήρηση και εξάπλωση της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς. Λόγω της σοβιετικής απειλής, οι Δημοκρατίες του δυτικού κόσμου παραμένουν ιδεολογικά σε εγρήγορση για την υπεράσπιση των αξιών που πρεσβεύουν, διατηρώντας παράλληλα την ισχύ τους σε τέτοιο υψηλό βαθμό, ώστε ο κατευνασμός ως πολιτική να μην θεωρείται ως επιλογή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για την μετά τον Ψυχρό Πόλεμο εποχή, είναι το ιδεολογικό περίβλημα που ενδύθηκε ο νεοσυντηρητισμός στις ΗΠΑ, για την προώθηση και εξυπηρέτηση των συμφερόντων της χώρας με ιδιαίτερα δυναμικό τρόπο. Η ανάσχεση έδωσε τη θέση της στην επέμβαση, υποκαθιστώντας θεσμικά διεθνή όργανα, όπως επίσης και την προαγωγή επεμβάσεων ανατροπής καθεστώτων σε σχέση με την υλοποίηση πρακτικών διαπραγματεύσεων για εξεύρεση λύσης.

²⁶ Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1999

²⁷ E. H. Carr, ‘*Μικρή Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*’, Εκδόσεις Πατάκη, Μετ. Ανδρέας Παπάς, Αθήνα, 2016, σελ 95

²⁸ Hans Morgenthau, ‘To Intervene or Not to Intervene’, *Foreign Affairs* 45/3 (1967):430 όπως αναφέρεται από Andrew Mumford ‘Proxy Warfare’, *Polity Press* (2013), p.36

Συναφώς συμπεραίνεται ότι, η ιδεολογία ως εργαλείο πολιτικής είναι πιο εύκολα αποδεκτή στο εσωτερικό των κρατών, σε σχέση με την αποδοχή και προβολή της προάσπισης των εθνικών συμφερόντων μίας χώρας, αλλά αναμφίβολα τα τελευταία αποτελούν το ορθολογικό υπόστρωμα κάθε ενέργειας ενός κράτους, συμπεριλαμβανόμενων και την απόφασή του για εμπλοκή σε διαδικασίες πολέμων δι' αντιπροσώπων. Όχι τυχαία λοιπόν αποδίδεται στην ιδεολογία ένας επεξηγηματικός ρόλος σε σχέση με την ισχύ και τα εθνικά συμφέροντα, σε ό,τι έχει να κάνει με τη διαδικασία λήψης απόφασης για εμπλοκή σε πόλεμο δι' αντιπροσώπων και για κάθε ένα ρόλο (benefactor, surrogate, proxy).

3.3 Συνολικά υφίστανται τέσσερις ομάδες σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων σε ένα πόλεμο δι' αντιπροσώπων:

α. Ένας κρατικός δρών χρησιμοποιεί έναν άλλο κρατικό δρώντα ως παρένθετο (surrogate)

β. Ένας κρατικός δρών χρησιμοποιεί έναν μη- κρατικό δρώντα (τρομοκρατική οργάνωση, παραστρατιωτική οργάνωση, μισθοφορική οργάνωση)

γ. Ένας μη-κρατικός δρών χρησιμοποιεί ένα κρατικό δρώντα.

δ. Ένας μη- κρατικός δρών χρησιμοποιεί ένα μη- κρατικό δρώντα ως παρένθετο.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (NGOs) και έτερες Διεθνείς Οργανώσεις (κυρίως υπό την αιγίδα των ΗΕ) και αποστολές διατήρησης της ειρήνης, δεν λογίζονται ως οργανισμοί που παίρνουν ρόλους σε ένα πόλεμο δι' αντιπροσώπων. Αυτό διότι τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν είναι ανθρωπιστικής φύσης και δεν επιδιώκουν πολεμική εμπλοκή και «ήττα» κάποιου αντιπάλου εξ' αποστολής. Παρόλα αυτά, μπορούμε να ισχυριστούμε (ειδικά για τις NGOs) ότι αποτελούν εκδήλωση ήπιας ισχύος σε μία χώρα (έστω και με ανθρωπιστικό πρόσημο), καθόσον οι πηγές χρηματοδότησής τους μπορεί να προέρχεται (κεκαλυμμένα) από κράτος που έχει ενεργό ρόλο έμμεσης στρατηγικής στην περιοχή που επιχειρούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Υλοποίηση Πολέμου Δι' Αντιπροσώπων

Έπειτα από την ανάπτυξη του τι προσδιορίζεται ως πόλεμος δι' αντιπροσώπων, ποιοί μπορεί να είναι οι δρώντες και ποιοί οι σκοποί, το κεφάλαιο που ακολουθεί θα προσεγγίσει στο πώς η πρακτική δείχνει ότι υλοποιούνται οι πόλεμοι αυτοί, δηλαδή πώς η απόφαση (και το υπόβαθρο πίσω από αυτή) γίνεται πράξη στο «πεδίο», προς εκπλήρωση των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών που τίθενται εξ' αρχής. Στην ουσία εγκαταλείπουμε το στρατηγικό επίπεδο ενός τέτοιου πολέμου και υπεισερχόμαστε στο επιχειρησιακό/τακτικό. Πρέπει εξ' αρχής να επισημανθεί ότι η επιτυχία στο

επίπεδο αυτό δεν προϋποθέτει και την επιτυχία στο επίπεδο της στρατηγικής εφόσον η τελευταία είναι μη ορθολογική ή λανθασμένη και δεν οδηγεί σε ρεαλιστική/ορθολογική Επιθυμητή Τελική Κατάσταση με ανάλογους πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Η υλοποίηση του πολέμου δι' αντιπροσώπων γίνεται :

- α. Με τη διάθεση ανθρώπινου δυναμικού**
- β. Με τη διάθεση αμυντικού υλικού**
- γ. Με τη διάθεση κεφαλαίων**
- δ. Με τη διάθεση μη στρατιωτικής βοήθειας**
- ε. Με τον συνδυασμό όλων των παραπάνω**

Από την μέχρι τώρα πρακτική τρόπων υλοποίησης ενός πολέμου δι' αντιπροσώπων εμφανίζεται ότι υφίστανται τα «εργαλεία» εκείνα που χρησιμοποιούμενα επιχειρησιακά και τακτικά, δύναται να εκπληρώσουν τους επιδιωκόμενους ΑΝΣΚ.

Κατά σχεδόν απόλυτο τρόπο, σπάνια θα χρησιμοποιηθεί ένα «εργαλείο» από μόνο του αλλά συνδυάζεται με ένα ή περισσότερα. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργούνται περισσότερες επιλογές και το στρατηγικό αποτέλεσμα επιτυγχάνεται γρηγορότερα και ασφαλέστερα.

4.1 Ανθρώπινο Δυναμικό

Η τακτική του πολέμου δι' αντιπροσώπου προκύπτει συχνά διαμέσου άλλων μορφών πολέμου (π.χ. εμφύλιος) χρησιμοποιώντας αυτές ως υπόβαθρο και ως εκ τούτου θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η διοχέτευση ανθρώπινου δυναμικού για την υλοποίησή του τόσο σε πρακτικό όσο και σε συμβολικό επίπεδο.

Επιδίωξη βέβαια, όπως ήδη έχουμε εξηγήσει, είναι η μετακύλιση του κόστους σε απώλεια ανθρώπινων ζωών σε κάποιο τρίτο μέρος που δρα ως proxy επ' ωφελεία μίας δύναμης (benefactor), που χαρακτηρίζει την proxy τακτική στο θέμα αυτό, χωρίς βέβαια να περιορίζεται απόλυτα η χρήση ανθρώπινου δυναμικού από τη χορηγό χώρα.

Η διάθεση του ανθρώπινου δυναμικού πραγματοποιείται κυρίως με δύο τρόπους και με τον συνδυασμό αυτών :

- α. Με τη διάθεση στρατευμάτων σε μία σύγκρουση από μία χώρα που λειτουργεί ως proxy στη περιοχή/κράτος στόχος.**
- β. Με τη διάθεση συμβούλων από τον ίδιο τον benefactor.**
- γ. Με τον συνδυασμό των παραπάνω.**

Σε περίπτωση που ο benefactor διαθέσει ο ίδιος στρατεύματα στα πλαίσια μίας σύγκρουσης στο εσωτερικό μίας χώρας (π.χ. εμφύλιος), η επέμβαση αυτή σταδιακά χάνει την έμμεση προσέγγιση που κυρίως

χαρακτηρίζει την proxy τακτική εμπλοκής και οδηγείται αυξητικά σε ανοικτή επέμβαση.

Ο αριθμός ή το λεγόμενο «αποτύπωμα» των στρατευμάτων στο πεδίο, είναι επίσης ένας παράγοντας που δεν πρέπει να αγνοείται. Παρόλο που δεν μπορεί να υπολογιστεί θεωρητικά ο αριθμός των στρατευμάτων που σε κάθε περίπτωση επέμβασης απαιτείται, υφίστανται παράγοντες που μπορεί κανείς να προσδιορίσει το μέγεθος και απορρέουν από τις μέχρι τώρα πρακτικές (counter insurgency). Οι παράγοντες αυτοί έχουν να κάνουν με τον αριθμό των αντι-καθεστωτικών δυνάμεων ως μάχιμης «παρατακτής» δύναμης, όσο και στη σχέση αυτών των δυνάμεων με το μέγεθος του πληθυσμού που επηρεάζουν, σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού μίας χώρας. Ένα χαρακτηριστικό «οικείο» παράδειγμα είναι η διεξαγωγή του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα, όπου οι ΗΠΑ ανέπτυξαν συμβούλους/εκπαιδευτές με την εμπλοκή τους από το 1947 και μετά, όχι όμως και στρατεύματα, που είχε αναπτύξει στα αρχικά στάδια του πολέμου η Μεγάλη Βρετανία, καθόσον η επιρροή του ΔΣΕ και του ΚΚΕ στον πληθυσμό της χώρας έβαινε συνεχώς μειούμενη και ο Ελληνικός Στρατός τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά υπερείχε του αντιπάλου του στο πεδίο.²⁹

Η χρήση των συμβούλων σε στρατιωτικό επίπεδο έρχεται να καλύψει τόσο οργανωτικά κενά (π.χ. οργάνωση επιτελείου, επιχειρησιακός σχεδιασμός), όσο και εκπαιδευτικά κενά (π.χ. οργάνωση/διεξαγωγή εκπαίδευσης) αλλά και ειδικά τεχνικά αντικείμενα (π.χ. απόκτηση/εκμετάλλευση πληροφοριών, συντήρηση οπλικών συστημάτων, χειρισμός οπλικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας κλπ.). Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ιστορικά ο αριθμός των συμβούλων αυξάνεται αναλογικά με την ενσωμάτωση τεχνολογιών αιχμής στην πολεμική διαδικασία. Έτσι ο αριθμός της γερμανικής και της γαλλικής «αποστολής» σε Τουρκία και Ελλάδα αντίστοιχα πριν την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων περιοριζόνταν σε μικρά επιτελεία που αναλάμβαναν είτε την οχύρωση (Τουρκία) είτε την εκπαίδευση (Ελλάδα) των αντίστοιχων στρατών προς υποστήριξη των επικείμενων επιχειρήσεων.

Στην περίπτωση της εμπλοκής της Τουρκίας στην Καλλίπολη, λόγω της υψηλής ενσωμάτωσης τεχνολογιών αιχμής της εποχής σε ευρεία κλίμακα (βρετανικός στόλος, παράκτιο ΠΒ, πολυβόλο κλπ), η κλίμακα γερμανικής βοήθειας προς την Τουρκία, αυξήθηκε κατακόρυφα: γερμανική διοίκηση και επιτελείο πίσω από την όλη αμυντική προσπάθεια του οθωμανικού στρατού κατά την συγκεκριμένη εκστρατεία.

Ακόμη εντονότερο το φαινόμενο των συμβούλων παρουσιάζεται στην Αίγυπτο του Νάσερ και του Σαντάτ έως τον πόλεμο του '73 με το Ισραήλ, όπου ο αριθμός των σοβιετικών στρατιωτικών «συμβούλων» αριθμούσε

²⁹ Στάθης Ν. Καλύβας, Νίκος Μαραντζίδης, *Εμφύλια Πάθη*, 23 +2 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον εμφύλιο, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2016, σελ 347, 367

αρκετές χιλιάδες προσωπικού, που χρησιμοποιήθηκαν κυρίως σε τομείς επικοινωνιών – ηλεκτρονικού πολέμου, Α/Α άμυνας, αεροπορίας και ΤΘ.

Εκτός των πρόδηλων επιχειρησιακών και τακτικών πλεονεκτημάτων το ισχυρό αποτύπωμα στο πεδίο με την μορφή στρατευμάτων/συμβούλων, εμπεριέχει και συμβολικό χαρακτήρα που δεν πρέπει να υποτιμάται σε καμία των περιπτώσεων. Ενισχύεται το status της δύναμης που παρεμβαίνει, ειδικά σε περίπτωση εμφύλιου φανερώνοντας τη διάθεση του ενδιαφέροντός της και τη δέσμευσή της, διατηρώντας όμως την ελευθερία κινήσεων για απεμπλοκή όταν κριθεί απαραίτητο με το χαμηλότερο κόστος.

Έτσι για παράδειγμα η εμπλοκή των ΗΠΑ στο Βιετνάμ με τη μορφή στρατιωτικής βοήθειας και παροχή στρατιωτικών συμβούλων είχε πολύ μεγάλο βαθμό αποδοχής στο Νοτ. Βιετνάμ αλλά και δυνατότητα άμεσης απεμπλοκής χωρίς μεγάλο κόστος (στρατηγικό, υλικό-πολιτικό), σε σχέση με την απεμπλοκή της χώρας από την Ινδοκίνα μετά τη μεγάλη ανάπτυξη στρατιωτικών τμημάτων στο θέατρο επιχειρήσεων.

Στην πρόσφατη περίπτωση της Λιβύης, που αναπτύχθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο η απουσία αξιόπιστου στρατιωτικού προσωπικού στο έδαφος ήταν κάτι που χαρακτήρισε την όλη εκστρατεία του ΝΑΤΟ στη χώρα επιμηκύνοντας το χρόνο επέμβασης και πτώσης του κανταφικού κράτους αποτελώντας αρνητικό παράγοντα για τις μελλοντικές εξελίξεις στη χώρα.

Η προσπάθεια αποφυγής κόστους έχει λοιπόν και τα όριά της και επηρεάζει τόσο το επιδιωκόμενο όσο και το τελικό αποτέλεσμα. Σε τελική ανάλυση η εφαρμογή της στρατηγικής εμπεριέχει και την έννοια του ρίσκου που πρέπει να αναλαμβάνει κανείς για να την φέρει εις πέρας. Ως εκ τούτου, η διαχείριση ρίσκου, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο προς εξέταση τόσο για την υιοθέτηση πρακτικής proxy, όσο και για την απόφαση εμπλοκής (διάθεση ανθρώπινου δυναμικού, μέγεθος αποστολής, βαθμός εμπλοκής) σε μία τρίτη χώρα.

Κατά τον Mumford η χρησιμοποίηση χερσαίων τμημάτων μίας proxy χώρας σε μία τρίτη, μπορεί να εμπεριέχει και την προσπάθεια ενός συγκεκριμένου καθεστώτος από προσπάθεια ανατροπής του, από στρατιωτικό πραξικόπημα, με ευρεία παραδείγματα από την ανάμειξη κουβανών στρατιωτικών υπέρ καθεστώτων στην Αφρική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 60.³⁰

Συνολικά, η τότε σοβιετική ανάμειξη σε χώρες του τρίτου κόσμου, ενέπλεκε ως proxies Κουβανικές, ενίοτε Τσεχοσλοβακικές ή Ανατολικογερμανικές πηγές σε μία ευρεία γκάμα αποστολών και τακτικών.

4.2 Διάθεση Αμυντικού Υλικού

Ακόμη πιο εμφατική και εμβληματική από τη διάθεση ανθρώπινου δυναμικού σε proxies είναι η διάθεση αμυντικού υλικού ως τακτική.

³⁰ Andrew Mumford “Proxy Warfare”, *Polity Press* (2013), p.63

Τα οπλικά συστήματα είναι η ορατή απόδειξη υποστήριξης και όσο πιο πολύ προηγμένα είναι αυτά που διατίθενται σε proxies, τόσο πιο πολύ αυξάνεται το γόητρο ενός κράτους σε ένα αντιπρόσωπό του και τόσο πιο βαθειά παρουσιάζεται η σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης που υφίσταται μεταξύ τους.

Τα εξελιγμένα οπλικά συστήματα (Α/Φ, Α/Α και πυραυλικά συστήματα, άρματα μάχης κλπ) εκφράζουν αυτόνομα την ισχύ ενός κράτους, την τεχνολογική του επάρκεια, την ικανότητα παραγωγής και διατήρησης, την ορατή ειδοποιό διαφορά που στην κοινή γνώμη καθιστά ένα κράτος ισχυρό ή όχι.

Η αυτονομία αυτής της λογικής, η οποία προσεγγίζει τα όρια του φетиχισμού, εκτός της πρακτικής αξίας στο πεδίο επιχειρήσεων, έχει και σημειολογική αξία δημιουργώντας και τον ανάλογο επηρεασμό του στόχου προς όφελος του benefactor: είτε θετικός για τον proxy είτε αρνητικός (αποτρεπτικός) για τον αντίπαλο. Σε κάθε περίπτωση τα οπλικά συστήματα λειτουργούν ως enablers για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων αυτού που τα χορηγεί.

Τα παραπάνω αναφέρονται αντικειμενικά, χωρίς να υπεισερχόμαστε στην παρούσα φάση στον προβληματισμό σε ποιόν χορηγούνται ή και του πώς θα χρησιμοποιηθούν τελικά, είτε από νομικής είτε από ηθικής πλευράς αλλά είτε από πλευράς αποτελεσματικότητας ως προς τη χρήση από τους proxies αυτούς καθ' αυτούς.

Επιπλέον των παραπάνω, η λογική της διάθεσης αμυντικού υλικού σε proxies, ενέχει και μία μορφή παρακαταθήκης ως προς τη νομή του στρατηγικού αποτελέσματος.

Στο τακτικό/επιχειρησιακό επίπεδο το πόσο σημαντική είναι η διάθεση οπλικών συστημάτων σε proxies, καταδεικνύεται πλήρως από ένα κορυφαίο παράδειγμα: η χορήγηση φορητών Α/Α πυραύλων stinger στους Μουτζαχεντίν από της ΗΠΑ εναντίον των σοβιετικών στρατευμάτων στο Αφγανιστάν. Η απόφαση των ΗΠΑ για τη χορήγηση των παραπάνω όπλων έθεταν υπό αμφισβήτηση την ισχυρή σοβιετική ικανότητα της πλήρους αεροπορικής κυριαρχίας κατά τις επιχειρήσεις τους εναντίον των ανταρτών. Η αμφισβήτηση αυτής της κυριαρχίας με την έμμεση αυτή προσέγγιση των ΗΠΑ ως προς τον επηρεασμό του κέντρου βάρους του αντιπάλου, απέδωσε τόσο στο τακτικό όσο και στο επιχειρησιακό επίπεδο και επιτάχυνε τις διαδικασίες απόσυρσης των σοβιετικών από αυτή τη χώρα.

Εκτιμάται ότι πλέον αντιπροσωπευτικό παράδειγμα χορήγησης οπλικών συστημάτων με την ταυτόχρονη ανάμειξη και των 2 τότε υπερδυνάμεων με αντίστοιχους proxies αποτελεί ο αραβοισραηλινός πόλεμος του 1973 (Γιομ Κιπούρ). Η σοβιετική στρατιωτική βοήθεια με τη διάθεση κρίσιμου αμυντικού υλικού και δημιουργίας υποδομών τόσο στη Συρία όσο – κυρίως- στην Αίγυπτο σε Α/Α συστήματα -Α/Φ και αρμάτων μάχης – επέτρεψε τη δημιουργία επιχειρησιακού και τακτικού πλεονεκτήματος έναντι των Ισραηλινών. Η αναστροφή αυτής της ασφυκτικής, για το Ισραήλ κατάστασης,

πραγματοποιήθηκε και με την ευρεία μεταφορά και διάθεση κρίσιμου πολεμικού υλικού από της ΗΠΑ προς το Ισραήλ.

4.3 Διάθεση Κεφαλαίων

Η διάθεση κεφαλαίου εκτιμάται ως μία από τις αποτελεσματικότερες μεθόδους διεξαγωγής ροxy επεμβάσεων ήδη από τους αρχαίους χρόνους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ευρεία χρηματοδότηση σε χρυσό των Περσών προς τους Λακεδαιμόνιους κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου. Η ναυπήγηση ικανού σπαρτιατικού στόλου και η αμφισβήτηση της Αθηναϊκής υπεροχής στη θάλασσα αποτέλεσε ένα από τα αίτια της ήττας των Αθηναίων, με άμεση στρατηγική προσέγγιση του κέντρου βάρους της αθηναϊκής ισχύος από την πλευρά των Σπαρτιατών και με μία εξαιρετική έμμεση στρατηγική από την πλευρά των Περσών προς επίτευξη του στρατηγικού ΑΝΣΚ αποδυνάμωσης της ισχύος συνολικά του ελληνικού κόσμου, η οποία και επετεύχθη, διατηρώντας υπεροχή ισχύος για την Περσική αυτοκρατορία διάρκειας ενός αιώνα περίπου.

Από την διάθεση κεφαλαίων ως ροxy τακτική, θα πρέπει να εξαιρέσουμε την χρηματοδότηση για ανάπτυξη ή ανθρωπιστικούς σκοπούς. Παρόλα αυτά, εάν η διαδικασία state development αποσκοπεί σε ανάσχεση πχ. κάποιου τρίτου, εκτιμάται ότι θα μπορούσε, υπό προϋποθέσεις, να αποτελεί ροxy τακτική, χωρίς απαραίτητα να συμπεριλαμβάνεται στην αυστηρότητα των ορισμών που αφορούν στο πόλεμο δια αντιπροσώπων, αλλά ως μία στρατηγική ανάσχεσης με χρήση και επιλογή ενός ροxy. (ανάπτυξη και ανοικοδόμηση της Δυτικής Γερμανίας ως ανάσχεση στη σοβιετική επέκταση στην Ευρώπη).

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ανάπτυξη ευέλικτων τραπεζικών συστημάτων έχει επιτρέψει την αθρόα διοχέτευση κεφαλαίων χωρίς περιορισμούς, με προστασία των πηγών χρηματοδότησης διαμέσου υπεράκτιων εταιριών ή οργανώσεων κλπ. Μια ιδέα για το πώς στο μέλλον θα διεξάγονται οι ροxy χρηματοδοτήσεις αποτελούν τόσο τα τρομοκρατικά δίκτυα όσο και τα αντίστοιχα του διεθνούς εγκλήματος, λειτουργώντας κατ' ουσία ως ένα παγκόσμιο δίκτυο με αυτόνομες και παράλληλες δράσεις εξαιρετικά δύσκολα ανιχνεύσιμο ως προς τις διαδρομές του χρήματος. Με αυτό τον τρόπο εξαλείφεται το ζήτημα της χρηματοδότησης σε σχέση με την γεωγραφική θέση μιας σύρραξης. Το τελευταίο δεν εξυπηρετεί μόνο την απευθείας διάθεση χρημάτων σε έναν επιλεγμένο ροxy, αλλά και την προμήθεια και διάθεση αμυντικού υλικού που αναφερθήκαμε προηγουμένως, ειδικά όταν ένα τέτοιο υλικό επιθυμούμε να είναι διάφορο της χώρας benefactor, για λόγους πολιτικής.

Η περίπτωση διάθεσης όπλων στους Μουτζαχεντίν του Αφγανιστάν από τις ΗΠΑ ακολούθησε τέτοιες διαδρομές: κινέζικα τυφέκια, αποφυγή αποκάλυψης ΗΠΑ με χρηματοδότηση και αγορά αυτών μέσω Αιγύπτου του Ανουάρ Σαντάτ. Ως εκ τούτου η περίπτωση της χρηματοδότησης ευνοεί ιδιαίτερα τη χρήση παρένθετης χώρας. Εφόσον αυτά συνέβαιναν τη δεκαετία

του '70 και '80, αντιλαμβανόμαστε πόσο έχουν πλέον επεκταθεί οι χρηματοπιστωτικές επιλογές στην «υπηρεσία» διεξαγωγής ενός πολέμου δι' αντιπροσώπων.

4.4 Διάθεση μη Στρατιωτικής βοήθειας

Η μέχρι τώρα ανάλυσή μας στα μέσα διεξαγωγής του πολέμου δι' αντιπροσώπων έχει κυρίως εστιαστεί στη χρήση/εφαρμογή της λεγόμενης «σκληρής» ισχύος.

Πρέπει να μας γίνει κατανοητό ότι ένας πόλεμος δι' αντιπροσώπων είτε διεξάγεται κεκαλυμμένος είτε όχι, με τη χρήση ή όχι surrogates, διεξάγεται αποκλειστικά για να επιτευχθεί ο στρατηγικός αντικειμενικός σκοπός που θέτει ο benefactor.

Όπως και ο ίδιος ο Joseph Nye το θέτει, η ισχύς σε τελική ανάλυση είναι «η ικανότητα επηρεασμού της συμπεριφοράς των άλλων ώστε να λαμβάνει κάποιος τα αποτελέσματα που επιζητά».³¹

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, πως η ίδια η φύση του πολέμου δι' αντιπροσώπων που είναι κατά βάση ιδιαιτέρως έμμεση ως στρατηγική προσέγγιση, δεν έρχεται σε αντίθεση με τη χρήση των οριζόμενων από τον Joseph Nye ως «ήπια ισχύ» αντιθέτως δε, εκτιμάται ότι την περικλείει στις επιχειρησιακές επιλογές της.³²

Η χρήση της ήπιας ισχύος στο αντικείμενό μας εστιάζεται σε τρεις τομείς :

α. Στον προσεταιρισμό proxies

β. Στην επικοινωνιακή πολιτική

γ. Στο συμβολισμό

Στην πρώτη περίπτωση, ο προσεταιρισμός αντιπροσώπων και παρένθετων κρατών που ως διαδικασία είναι εξαιρετικά σημαντική, υλοποιείται από την επιθυμία των ίδιων να λειτουργήσουν ως τέτοιοι, λόγω της έλξης που εκπέμπει ένας χορηγός.

Είναι τελείως διαφορετική η σχέση μεταξύ υποχρεωτικής ή αναγκαστικής ή κατόπιν διαπραγματεύσεων «στρατολόγησης» αντιπροσώπων από την εθελοντική τέτοια: αμοιβαία εμπιστοσύνη, λιγότερο κόστος για το χορηγό, περισσότερες επιλογές κλπ.

Η έλξη αυτή δημιουργείται από την συνολική εικόνα που εκπέμπει ένα κράτος χορηγός στο διεθνές σύστημα. Η πολιτική και οικονομική του κατάσταση, ο τρόπος και η ποιότητα ζωής των πολιτών του, η κρατική του οργάνωση, η δομή και η οργάνωση των ΕΔ του, η βιομηχανική υποδομή του,

³¹ Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004) p.2

³² Στο ίδιο: “The ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments. It arises out of a country’s culture, political ideals, and politics”

η πολιτιστική του ανάπτυξη, η ποιότητα της δημοκρατίας του, η παιδεία που παρέχεται, η τεχνολογία και η έρευνα. Όλα τα παραπάνω λειτουργούν ως φωτεινή πηγή που «έλκει» τα υπόλοιπα κράτη να «μιμηθούν», να «προσεγγίσουν», να θεωρηθούν «χρήσιμα», να είναι «φίλοι» και «σύμμαχοι».

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η επένδυση στην ήπια ισχύ, σαφώς και είναι μακροπρόθεσμη, επιλύει όμως στρατηγικά προβλήματα (στην περίπτωση μας η «στρατολόγηση» proxies) που θα απαιτούσαν πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια και θα είχαν περισσότερο κόστος σε έκλυση ισχύος.

Στη δεύτερη περίπτωση, αυτή της επικοινωνιακής πολιτικής, η «προπαγάνδα» προς επηρεασμό ακροατηρίου – στόχου ενός υποψηφίου proxy, δημιουργεί ακόμη εντονότερη επίδραση ως προς τον προσεταιρισμό κατευθύνοντας τον υποψήφιο προς την κατεύθυνση που επιθυμεί ένας χορηγός. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επικοινωνιακή πολιτική μπορεί να ενισχύσει έμμεσα και την διευκόλυνση ενός proxy στον επιδιωκόμενο σκοπό του, επηρεάζοντας όχι μόνο το ακροατήριο – στόχο εντός της proxy χώρας, αλλά ευρύτερα, επηρεάζοντας τη διεθνή κοινή γνώμη, οργανισμούς, ηγεσίες τρίτων χωρών κλπ. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε αυτής της μορφής τη δράση, ως «enabler» προς επίτευξη των στρατηγικών ΑΝΣΚ μίας proxy χώρας και φυσικά του ίδιου του benefactor.

Στη τρίτη περίπτωση που αφορά στη συμβολική αξία της ήπιας ισχύος, αυτή έγκειται στο μήνυμα αποτροπής που αυτή εκπέμπει προς τρίτα μέρη να μην παρέμβουν στο πλαίσιο διεξαγωγής ενός proxy πολέμου ή να μην εκτελέσουν συγκεκριμένες ενέργειες που αντιβαίνουν στα γενικότερα συμφέροντα του benefactor. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προσπάθεια δημιουργίας από τις ΗΠΑ ενός άτυπου συνασπισμού κρατών μέσω της πολιτιστικής επιρροής (κινηματογραφική βιομηχανία) και της εξαγωγής ενός πολιτιστικού μοντέλου που στηρίζεται στις δυτικές αξίες (κοινοβουλευτική δημοκρατία, ελεύθερη οικονομία κλπ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Το μέλλον και τα όρια του Πολέμου Δια Αντιπροσώπων

«Με τον πόλεμο, αλήθεια, εξασφαλίζει κανείς μονιμότερη ειρήνη, ενώ το να μην πολεμήσει – για να διατηρηθεί τάχα η ειρήνη – δεν είναι καθόλου ακίνδυνο».

(Θουκυδίδου, Ιστορία Α,124)

Η κρίση και η επέμβαση στη Λιβύη, η οποία σημειωτέον δεν έχει ακόμη τελεσφορήσει ως εμφύλια διαμάχη, και περιγράφηκε συνοπτικά στο Κεφ.1, όπως και η υφιστάμενη μεγάλη κρίση και διεξαγωγή επιχειρήσεων στη Συρία, δείχνουν μία τάση για το πώς οι τοπικές συγκρούσεις ή/και οι επεμβάσεις τρίτων χωρών θα υλοποιούνται στο μέλλον.

Από την άλλη πλευρά, αναπτύσσεται επιχειρηματολογία προς έλεγχο της εμπλοκής τρίτων χωρών σε τοπικές ή εμφύλιες διενέξεις και γενικότερα η επέμβαση τρίτων σε μία κρατική οντότητα.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε γιατί κατ' αρχήν θεωρείται ως αναπόφευκτη η διατήρηση του πολεμικού φαινομένου και η ορθολογική του προσέγγιση για την ανάληψη ή όχι πολεμικών επιχειρήσεων από κράτος και κατά δεύτερον ποιες είναι οι εκτιμώμενες αλλαγές στη φύση του πολεμικού φαινομένου που θεωρούμε ότι επηρεάζουν θετικά ως προς την ανάληψη πολέμων δι' αντιπροσώπων, θέτοντας και τα αντίστοιχα όρια/περιορισμούς.

5.1 Το πολεμικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα

Παρόλο που στην εποχή μας η διεθνής συνεργασία, η διπλωματία, οι διεθνείς οργανισμοί κλπ, θεωρούνται – με την χρήση ιδεαλιστικού πρόσημου – η πράξη δείχνει ότι η ίδια η ικανότητα διεξαγωγής του πολέμου αποτελεί το αποτελεσματικότερο αντίδοτο κατά αυτού.³³

Ο προσδιορισμός του Hedley Bull ότι «ο πόλεμος είναι οργανωμένη βία που διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες, η βία δεν είναι πόλεμος, παρά μόνο αν ασκείται εν ονόματι μίας πολιτικής μονάδας» και ότι η βία που ασκείται από μία πολιτική μονάδα δεν είναι πόλεμος «αν δεν στρέφεται εναντίον μιας άλλης πολιτικής μονάδας»³⁴, δημιουργεί 2 ζητήματα που χρήζουν επεξήγησης: πρώτον στο τι προσδιορίζεται ως πολιτική μονάδα και δεύτερον τη διάκριση μεταξύ πολέμου και ειρήνης.³⁵

Το πρώτο ζήτημα απαντάται από τον Π. Ήφαιστο: ο πόλεμος αποτελεί το «κοινωνικό» φαινόμενο των σχέσεων μεταξύ των μελών του συστήματος κρατών.³⁶

Το δεύτερο ζήτημα, έχει να κάνει με την διάκριση μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Και ενώ ο όρος «πόλεμος» χρησιμοποιείται για την περιγραφή και «έκλυσης βίας» διεθνώς ή καλύτερα «ωμής βίας» - «εχθροπραξιών», υφίστανται έτεροι όροι που χρησιμοποιούνται για την άσκηση «άλλης μορφής βίας» όπως: «πειθαναγκασμός», «αποκλεισμός», «διπλωματία της κανονιοφόρου» κλπ³⁷. Ανεξάρτητα από τον νομικό προσδιορισμό της κήρυξης πολέμου, υφίσταται εν τοις πράγμασι μία «σκιώδης» περιοχή μεταξύ «πολέμου» και «μη πολέμου» ή «ειρήνης», όπου όλες οι μορφές βίας από μία κρατική οντότητα ή επ' ονόματί της, εξασκούνται είτε άμεσα είτε έμμεσα σε κάποια πολιτική μονάδα.

³³ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 324

³⁴ Hedley Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική*, μτφ.: Η. Στροϊκού, επιμ.: Η. Κουσκουβέλης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2001, σ.238

³⁵ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 326

³⁶ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του- Τα πολλά πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ 20

³⁷ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ 327

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ακρογωνιαίος λίθος σε ότι αφορά την επεξήγηση του πολεμικού φαινομένου είναι η σύγχρονη «πολιτική μονάδα» του Bull, που δεν είναι άλλη από το σύγχρονο έθνος – κράτος.

Σύμφωνα με το Σπ. Λίτσα η «δημιουργία λοιπόν των εθνών – κρατών αποτελεί την βασική έκφανση του λειτουργισμού και η αντιμετώπιση των κινδύνων που απορρέουν από την φυσική κατάσταση του διεθνούς συστήματος, του περιβάλλοντος δηλαδή που δημιουργεί η οργάνωση των ατόμων σε εθνοκρατικές συνιστώσες, διενεργείται μέσω του πολεμικού φαινομένου».³⁸

Εκτιμάται ότι δύο είναι τα βασικά ερωτήματα που οι απαντήσεις τους επιδρούν στην εξέλιξη του πολεμικού φαινομένου στον 21ο αιώνα :

α. Η μορφή του έθνους – κράτους στη σύγχρονη εποχή και η εξέλιξη/ μετάλλαξή του.

β. Η εξέλιξη των απειλών/κινδύνων που τα κράτη αυτά βρίσκονται αντιμέτωπα.

Παρόλο που αρκετοί ακαδημαϊκοί έχουν διακρίνει το τέλος του κράτους με την παραδοσιακή του μορφή (πχ. ο Martin Van Creveld)³⁹ διακρίνοντας ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η ύπαρξη υπερεθνικών οργανισμών, η κατάργηση ή ο περιορισμός της έννοιας των συνόρων, η ανάδυση «πολιτικών μονάδων» ως τέτοιων από διεθνείς οργανισμούς ως υποκατάστατα του κράτους, εκτιμάται ότι το βασικό κύτταρο του συστήματος θα παραμείνει για το ορατό ακόμα μέλλον η εθνοκρατική οντότητα, έστω και με περιορισμούς σε σχέση με το παρελθόν.

Η διάχυτη ικανοποίηση από το τέλος του ψυχρού πολέμου, όπως επίσης και η συνεχής ανάπτυξη και διατήρηση της ειρήνης στην Ευρωπαϊκή ήπειρο τουλάχιστον έως τη δεκαετία του '90, έδωσε σταδιακά τη θέση της στο προβληματισμό για αναδυόμενες απειλές που αμφισβητούν έντονα πλέον τα συμφέροντα και την ασφάλεια των κρατών.

Δεν είναι τυχαίο που ο Colin Gray αναφέρεται στα χαρακτηριστικά των συγκρούσεων του 21ου αιώνα όπως παρακάτω :⁴⁰

α. Ο 21ος αιώνας θα είναι ένας ακόμη αιματηρός αιώνας

β. Ο πόλεμος και η στρατηγική θα συνεχίσουν όπως πάντα μολονότι με άλλες μορφές

γ. Το αφήγημα της ανασφάλειας ή της ασφάλειας του αιώνα θα είναι ευρέως επεξηγήσιμο με αναφορά στην αυθεντία του Θουκυδίδη «φόβος, τιμή και συμφέρον».

³⁸ Σπυρίδων Ν. Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ 113

³⁹ Martin van Creveld, *Η Άνοδος και η Πτώση του Κράτους*, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2003

⁴⁰ Colin Gray, 'The Twentieth – First Century Security Environment and the Future of War', *Parameters* 38 (Winter 2008-09)

Οι μελλοντικός χαρακτήρας του πολεμικού φαινομένου, σύμφωνα με το Βρετανικό ΥΠΑΜ, θα προσαρμοστεί στην αντιμετώπιση απειλών που απορρέουν από την γεωστρατηγική θεώρηση κάθε κράτους, την κλιματική αλλαγή, την δημογραφία, τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, την πρόσβαση σε πηγές ενέργειας, τα «αποτυχημένα» κράτη και την ιδεολογία. Κατά το ίδιο κείμενο ενώ η θεμελιώδης φύση του πολέμου (όπως την περιέγραψε ο Κλαούζεβιτς) παραμένει αναλλοίωτη, ο χαρακτήρας της πολεμικής σύγκρουσης εξελίσσεται διαρκώς προσαρμοζόμενος τόσο στις νέες απειλές όσο και στον τρόπο του επιχειρείν του κάθε δυνητικού αντιπάλου.⁴¹

Θεωρείται ότι υφίστανται τέσσερις μεγάλες αλλαγές στη φύση του σύγχρονου πολέμου: η ανάδυση ενός σύγχρονου «Συνδρόμου Βιετνάμ», η ανάπτυξη Ιδιωτικών Στρατιωτικών Εταιριών (PMC), αυξημένη χρήση του κυβερνοχώρου ως πλατφόρμα για έμμεση διεξαγωγή του πολέμου και η άνοδος της Κίνας ως παγκόσμιας δύναμης.⁴²

Η χρήση του πολέμου ως ορθολογικό εργαλείο άσκησης πολιτικής συνεχίζει – παρόλη την πολυπλοκότητα και την έλλειψη γραμμικής αντίληψης σύγχρονων απειλών – να υφίσταται στους κρατικούς δρώντες. Τα βασικά κριτήρια για το χαρακτηρισμό ενός πολέμου ως ορθολογικού αναφέρονται στο ορθολογικό του σχεδιασμό, στην ορθολογική αποτίμηση κόστους έναρξης ενός πολέμου σε σχέση με τη ζημία και το όφελος που το τέλος του πολέμου θα επιφέρει και τέλος στην ορθολογική παύση του πολέμου.⁴³

Εκτιμάται ότι η ορθολογική αποτίμηση του κόστους με την αποτελεσματικότητα δίδει την ένδειξη για την αναμενόμενη αυξανόμενη τάση του επιχειρείν με διαδικασία «πολέμου δι' αντιπροσώπων».

Ως εκ τούτου, ο «πόλεμος δι' αντιπροσώπων» ή καλύτερα η διαδικασία για τη λήψη απόφασης υιοθέτησής του διέπεται από τα ίδια ορθολογικά κριτήρια ανάληψης πολεμικών επιχειρήσεων αμέσου προσέγγισης. Παρόλα αυτά πρέπει να διακρίνουμε ότι λόγω του προσεταιρισμού τρίτων μερών που δρουν για λογαριασμό ενός κράτους, υφίσταται αυξημένος κίνδυνος εκτροπής εκτός ορθολογικής προσέγγισης κυρίως ως προς τον ορθολογικό τερματισμό του πολέμου, που πρακτικά σημαίνει ενισχυμένη τάση εκτροπής των πολιτικών στόχων του πολεμικού φαινομένου.

Συμπερασματικά το ερώτημα μεταφέρεται όχι στο αν συνεχίσει να υφίσταται το πολεμικό φαινόμενο στο ορατό μέλλον αλλά στο αν οι σύγχρονες απειλές που πρέπει να απορροφήσουν οι κρατικοί δρώντες για την επιβίωσή τους σε συνδυασμό με τις εσωτερικές και διεθνείς τάσεις εξέλιξής τους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, δίδουν «παράθυρο ευκαιρίας» για την επιλογή έμμεσων προσεγγίσεων στο πολεμικό φαινόμενο όπως ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων.

⁴¹ Ministry of Defence, *Future Character of Conflict*, (Development Concept and Doctrine Centre, Feb 2010)

⁴² Andrew Mumford “Proxy Warfare”, *Polity Press* (2013), p.77

⁴³ Σπυρίδων Ν. Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ 113

5.2 Παράγοντες που ενισχύουν τον πόλεμο δι' αντιπροσώπων

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει το λεγόμενο «Σύνδρομο του Βιετνάμ» χαρακτήρισε «την δεκαετία του '70» και μετέπειτα την αμερικανική εξωτερική πολιτική και στρατιωτική αντίληψη τουλάχιστον έως τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, αποστασιοποιώντας τον αμερικανό πολίτη από το αμυντικό γίνεσθαι της χώρας του. Δεν θεωρείται ότι είναι άλλωστε καθόλου τυχαίο, ότι την δεκαετία του '70, ο στρατός των ΗΠΑ, έκανε μία θεμελιώδη στροφή προς τον επαγγελματισμό, αποκόπτοντας τον ομφάλιο λώρο που συνέδεε αυτόν με την αμερικανική κοινωνία: τους εφέδρους.

Η τάση αυτή του επαγγελματικού στρατού υιοθετήθηκε σύντομα από αρκετές χώρες του Δυτικού κόσμου (πχ. Βρετανία, Γαλλία), καθιστώντας ουσιαστικά τις ΕΔ ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και προάσπισης συμφερόντων (υπερπόντιων ως επί τω πλείστον) χωρίς την οικονομική ανησυχία (απώλειες κλπ) που προκαλούνται από τέτοιες επεμβάσεις.

Η υπέρτατη δοκιμασία για το επαγγελματικό αυτό οικοδόμημα (επαγγελματικός στρατός, αλλαγή δόγματος επιχειρήσεων και ανάλογα εξοπλιστικά προγράμματα), ήταν ο Πόλεμος του Κόλπου (1991), τόσο από πλευράς κλίμακας δυνάμεων και τακτικών όσο και από πλευράς προσέγγισης (διεθνής νομιμοποίηση, επίτευξη «συμμαχίας κρατών», επιχειρήσεις εναντίον έθνους – κράτους).

Η Ανάδυση των νέων απειλών και κυρίως αυτών που έχουν άμεση σχέση με την τρομοκρατία, έστω και αν παρουσιάστηκε η ανάγκη για εκ νέου επέμβαση στο Ιράκ (2002) με τρόπο παρόμοιο με του 1991, κατέστησε αυτή την δομή των δυνάμεων ανεπαρκή για τις νέες προκλήσεις.

Παρόλο που οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ν. Υόρκη και στην Ευρώπη (Λονδίνο, Μαδρίτη), έπληξαν απευθείας την φυσική ασφάλεια των πολιτών των χωρών αυτών, ο απλός πολίτης δεν βρέθηκε να συμμετέχει για την αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης ασφαλείας με άμεσο τρόπο.

Τόσο η τάση των πολιτών των σύγχρονων κρατών για αποχή από τα κοινά όσο και η μη προσωποποίηση της απειλής σε ένα αντίπαλο κρατικό δρώντα όπως συνέβαινε στο παρελθόν, όσο και η οικονομική/ μανατζεριστική αντίληψη του όλου θέματος της εθνικής ασφαλείας, έχει δημιουργήσει μία τάση σύγχρονου «συνδρόμου Βιετνάμ» αλλά με τους όρους της τρομοκρατικής απειλής.

Στο σύνολό τους σχεδόν οι σύγχρονες δημοκρατικές χώρες κινήθηκαν εκ διαμέτρου αντίθετα από ότι στο παρελθόν: περικοπές αμυντικών δαπανών, μειώσεις μεγεθών ΕΔ με μέγιστη εκμετάλλευση των τεχνολογικών πλεονεκτημάτων και με καινοτομίες για την διατήρηση ικανού επιχειρησιακού αποτυπώματος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και την περίοδο αμέσως μετά το τρομοκρατικό κτύπημα στους Δίδυμους Πύργους, η αμερικανική στρατηγική

για την επέμβαση στο Αφγανιστάν τέθηκε υπό αμφισβήτηση από αμερικανικά think tanks που θεωρούσαν ότι η έμμεση προσέγγιση του προβλήματος με τη χρήση «αντιπροσώπων» σε μία ευρεία κλίμακα «πολέμου δι' αντιπροσώπων» που θα έρχονται από τις ίδιες τοπικές κοινωνίες του Αφγανιστάν, Ιράκ κλπ θα ήταν η προτιμότερη λύση, για την άμεση αντιμετώπιση της απειλής «εν τη γενέσει του» παράλληλα με την δημιουργία δομών προς ανοικοδόμηση κρατών κλπ.⁴⁴

Η μακρόχρονη εμπειρία στο Αφγανιστάν και το ατέρμονο του εκεί αγώνα, εκτιμάται ως ρινοί για την αμερικανική στρατιωτική σκέψη ως προς τον τρόπο επέμβασης για τις επόμενες τουλάχιστον παρεμβάσεις. Η εκτίναξη του κόστους (του πραγματικού όσο και αυτών των ανθρωπίνων ζώων) ήταν τέτοιο, ώστε τόσο η κατάληψη του Ιράκ και η διαχείριση της χώρας, όσο και οι επεμβάσεις σε Λιβύη και σε Συρία να έχουν άλλη μορφή.

Επιπλέον των παραπάνω, η συστημική ρευστότητα που παρουσιάζεται σε υπό-συστήματα κρατών βοηθάει στην ανάδειξη και αναζωπύρωση παλαιών διαφορών εντός των νέων σχετικά κρατών που αναδύθηκαν μετά το τέλος της αποαποικιοποίησης. Εκτιμάται ότι δεν είναι καθόλου τυχαίες οι εμφύλιες διαμάχες που αναζωπυρώνονται όπως στη Λιβύη και στη Συρία.

Οι εμφύλιες συρράξεις «τρομάζουν» το σύστημα κρατών καθόσον δημιουργούν κενό ισχύος στο ίδιο (και ανισορροπία) και επιπλέον εκλύουν τεράστια ποσότητα βίας η οποία διασπείρεται στα γειτονικά κράτη.

Ως εκ τούτου, η επιθυμία/ανάγκη για παρέμβαση τρίτων χωρών κρίνεται από αυτά ως ζωτική (άσχετα εάν η ανάμειξη στο εσωτερικό κρατών με επεμβάσεις είναι καταδικαστέα από το Διεθνές Δίκαιο) και αυτό προσδίδει προοπτική στην έμμεση προσέγγιση που παρουσιάζει ο «πόλεμος δι' αντιπροσώπων», καθιστώντας αυτή ως μία ελκυστική επιλογή.

Αν οι αμερικανικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν αποτέλεσαν την εναρκτήρια στροφή για τον τρόπο των παρεμβάσεων των ΗΠΑ στην Βόρεια Αφρική και Μέση Ανατολή, τα ατυχή περιστατικά χρήσης των αμερικανικών δυνάμεων στη Σομαλία, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, δημιούργησαν τεράστια κρίση στην κοινή γνώμη των ΗΠΑ. Η αναζωπύρωση του «συνδρόμου του Βιετνάμ» - άσχετα με το αν οι σοβαρές αμερικανικές απώλειες αφορούσαν επαγγελματικό προσωπικό- οδήγησε σταδιακά στην ευρεία εγκαθίδρυση των λεγόμενων Private Military Companies (PMCs).

Οι PMCs, πρακτικά είναι ιδιωτικές εταιρίες που συγκροτούνται από ειδικούς σε θέματα ασφαλείας και πληροφοριών από πρώην μέλη των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ, Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, Ισραήλ και Ν. Αφρικής.

Μισθοφορικά τμήματα βεβαίως χρησιμοποιούνταν καθ' όλη την διάρκεια της ιστορίας: από την Αρχαία Ελλάδα (πχ. Σκύθες ιππείς στην Αθήνα, έλληνες μισθοφόροι στην υπηρεσία της Περσικής Αυτοκρατορίας κλπ) στην Αρχαία Ρώμη και στο βυζάντιο (Βάραγγοι, Σελτζούκοι Τούρκοι κλπ) κατά κόρον στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη κατά την διάρκεια του

⁴⁴ Ivan Eland, 'Turn the War on Terrorism into a War by Proxy', CATO Institute (23 Jan 2002)

τριακονταετούς και εκατονταετούς πολέμου, από τη Γαλλική Μοναρχία (πχ Ελβετική φρουρά στη Βαστίλη). Στην βρετανική ιστορία (αλλά και στο σύνολο των μεγάλων αποικιακών κρατών) έπαιξαν σημαίνοντα ρόλο, με τις περίφημες Εταιρείες Ανατολικών – δυτικών Ινδιών, που στην πραγματικότητα λειτουργούσαν με ιδιωτικούς στρατούς για την προστασία των οικονομικών τους συμφερόντων στις αποικίες.

Στην σύγχρονη εποχή, μορφοποιήθηκαν κυρίως μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου με δραστηριότητες όπως προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού, εκπαίδευση, ασφάλεια υψηλών προσώπων, πληροφορίες (intelligence) και χρησιμοποιήθηκαν σε χώρες όπως στην Αγκόλα, το Κονγκό, την Αιθιοπία, την Ερυθραία, τη Λιβερία, τη Σιέρρα Λεόνε, το Κασμίρ, τα Βαλκάνια, το Αφγανιστάν και το Ιράκ.

Η ανάδυση αυτή δεν είναι καθόλου τυχαία: οι Δυτικές χώρες μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, άρχισαν να μειώνουν δραστικά τις ΕΔ τους, οπότε δημιουργήθηκε η ανάλογη «αγορά» για τις παραπάνω υπηρεσίες σε εστίες κρίσεων. Η «ζήτηση» όπως έχουμε ήδη αναφερθεί ήταν πάντοτε δεδομένη, ειδικότερα μετά την έξαρση του φαινομένου των «αποτυχημένων» κρατών. Επιπλέον δε, με την μείωση των ΕΔ των δυτικών χωρών, διατέθηκαν στην «ελεύθερη αγορά» πολυάριθμα πρώην στρατιωτικά στελέχη, εξαιρετικά εξειδικευμένα προς πρόσληψη. Οι οικονομικοί όροι που προηγουμένως αναφέρονται/αναγράφονται σκοπίμως, θέλοντας να καταδείξουμε ότι άλλος παράγοντας που οδήγησε στην γιγάντωση των εταιρειών αυτών είναι ο οικονομικός: χαμηλά κόστη ανάπτυξης, επανακεφαλοποίηση των εξόδων, μη χορήγηση συντάξεων κλπ.

Στα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε την αλλαγή στο τρόπο του επιχειρείν, με την ραγδαία εξέλιξη των στρατιωτικών τεχνολογιών, που ευνοεί την χρήση μικρών ευέλικτων τμημάτων με υψηλής τεχνολογίας συστήματα και την αποφυγή του «συνδρόμου του Βιετνάμ» που προηγουμένως αναπτύξαμε.

Για τις ΗΠΑ, η χρήση των εταιριών αυτών έχει άλλη μια πρακτική σημασία: την αποφυγή ελέγχου από το Κογκρέσο δραστηριοτήτων πολιτικοστρατιωτικού περιεχομένου όπως επίσης και την αποφυγή του πολιτικού κόστους που εντός των ΗΠΑ, επιχειρήσεις αυτού του τύπου μπορεί να έχουν.

Ως εκ τούτου, οι PMCs που αναπτύσσονται στο έδαφος των ΗΠΑ, έχουν ποικίλες και στενές σχέσεις με την CIA και το Υπουργείο Άμυνας σε συμβόλαια που έχουν να κάνουν με πληροφορίες και αναπτύξεις στο θέατρο επιχειρήσεων έως και την ανάληψη εκπαίδευσης στρατιωτικών ξένων κρατών. Η χρησιμοποίηση των PMCs στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένη αρκεί να αναφερθεί ότι το 57% του συνόλου του προσωπικού εντός του ΘΕ στο Ιράκ ανήκαν σε PMCs, με κύκλο εργασιών (για τις ΗΠΑ) 6-10 δις δολάρια σε συμβόλαια από το 2004-2007. Στο σύνολο 200.000 εργαζομένων σε PMCs, στο Ιράκ, οι 30.000 απασχολούνταν σε καθήκοντα ασφαλείας και οι λοιποί σε καθήκοντα λογιστικής υποστήριξης των στρατευμάτων, εάν δεν υπήρχαν οι PMCs, ήταν τέτοιο που δεν θα μπορούσε

να ανταπεξέλθει ο Αμερικανικός Στρατός.⁴⁵ Συμπερασματικά οι PMCs έχουν ήδη εγκαθιδρυθεί ως ένα είδος «proxies» και η εκτίμηση που υφίσταται είναι ότι στο μέλλον ο ρόλος τους στη διεξαγωγή των πολέμων δια αντιπροσώπων θα αυξάνεται διαρκώς.

Η καταϊγιστική ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών που σχετίζονται με τις πληροφορίες και την Επικοινωνία (Information and Communication Technologies –ICTs), προσέδωσε, παράλληλα με τις εμπορικές/πολιτικές εφαρμογές, μία νέα διάσταση που στρατιωτικά επιτελεία σχεδιάζουν την διεξαγωγή επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με τις άλλες διαστάσεις: αυτή του κυβερνοχώρου.

Ενώ στην «κλασσική»/παραδοσιακή έμμεση προσέγγιση εφαρμογής του πολέμου δι' αντιπροσώπων, το στρατιωτικό αποτύπωμα αντιμετωπιζόνταν με την χρήση της ορολογίας “boots on the ground» και στην περίπτωση μας «πόσα» proxy στρατεύματα επιχειρούν σε ένα θέατρο επιχειρήσεων, η χρήση του κυβερνοχώρου ως «πλατφόρμα» διεξαγωγής επιχειρήσεων προς αποσταθεροποίηση ενός αντιπάλου, δίδει μία επιπλέον διάσταση στον τρόπο του «επιχειρείν». Όπως ο Harold Koh ως Νομικός Σύμβουλος του Υπ. Εξωτερικών των ΗΠΑ τοποθετήθηκε σε μία ομιλία του στο US Cyber Command το 2012 : «Cyberspace significantly increases an actor’s ability to engage in attacks with plausible deniability, by acting through proxies”.⁴⁶

Για να προσδιορίσουμε την πολυπλοκότητα του θέματος, παρόλο που είναι ευρέως γνωστό ότι ο κυβερνοχώρος χρησιμοποιείται ως «πεδίο μάχης», κανένας κρατικός δρών δεν προσδιορίζεται αδιαμφισβήτητα ως ενεργός παράγοντας σε πράξεις κυβερνοπολέμου. Το τελευταίο, καθιστά αυτόν εξαιρετικά δελεαστικό για χρήση σε διαδικασίες πολέμου δι' αντιπροσώπων.

Δεν εκτιμώνται ως τυχαίες άλλωστε δύο κρίσιμες αναφορές σε επίσημα έγγραφα του ΟΗΕ, που ως αποτέλεσμα συσκέψεων ειδικών του οργανισμού, το 2013 και 2015, αναφέρουν:

α. «states must not use proxies to commit internationally wrongful acts».

β. «states must not use proxies to commit internationally wrongful acts using ICTs and should seek to ensure that their territory is not used by non-state actors to commit such acts».⁴⁷

Παρόλα αυτά οι οργανωμένες κυβερνοεπιθέσεις υφίστανται σε δίκτυα των κρατικών δομών και ως απόρροια αυτής της απειλής θεωρείται η θεσμική προσπάθεια όλων των σύγχρονων κρατών δημιουργίας

⁴⁵ US Congressional Budget Office Report στο Andrew Mumford ‘‘ Proxy Warfare’’, *Polity Press* (2013), p.83

⁴⁶ H. H. Koh, *International Law in Cyberspace* (United States Cyber Command Interagency Legal Conference, Fort Meade, MD, 18 Sep 2012)

⁴⁷ Tim Maurer, ‘Proxies and Cuberspace’, *Journal of Conflict and Security Law* (2016), Vol .21 No. 3, 383 -403

οργανισμών/διοικήσεων που να αντιμετωπίζουν τις καθημερινές πολλαπλές προσπάθειες «εισβολής» των δικτύων τους από hackers. Οι συνήθεις προσπάθειες εισβολής, έχουν να κάνουν με την υλικοτεχνική υποδομή μίας χώρας και την διοίκηση/κεντρική γραφειοκρατία αυτής.

Εκτιμάται, ότι η πραγματική διάσταση στο πώς η χρήση του κυβερνοχώρου χρησιμοποιείται ως proxy στρατηγική επιλογή, αποτελεί η κυβερνοεπίθεση εναντίον του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος προς ματαίωση/καθυστέρησής του το 2012.

Παρόλο που η πράξη αυτή έγινε παραδεκτή από τις ΗΠΑ, λόγω διαρροής του ιού Stuxnet, θεωρείται ως μία πράξη αποφυγής άμεσης καταστροφής των πυρηνικών εγκαταστάσεων του Ιράν (άμεση προσέγγιση Ισραήλ) με «παραδοσιακές» μεθόδους προσβολής, σε μια έμμεση proxy στρατηγική: συνεργασία National Security Agency των ΗΠΑ με την Μονάδα 8200 (τεχνική υπηρεσία των Ισραηλινών ΕΔ), για την δημιουργία και «εισβολή» του ιού στις Ιρανικές εγκαταστάσεις. Ως proxy στην περίπτωση αυτή πρέπει να θεωρείται ο «ιός stuxnet», κάτι που ανατρέπει τόσο το σκεπτικό της χρήσης ενός κρατικού δρώντα ως proxy ή ακόμη και ενός μη κρατικού οργανισμού ως τέτοιου, δίδοντας άλλη διάσταση στις μελλοντικές proxy επιχειρήσεις, θέτοντας επιπλέον θέματα νομικής και ηθικής διάστασης στην ανάληψη τέτοιου τύπου επιχειρήσεων.

Η κύρια ανακατάταξη στο διεθνές σύστημα κρατών μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης εκτιμάται ως η ανάδυση της Κίνας σε τέτοιο επίπεδο, ώστε να θεωρείται ως κύριος ανταγωνιστής του ηγεμονικού ρόλου των ΗΠΑ στην παγκόσμια κατανομή ισχύος. Αυτό προκύπτει εύλογα από την μετατόπιση του κέντρου βάρους της αμερικανικής προσπάθειας διατήρησης του status ισχύος που διαθέτουν, από την Ευρώπη - Μ. Ανατολή προς την Ασία – Ειρηνικό Ωκεανό, σύμφωνα με την αναθεώρηση αμυντικής πολιτικής του 2012.⁴⁸

Η παραπάνω μετατόπιση της στρατηγικής ανάσχεσης έναντι στην επέκταση της κινέζικης ισχύος, δεν έχει σχέση μόνο με την καλπάζουσα οικονομική / εμπορική ανάπτυξη της Κίνας, αλλά και με την σοβαρή ενίσχυση και προοπτική της «σκληρής» ισχύος της, κυρίως σε ό,τι έχει σχέση με την ναυπήγηση ικανών ναυτικών μονάδων προς την εγκαθίδρυση ναυτικής ισχύος, παγκόσμιας πλέον σημασίας, που να προκαλεί την ισχύ του Αμερικανικού Ναυτικού τουλάχιστον στον Ειρηνικό.

Το ερώτημα το οποίο έχει σχέση με την παρούσα, έγκειται στο αν η στρατηγική της Κίνας και η διαχείριση της ισχύος της για την επίτευξη στρατηγικών στόχων ευνοούν ή όχι την περαιτέρω επέκταση χρησιμοποίησής του «πολέμου δι' αντιπροσώπων» στο μέλλον.

Τα στοιχεία που συνηγορούν ότι η ανάδυση της Κίνας επεκτείνει τους «πολέμους δι' αντιπροσώπων» είναι τα παρακάτω:

⁴⁸ DoD, Sustaining US Global Leadership

α. Η καθιέρωση της Κίνας ως υπερδύναμης δεν προήλθε από την ιστορικά τεκμηριωμένη παραδοχή αποτελέσματος ενός πολέμου ή της αποικιοκρατικής επέκτασης. Αντίθετα, η Κίνα απέφευγε επιμελώς να αντιμετωπίσει με πόλεμο τους αντιπάλους της. Παρόλα αυτά, η αμφισβήτηση μίας ηγεμονικής δύναμης (ΗΠΑ) που βρίσκονται σε μία περίοδο κρίσης (οικονομικής και ασφάλειας λόγω των αμφισβητούμενων εμπλοκών τους σε Ιράκ και Αφγανιστάν και της αμφισβήτησης του ρόλου τους στη Μέση Ανατολή), από μία άλλη δύναμη που διεκδικεί, θεωρητικά δημιουργεί κατάλληλες προϋποθέσεις για σύρραξη που μπορεί να υποβόσκει.⁴⁹ Η αντιπαλότητα αυτή δεν είναι απαραίτητο στην σύγχρονη εποχή να εξελιχθεί σε στρατιωτική αναμέτρηση και χρήση «σκληρής» ισχύος νομοτελειακά: η «έμμεση» προσέγγιση εκ των πραγμάτων αποκτά προβάδισμα, ειδικότερα δε, επειδή η οικονομική αλληλεξάρτηση της Κίνας με το «Δυτικό» κόσμο είναι ιδιαίτερα έντονη.

Η στρατηγική προσέγγιση της Κίνας εστιάζεται στην οικονομική διείσδυση και επέκταση των δραστηριοτήτων της, η οποία βρίσκεται στον αντίποδα της αμερικανικής στρατηγικής προσέγγισης που θέλει την χώρα με ισχυρή στρατιωτική παρουσία παγκοσμίως προβάλλοντας τον εαυτό της ως παράδειγμα / σύμβολο στις άλλες χώρες. Ως εκ τούτου, η στρατηγική της Κίνας εκφεύγει της αντιπαράθεσης τύπου «ψυχρού πολέμου» και δίδεται ισχυρό προβάδισμα στην αποφυγή πολέμου με της ΗΠΑ και στην εφαρμογή έμμεσων στρατηγικών.

β. Η ανάγκη της οικονομίας της Κίνας για εξασφάλιση πρώτων υλών, την έχει οδηγήσει στη χρήση «ήπιας» ισχύος σε μεγάλη έκταση σε χώρες της Αφρικής, είτε με την ανάληψη υποχρεώσεων ανοικοδόμησης χωρών είτε με την ανάληψη ειρηνευτικών αποστολών. Η διείσδυση της κινέζικης επιρροής προς εξασφάλιση φυσικών πόρων εφόσον αμφισβητηθεί ή διακοπεί από ανταγωνίστριες στο χώρο της Αφρικής τρίτες ενδιαφερόμενες χώρες, αφήνει ένα σοβαρό ενδεχόμενο διεξαγωγής πολέμων δι' αντιπροσώπων από την Κίνα ως φυσική αντίδραση.

Στην κινέζικη περίπτωση – αντίθετα από την σοβιετική στην ίδια ήπειρο – η αντίδραση δεν θα προέρχεται από ιδεολογικούς λόγους αλλά από το συμφέρον, που όπως είδη έχουμε αναφέρει, αποτελεί ισχυρό αίτιο ανάληψης πολέμων. Στην προκειμένη περίπτωση, το ίδιο το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας έχει έντονα αμφισβητήσει τη πολιτική του αντίστοιχου Σοβιετικού περί της πολιτικής εξάπλωσης του κομμουνισμού σε τρίτες χώρες και εμπλοκής στα εσωτερικά τους. Ως εκ τούτου, δεν αναμένεται να παρουσιαστεί επέμβαση της Κίνας σε τρίτες χώρες (Αφρική) με ιδεολογικό πρόσημο, αλλά η παρέμβαση δι' αντιπροσώπων, θα έχει σκοπό την εξασφάλιση της ροής των πρώτων υλών και την έντονη παρουσία κινέζων εργαζομένων και ειδικών στις χώρες αυτές.

γ. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η απευθείας εμπλοκή συμβατικών Αμερικάνικων Δυνάμεων και Σοβιετικών δεν συνέβη ποτέ, τόσο

⁴⁹ Michael W. Doyle όπως αναφέρεται στο Andrew Mumford ‘‘ Proxy Warfare’’, *Polity Press* (2013), p.90

λόγω της ύπαρξης πυρηνικών όπλων, όσο και λόγω της εγκαθίδρυσης «ρυθμιστικών» οργάνων όπως ο ΟΗΕ. Αντίστοιχα και τώρα, όπως και στο ορατό μέλλον, εκτιμάται ότι θα υφίσταται παρόμοια τακτική μεταξύ ΗΠΑ – Κίνας. Ως εκ τούτου, η διασφάλιση συμφερόντων και των δύο θα διολισθήσει και σε έμμεση στρατηγική όπως ανάληψη «πολέμων δι’ αντιπροσώπων». Στο πλαίσιο αυτό δεν πρέπει να παραβλέπουμε και την χρησιμοποίηση της Ταϊβάν από της ΗΠΑ έναντι της Κίνας κάτι που χαρακτηρίζεται ως proxy αντιμετώπιση και ανάσχεσή της.

δ. Η στρατιωτική αντίληψη για την προσαρμογή των κινεζικών ΕΔ, στις νέες απαιτήσεις ασφαλείας με τη χρήση του όρου «unrestricted warfare»⁵⁰ δίδει τη διάσταση που νέοι κινέζοι στρατιωτικοί ηγέτες αντιλαμβάνονται τον πόλεμο και τον «όχι πόλεμο» και εξηγεί την τάση για χρήση proxy τακτικών ειδικά στον κυβερνοχώρο. Το έγγραφο αυτό εκτιμάται ως τόσο σημαντικό, ώστε δύναται να οριοθετεί τη στάση της Κίνας τόσο απέναντι στις διεθνείς σχέσεις της χώρας, όσο και να θέτει τις proxy τακτικές στην «καρδιά» της κινέζικης στρατιωτικής αντίληψης για το πώς στο μέλλον σχεδιάζεται να υλοποιούνται οι επιχειρήσεις.

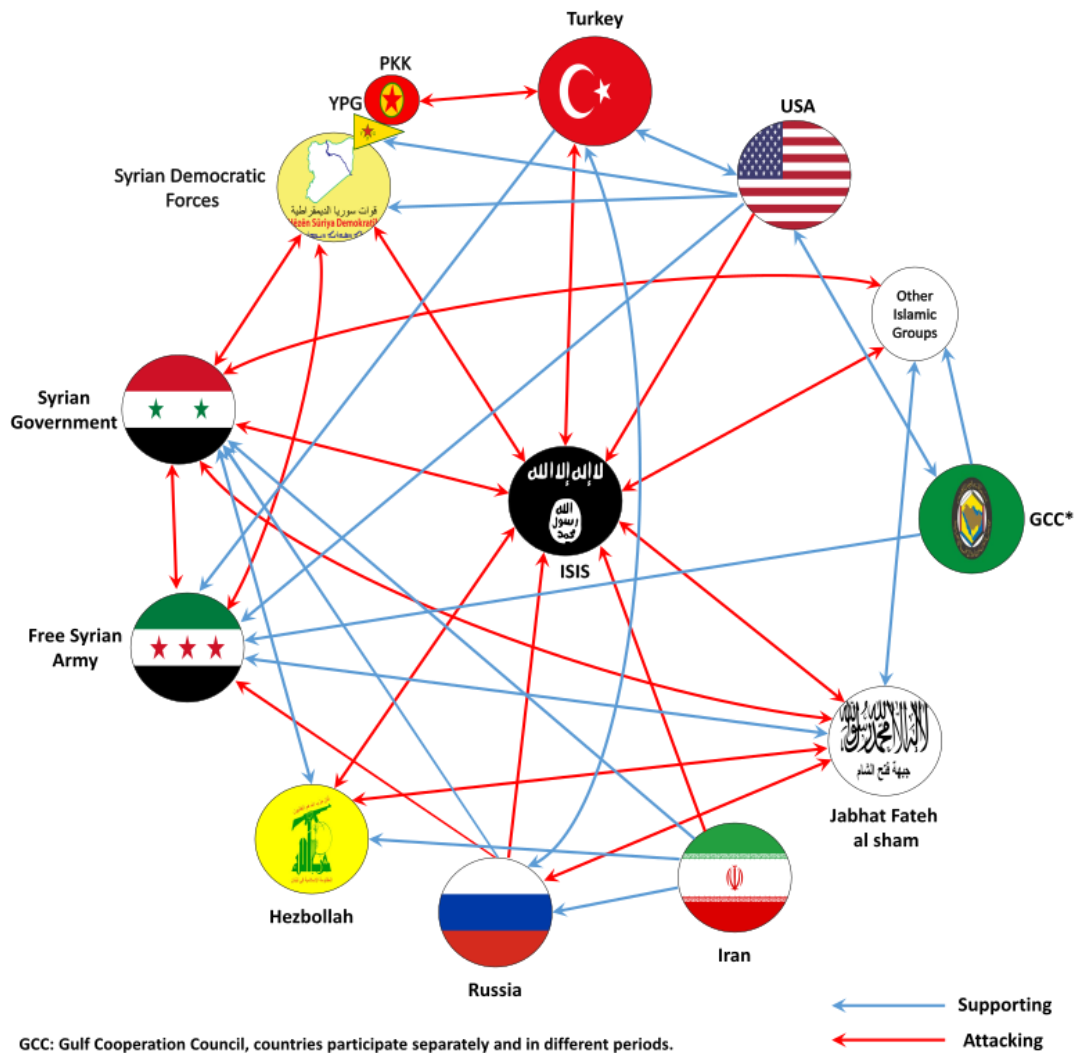
5.3 Λιβύη – Συρία: η εξέλιξη

Η ανατροπή του καθεστώτος του Καντάφι στη Λιβύη και η χρησιμοποίηση έμμεσων τακτικών για την επίτευξή του, αποτελούσε το 2011-2012 την πλέον σύγχρονη εκδοχή του πολέμου δι’ αντιπροσώπων, τόσο από τον αριθμό των κρατών που ενεπλάκησαν σε proxy τακτικές όσο και στην μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, επιπλέον δε, δείχνει και τα πρακτικά όρια υιοθέτησης παρεμβάσεων καθόσον η χώρα συνεχίζει να βρίσκεται σε εμφύλια διαμάχη έως και σήμερα. Αν η περίπτωση της Λιβύης θα χαρακτηρίζονταν ως «επανάσταση / revolution» στο τρόπο διεξαγωγής, τουλάχιστον μέχρι την ανατροπή του καθεστώτος Καντάφι, που έδωσε ως “END STATE” του πολέμου ένα λάθος μήνυμα ορθολογικότητας – κατά την γνώμη μας - για την μελλοντική διεξαγωγή επιχειρήσεων από χώρες-χορηγούς, η επέμβαση με proxy τακτικές στη Συρία που ακολούθησαν, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «εξέλιξη / evolution» και όχι με θετικό πάντοτε πρόσημο.

Για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε τα μεγέθη των εμπλεκόμενων στη Συρία, σε σχέση με τη γραμμική σχεδόν εμπλοκή των δρώντων σε πολέμους δια αντιπροσώπων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ή την αμέσως μετέπειτα περίοδο αλλά και της ίδιας της Λιβύης που φαντάζει απλή σε σχέση με την Συρία, θα παραθέσουμε τον παρακάτω πίνακα (από “ανοικτές” πηγές)⁵¹:

⁵⁰ Qiao Liang and Wang Xiansui, ‘Unrestricted Warfare’ (Beijing, Feb 1999): ‘War which has undergone the changes of modern technology and the market system will be launched even more in atypical forms. In other words, whilst we are seeing a relative reduction in military violence, at the same time we definitely are seeing an increase in political, economic and technological violence... When suddenly realize that all these non-war actions may be the new factors constituting future warfare, we have to come up with a new name for this new form of war: warfare which transcends all boundaries and limits, in short: unrestricted warfare. ‘

⁵¹ Wikipedia, Foreign involvement in the Syrian Civil War

Αν στη παραπάνω εικόνα, που έχει μία λογική εναντίον του ISIS πρωτίστως, αναπτυχθούν οι επιπλέον ομάδες που απαρτίζουν κάποιους από τους δρώντες, τότε η όλη διαχείριση του “συστήματος” μπορεί να προσδιοριστεί ως χαοτική. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω μη κρατικές οντότητες που δραστηριοποιούνται εντός της Συρίας: SNC – Syrian National Council, SOC – The National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces, LCCs – Local Coordination Committees (tansiqiyat), MB – Muslim Brotherhood, NCB – National Coordination Body for Democratic Change, HNC – Higher Negotiations Committee. Επιπλέον οι ένοπλες οντότητες όπως : FSA – Free Syrian Army, FSA-SMC – Free Syrian Army Supreme Military Council, SILF – Syrian Islamic Liberation Front, SIF – Syrian Islamic Front, Islamic Front, The Southern Front, Jaysh al-Fateh (Army of Conquest). Οι Τζιχαντιστικές Οργανώσεις ISIS – Islamic State in Iraq and Sham (Greater Syria), επίσης γνωστό ως The Islamic State, ISIL, Da’ash, ISI

– Islamic State in Iraq, πρόδρομος του ISIS, ενεργό το 2006–13 και το AQI – Al-Qaeda in Iraq, πρόδρομος του ISI, ενεργό το 2004–6.⁵²

Η παραπάνω πολυπλοκότητα εντείνεται από τη συχνή τροποποίηση σχέσεων μεταξύ των, συνεπεία της αλλαγής πρόσκαιρων συμφερόντων και στρατηγικών που επιβάλλονται από τους κύριους δρώντες που ως επί το πλείστο λειτούργουν ως χορηγοί. Η συνολική εκτίμηση τόσο από επιχειρησιακής όσο και από στρατηγικής πλευράς, εκτιμάται ότι καθίστανται τόσο δυσχερής, ώστε να μην είναι διαφαίνεται μετά από τόσα χρόνια συγκρούσεων ένας ορθολογικός τερματισμός του πολέμου.

Επιπλέον των παραπάνω πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η εμπλοκή των κύριων δρώντων στην πολεμική διαδικασία έχει υποστεί τροποποιήσεις σε σχέση με την Λιβύη. Συγκεκριμένα, ενώ στην περίπτωση της Λιβύης παρουσιάστηκε ως παραλλαγή της έως τότε πρακτικής, η άμεση επέμβαση κύριων δρώντων με υλοποίηση αεροπορικών/πυραυλικών βομβαρδισμών, σε συνάρτηση/συνδυασμό των επιχειρήσεων στο έδαφος από αντιπροσώπους, στη Συρία η στρατιωτική εξέλιξη των επιχειρήσεων διαφοροποιείται δραματικά καθώς παρουσιάζεται στρατιωτική παρουσία επί του συριακού εδάφους από αριθμό ισχυρών χορηγών (Ρωσία, ΗΠΑ, Τουρκία κλπ) σε κρίσιμες καμπές των επιχειρήσεων των επί μέρους αντιπροσώπων.⁵³

Τα παραπάνω είναι κρίσιμα και καθοριστικά τόσο ως προς την ένταση των επιχειρήσεων, την εκτεταμένη διάρκεια αυτών και την παράταση διεξαγωγής του συγκεκριμένου εμφυλίου όσο και ως προς του αμφίροπου του αποτελέσματος.⁵⁴

Η σύγκριση βεβαίως μεταξύ της Λιβυκής επέμβασης και της Συριακής, πρέπει μεθοδολογικά να τύχει διαφορετικής προσέγγισης (ως προς τη διεξαγωγή και το αποτέλεσμα) καθώς: στη Λιβύη ο στρατηγικός στόχος ήταν η ανατροπή του καθεστώτος Καντάφι που επετεύχθη σχετικά σύντομα με πόλεμο δι' αντιπροσώπων, ενώ στη Συρία η εμπλοκή του ρωσικού παράγοντα κυρίως, υπέρ του καθεστώτος Άσσαντ, επιμήκυναν δραματικά την διάρκεια του εμφυλίου. Ο διεξαγόμενος έως τώρα εμφύλιος στη Λιβύη πρέπει να θεωρηθεί ως (αρνητική) επίπτωση της σύρραξης του 2011-12 και της πτώσης του Καντάφι και να εξετάζεται χωριστά ως τέτοια καθώς πρόκειται στην ουσία για νέο πόλεμο.

Συμπερασματικά, η υφιστάμενη χασοκή κατάσταση στη Συρία προσδιορίζεται:

α. Από την ύπαρξη- και την έως τώρα επιβίωση μετά από 7 χρόνια διαμάχης – του αυταρχικού καθεστώτος Άσσαντ, με κύριο υποστηρικτή τη Ρωσία (το καθεστώς χρησιμοποιείται ως proxy για προώθηση συμφερόντων της Μόσχας στην ευρύτερη περιοχή) και του Ιράν (ως παρένθετο κράτος για

⁵² Διπλωματική Εργασία Διον. Γκούρη στο ΑΠΘ «Ο Πόλεμος στη Συρία 2011-2017. Ένα νέο είδος πολέμου», 2018

⁵³ Στο ίδιο

⁵⁴ Στο ίδιο

τη δράση της Χεζμπολάχ). Τα παραπάνω έρχονται σε αντίθεση με την διεθνή απομόνωση του καθεστώτος Καντάφι που δεν είχε καθόλου υποστηρικτές.

β. Την έλλειψη απόφασης του ΟΗΕ από την αρχή της κρίσης (2012) για άμεση στρατιωτική επέμβαση προς περάτωση των ακροτήτων του καθεστώτος Άσσαντ. Αυτό οδήγησε στην υιοθέτηση proxy τακτικών από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Η απουσία του ΟΗΕ είναι χαρακτηριστική στην συνεχιζόμενη σύγκρουση και δεν μπορεί παρά να μην δείχνει μία τάση διευθέτησης της κρίσης με proxy τακτικές.

γ. Την περαιτέρω εμπλοκή στο έδαφος της Συρίας του ISIS, που κινήθηκαν εναντίον του όλοι οι αντιμαχόμενοι και οι αντιπρόσωποι αυτών.

δ. Την συνεχή εναλλαγή proxy με κύριους παίκτες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα η αμφιταλάντευση των σχέσεων των ΗΠΑ με τους Κούρδους της Συρίας.

ε. Την εφαρμογή όλων των γνωστών πρακτικών πολέμου δι' αντιπρόσωπων.

στ. Την παρουσία ξένων στρατιωτικών δυνάμεων στο έδαφος της Συρίας (ΗΠΑ, Ρωσία, Βρετανία, κλπ) χωρίς την άμεση εμπλοκή μεταξύ τους έως τώρα, με τη αιτιολόγηση εμπλοκής κατά του ISIS.

ζ. Την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας, η οποία χρηματοδοτούσε, εκπαίδευσε και συγκρότησε «αντιπροσώπους» από ομάδες της συριακής αντιπολίτευσης, τουρκμένικες μειονότητες κλπ. Έκτος από τα παραπάνω, το σημαντικότερο από πλευράς τακτικής είναι ότι ενσωμάτωσε τα τμήματα αυτά στις επιχειρήσεις του τουρκικού στρατού στα τουρκο-συριακά σύνορα εναντίον των Κούρδων, χρησιμοποιώντας τα εκτεταμένα σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις.

η. Την αναμενόμενη διάσπαση του κράτους της Συρίας σε τμήματα / ζώνες επιρροής.

θ. Στην δημιουργία μίας «μαύρης τρύπας» απουσίας εφαρμογής κανόνων τους Διεθνούς Δικαίου.

ι. Στην κατάτμηση της συριακής αντιπολίτευσης σε πλήθος διαφορετικών οργανώσεων που προσδιορίζονται είτε με φυλετικά / εθνοτικά κριτήρια, είτε με άμεσα συμφέροντα απόκτησης ισχύος από προσεταιρισμό τους ως «αντιπρόσωποι» από έτερες δυνάμεις.

ια. Την ταυτόχρονη εμπλοκή μεγάλου αριθμού κρατικών δρώντων (Συρία – Τουρκία – ΗΠΑ – Ρωσία – Ισραήλ) με ενεργό συμμετοχή στην κρίση μεγάλου αριθμού πολιτικών μονάδων.

Αν οι εξελίξεις στη Συρία προσδιορίζουν τον τρόπο διεξαγωγής πολεμικών συγκρούσεων στο παρόν (καθόσον ήδη διεξάγονται), στο μέλλον ο όρος «unrestricted warfare» που αναφερθήκαμε προηγουμένως ως κινέζικη

προσέγγιση για το τρόπο διεξαγωγής του πολεμικού φαινομένου, εκτιμάται ότι δεν απέχει από τον προσδιορισμό αυτού. Τεράστια ερωτήματα βέβαια αναδύονται, τόσο από την αποτελεσματικότητα εφαρμογής και κατ' επέκταση για τον ορθολογικό ή όχι της όλης προσέγγισης.

5.4 Όρια του «πολέμου δι' αντιπροσώπων»

Στην μέχρι τώρα ανάλυσή μας, έχουμε αναφερθεί στις πρακτικές του πολέμου δι' αντιπροσώπων ως κάτι γενόμενο και αναμενόμενο για το προσεχές μέλλον. Επιπλέον, αναφερθήκαμε και στον «απεριόριστο πόλεμο» ως κινέζικη προσέγγιση για το μέλλον, όρος που έτσι και αλλιώς είναι από μόνος του τολμηρός.

Χωρίς να εστιάσουμε στην ηθική και νομική πλευρά του θέματος ανάληψης ή όχι πολεμικών τακτικών εναντίον κάποιου κράτους (καθότι θεωρούμε ως δεδομένο ότι αυτές αναλαμβάνονται παρόλη την αντίθεση των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου), θα πρέπει να αναφερθούμε στα όρια της ανάληψης «πολέμων δι' αντιπροσώπων» και στις ηθικές, στρατηγικές επιπτώσεις και αποτελέσματα, που τίθενται από την ανάληψη τέτοιων πολέμων.

Κατά τον James Pattison,⁵⁵ η παροχή στρατιωτικής βοήθειας κάθε μορφής (όπλα, χρήματα, εκπαίδευση, πληροφορία) σε επαναστατικές / ανατρεπτικές ομάδες που αποφάσισε ένα κράτος να χρησιμοποιήσει ως προxy σε έναν εμφύλιο πόλεμο, βρίσκεται εξαρχής ως «ηθικά ανεπίτρεπτη» για τις τρεις παρακάτω ενστάσεις:

- α. Στην διαχείριση κινδύνου (ρίσκου) ελέγχου των ανατρεπτικών ομάδων.
- β. Στον κίνδυνο κλιμάκωσης του εμφυλίου πολέμου.
- γ. Στην διάχυση της «βοήθειας» σε άλλες ομάδες μη ελεγχόμενες.

Συγκεκριμένα:

α. Εκτιμάται ως εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση η σωστή επιλογή «αντιπροσώπου» προς εξοπλισμό σε μία εμφύλια διαμάχη. Δηλαδή εάν ο «αντιπρόσωπος» μάχεται με τις αρχές *jus ad bellum* και *jus in bello* και εάν επικρατήσει έναντι των κυβερνητικών στρατευμάτων θα κυβερνήσει καλύτερα, ή και εάν ακόμη λειτουργήσει σύμφωνα με τα αναμενόμενα για τα συμφέροντα του «χορηγού». Το φαινόμενο αντιμετωπίζεται ήδη στον συριακό εμφύλιο πόλεμο. Επίσης, δεν μπορεί να υφίσταται εγγύηση για το πού και σε ποιους θα διοχετευτεί η βία που θα προέλθει από την παροχή της στρατιωτικής βοήθειας, δηλαδή σε αυτούς που ο «χορηγός» θεωρεί ως αντιπάλους ή ανεξέλεγκτα θα πλήξει αμάχους. Ακόμη πιο περίπλοκο, θεωρείται όταν ανάμεσα στον «χορηγό» και στον «αντιπρόσωπο» υφίσταται και «παρένθετη» χώρα όπου περιπλέκεται ακόμη περισσότερο ο έλεγχος και οι διαθέσιμες πληροφορίες.

⁵⁵ James Pattison, “The Ethics of Arming Rebels”, *Ethics & International Affairs*, 2015

Στην περίπτωση της «παρένθετης» χώρας ο «χορηγός», επαφίεται στην κρίση της πρώτης, τόσο για την επιλογή του αντιπροσώπου προς εξοπλισμό, όσο και στον έλεγχο αυτού και, εν προκειμένω, δύναται να υφίσταται μη φανερή στρατηγική από την «παρένθετη» χώρα προς όφελός της και ενάντια στη στρατηγική του χορηγού. Ο έλεγχος σε ένοπλα τμήματα τέτοιου τύπου είναι εξαιρετικά δύσκολος, καθόσον διαφέρουν ουσιαστικά από τις τακτικές ΕΔ ενός κράτους. Έτσι, υφίσταται ο κίνδυνος κατάφωρης καταπάτησης κανόνων του Δικαίου του Πολέμου και η διάπραξη βιαιοτήτων και εγκλημάτων. Συνολικά μη επαγγελματίες «αντιπρόσωποι» αλλά ακόμη και επαγγελματίες στρατιώτες μπορούν να αποτύχουν στο πεδίο ώστε να εφαρμόσουν τις αρχές της διάκρισης και της αναλογικότητας στη χρήση βίας, κάτι που συνήθως καταλήγει σε θανάτους αθώων πολιτών, που εκτός από μη ηθική πρακτική, μπορεί να υποσκάπτει την νομιμότητα μίας επιχείρησης και να ενισχύσει τη στρατολόγηση από τον αντίπαλο.⁵⁶

Ως εκ τούτου, πλην των ηθικών / νομικών ζητημάτων τίθενται και τα πρακτικά ζητήματα επιλογής στρατηγικής που πρέπει να ληφθούν και να οριοθετήσουν τον αναληφθέντα «πόλεμο δι' αντιπροσώπων». Με αυτό το σκεπτικό η ανάληψη τέτοιας στρατηγικής θεωρείται ως «ανεπίτρεπτη ηθικά».

β. Έχει παρατηρηθεί ότι σε 114 εμφύλιες συρράξεις μεταξύ 1946 και 2002, όταν σε κανένα ανατρεπτικό κίνημα δεν χορηγήθηκαν αντίστοιχα κύρια συμβατικά οπλικά συστήματα και στα κυβερνητικά στρατόπεδα. Συνολικά, ο Matthew Moore,⁵⁷ προσδιόρισε ότι ο εξοπλισμός ανταρτών δεν τερματίζει μια εμφύλια σύρραξη νωρίτερα, αντίθετα φέρνει περισσότερη αντίδραση, μεγαλύτερη αιματοχυσία και επιμήκυνση της σύρραξης.

Συνήθως στο παραπάνω ζήτημα υπεισέρχεται το θέμα της ευθύνης για την κλιμάκωση της σύγκρουσης. Δηλαδή, κατά πόσον ευθύνεται ο δρών που εξοπλίζει τους στασιαστές [έστω και υποθετικά εάν η αντίδρασή τους (νόμιμη άμυνα κλπ) θεωρείται ως δίκαιη] ή αυτός ο δρών που ενισχύει ως αντίδραση τις κρατικές δυνάμεις.

Κατά τον Ned Dodos⁵⁸ δεν φέρεται ευθύνη στους χορηγούς των στασιαστών ούτε και στους ίδιους τους στασιαστές, καθόσον διατηρούν το δικαίωμα της αυτοάμυνας, ανεξάρτητα από το πώς η αντίπαλη πλευρά (οι κυβερνητικές δυνάμεις) θα αντιδράσουν στην εξάσκηση αυτού τους του δικαιώματος.

Αντίθετα, ο James Pattison⁵⁹, ισχυρίζεται ότι ο χορηγός των στασιαστών φέρει σε κάποια έκταση ευθύνη για τις εύκολα προβλέψιμες επιπτώσεις, παρόλο που υφίσταται μερικώς η ηθική διαφοροποίηση μεταξύ του «διαπράττω βλάβη» και «επιτρέπω βλάβη», καταλήγοντας ότι στις

⁵⁶ Jon R. Lindsay, *Proxy Wars: Control Problems in Irregular Warfare and Cyber Operations*, San Francisco, April 2013

⁵⁷ Matthew Moore, "Selling to Both Sides: The Effects of Major Conventional Weapons Transfers on Civil War Severity and Duration", *International Interactions* 38/3(2012):

⁵⁸ Ned Dodos, "International Rescue and Mediated Consequences", *Ethics and International Affairs* 26/3 (2012): 339

⁵⁹ James Pattison, "The Ethics of Arming Rebels", *Ethics & International Affairs*, 2015

περισσότερες περιπτώσεις ο εξοπλισμός στασιαστών / επαναστατών κλπ, προκαλεί περισσότερο κακό παρά καλό.

γ. Μπορεί η άμεση διάθεση οπλισμού να εμφανίζεται ως η βέλτιστη λύση στην αντιμετώπιση μίας κρίσης, αντικειμενικά όμως είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποκλειστεί το ενδεχόμενο, ο προσφερόμενος οπλισμός να καταλήξει είτε σε άλλη ομάδα αντικαθεστωτικών είτε φατριών που ανταγωνίζονται στην απόκτηση ισχύος, είτε μετά την λήξη του εμφυλίου να παραμείνει στην κατοχή των μαχητών.

Συνήθως η διασπορά του ελαφρού οπλισμού, δημιουργεί ή και ενισχύει την δυνατότητα εξοπλισμού μίας ομάδας από την μαύρη αγορά, κάτι που περιπλέκει την εμφύλια σύρραξη δημιουργώντας περισσότερα θύματα, είτε δημιουργώντας παρενέργειες στην στρατηγική της παρέμβασης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η ενίσχυση των Μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν από τις ΗΠΑ, και πώς η διασπορά των όπλων αυτών χρησιμοποιήθηκε εκ των υστέρων για τον εξοπλισμό των Ταλιμπάν εναντίον των ίδιων των χορηγών.

Είναι ενδιαφέρον, ο παραλληλισμός που κάνει ο Jon R.Lindsay⁶⁰ στο θέμα της διασποράς, σε σχέση με τον κυβερνοχώρο: οι «επιθετικοί» ιοί μπορούν να διασπάσουν εκτός του «δικτύου-στόχου» και να βλάψουν τόσο φίλια δίκτυα όσο και εκείνα των πολιτών και των υποδομών γενικότερα.

Τα παραπάνω, τα οποία αναφέρονται στην παροχή κάθε είδους υλικοτεχνικής βοήθειας σε ομάδες αντιφρονούντων σε ένα εμφύλιο πόλεμο, βρίσκουν απήχηση και δημιουργούν προβληματισμό και στην περίπτωση παροχής εξοπλισμού και σε κρατικές οντότητες. Και στην περίπτωση αυτή τόσο η διαχείριση του ελέγχου του «αντιπροσώπου», ο κίνδυνος κλιμάκωσης και η διάχυση του εξοπλισμού, βρίσκουν έδαφος εφαρμογής και δύναται να συμβούν. Ως εκ τούτου η συνολική διαχείριση του ρίσκου (κινδύνου) ως προς την υιοθέτηση έμμεσης στρατηγικής επέμβασης από αυτήν της άμεσης στρατιωτικής ενέργειας (που σαφέστερα προσδίδει περισσότερο έλεγχο στην όλη επιχείρηση), πρέπει να εκτιμάται όσο το δυνατόν νωρίτερα από την λήψη απόφασης και να εξασφαλίζονται όσο το δυνατόν περισσότερες ασφαλιστικές δικλείδες για την αποσόβηση κάθε παρενέργειας με «ενδεχόμενη σχεδίαση» (contingency planning).

Χωρίς στην παρούσα να υπεισέλθουμε σε σημαντικά θέματα που άπτονται της ανάληψης ή όχι επιχειρήσεων, ως προς την διεθνή νομιμότητα αυτών (πχ αποφυγή ανθρωπιστικής κρίσης, γενοκτονία λόγω εμφυλίου κλπ) , θεωρούμε ως σημαντικό, να τονίσουμε την ηθική διάσταση εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου που μεταφέρεται ως προς την εφαρμογή του από τους Διεθνείς Οργανισμούς και ειδικότερα τον ΟΗΕ.

Στο πρακτικότερο, δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι η γενικότερη τάση των χωρών που με κάποιο τρόπο επεμβαίνουν με άμεση ή έμμεση στρατιωτική

⁶⁰ Jon R. Lindsay, *Proxy Wars: Control Problems in Irregular Warfare and Cyber Operations*, San Francisco, April 2013

επέμβαση σε μία τρίτη χώρα, επιδιώκουν να προσδώσουν στη στρατηγική τους αυτή την ανάλογη διεθνή νομιμότητα, χρησιμοποιώντας την νομική αυτή «πλατφόρμα νομιμότητας» για να προωθήσουν αναλόγως τα συμφέροντα τους σε μία περιοχή. Το παραπάνω είναι σαφώς ένα όριο, που δημιουργεί αυτομάτως το τί είναι «επιτρεπτό» ή «μη επιτρεπτό». Το πόσο αυτό θα υλοποιείται ή όχι στο μέλλον εναπόκειται στις εγγενείς αδυναμίες εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου από τον ίδιο τον ΟΗΕ, που είναι και θεματοφύλακάς του.

Ως επίρρωση των προβληματισμών/ορίων που οι ακαδημαϊκοί έθεταν το διάστημα 2013-2015 που παρατέθηκαν παραπάνω και αφορούσαν τα πρώτα συμπεράσματα του θέματός μας σε σχέση με την κρίση στη Λιβύη αλλά και στις διαφαινόμενες εξελίξεις της τότε λεγόμενης «αραβικής άνοιξης», πιο πρόσφατες προσεγγίσεις του φαινομένου είναι πιο ακριβείς, καθόσον ο ιστορικός χρόνος (5ετία) είναι εξαιρετικά πυκνός σε εξελίξεις.

Συγκεκριμένα, ο Martin Lynch σε άρθρο του στο Foreign Affairs, κάνοντας μία αποτίμηση του ρόλου των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, οδηγείται σε σημαντικά συμπεράσματα ως προς τα όρια των πολέμων δι' αντιπροσώπων. Σύμφωνα με τον ακαδημαϊκό ως απόρροια του φαινομένου των αραβικών εξεγέρσεων, θεωρεί ότι: « Σε σχεδόν κάθε αραβικό κράτος σήμερα, η εξωτερική πολιτική καθοδηγείται από ένα ισχυρό μίγμα αντιληπτών απειλών και ευκαιριών. Οι φόβοι της αναζωπύρωσης των εγχώριων εξεγέρσεων, της ιρανικής ισχύος και της εγκατάλειψης από τις ΗΠΑ υπάρχουν παράλληλα με τις φιλοδοξίες εκμετάλλευσης των αποδυναμωμένων κρατών και της διεθνούς αταξίας – μία δυναμική που τραβά τις περιφερειακές δυνάμεις σε καταστροφικές **συγκρούσεις δι' αντιπροσώπων**, οι οποίες σπέρνουν το χάος σε ολόκληρη την περιοχή. Οποιοδήποτε όραμα της περιοχής βρίσκει μία λειτουργική ισορροπία ισχύος, είναι μία χίμαιρα: η νέα τάξη είναι θεμελιωδώς μία [τάξη] της αταξίας.»⁶¹ Κατά τον συγγραφέα του άρθρου, η συνεχής περιδίνηση των αραβικών κρατών και της Τουρκίας σε πολλαπλά διλήμματα ασφαλείας, κατέληξαν ώστε να αντιλαμβάνονται τα γεγονότα είτε ως ευκαιρία αναγκαστικής/υποχρεωτικής προβολής ισχύος και εδραίωσης μηνύματος ισχύος και όχι αδυναμίας, είτε ως απειλή (προερχόμενη τόσο από το εξωτερικό όσο και από το εσωτερικό τους). Το εναρκτήριο λάκτισμα για την περιδίνηση αυτή αποτέλεσε ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων στη Λιβύη το 2011: « οι χώρες του Κόλπου και η Τουρκία (όπως και οι ΗΠΑ), θεώρησαν τη παρέμβασή τους στη Λιβύη ως μία ιστορία επιτυχίας: συνειδητοποίησαν τα οφέλη υποστήριξης τοπικών αντιπροσώπων και έμαθαν ότι θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν υποστήριξη από την Αμερική, την Ευρώπη και τον ΟΗΕ για παρεμβάσεις κατά των αντιπάλων τους».⁶²

Στη περίπτωση της Συρίας, σύμφωνα με το παραπάνω σκεπτικό και καθόσον δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν απόφαση του ΟΗΕ κατά του καθεστώτος Άσσαντ, ενήργησαν για την δημιουργία πολέμου δι' αντιπροσώπων από μόνες τους, χωρίς μεταξύ τους συντονισμό, εξοπλίζοντας διαφορετικές πολιτικές οντότητες και έχοντας αντικρουόμενα συμφέροντα

⁶¹ Marc Lynch, «Η νέα αραβική τάξη», Foreign Affairs Hellenic Edition, 24 Ιουλ 2019

⁶² Στο ίδιο

στην διάρκεια των επιχειρήσεων. Η εμπλοκή των ΗΠΑ, Ρωσίας και Ισραήλ (και ο κάθε ένας για τους δικούς τους λόγους), επέτεινε την κατάσταση, η οποία μαίνεται έως τώρα.

Προς επίρρωση του παραπάνω ισχυρισμού, ο Martin Lynch ισχυρίζεται ότι ενώ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, πλην των άλλων, και ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων ήταν κρατικοκεντρικός και οι αντιπρόσωποι ελεγχόμενοι (όχι πάντα απόλυτα) από τους χορηγούς, στη σύγχρονη εποχή λόγω της ανάδυσης της λεγόμενης πολιτικής της οικονομίας των συγκρούσεων, οι χθεσινοί αντιπρόσωποι δημιουργούν και αναπτύσσουν αντίστοιχους δικούς τους, που πρακτικά σημαίνει ότι λειτουργούν σχετικά αυτόνομα, προωθώντας τις στρατηγικές τους επιλογές. Οι στρατηγικές αυτές επιλογές, είναι δυνατόν να έρχονται σε σύγκρουση με τις επιλογές μίας περιφερειακής ή μίας ηγεμονικής δύναμης. Επιπλέον των παραπάνω, οι μη κρατικοί δρώντες, εκμεταλλευόμενοι την πρόσβαση σε πληροφοριακά μέσα, προωθούν και εκείνοι την στρατηγική τους ανεξάρτητα.⁶³

Η παραπάνω ανάλυση, θέτει από μόνη της ένα όριο ως προς την ανάληψη πολέμων δι' αντιπροσώπων, καθόσον επιβεβαιώνει τους προβληματισμούς που αρχικά έθεσε ο Pattison και αναφερθήκαμε.⁶⁴

Ένα άλλο θεωρητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εάν η άμεση (direct) παρέμβαση κύριων παικτών στον εμφύλιο έχει οδηγήσει αυτή τη σύρραξη σε τύπο συμβατικών επιχειρήσεων με την αντιπαράθεση ΗΠΑ – Ρωσίας ως υπόστρωμα και αναβίωση τακτικών Ψυχρού Πολέμου δηλαδή ότι υπάρχει διολίσθηση στην κατηγοριοποίηση του πολεμικού φαινομένου.⁶⁵

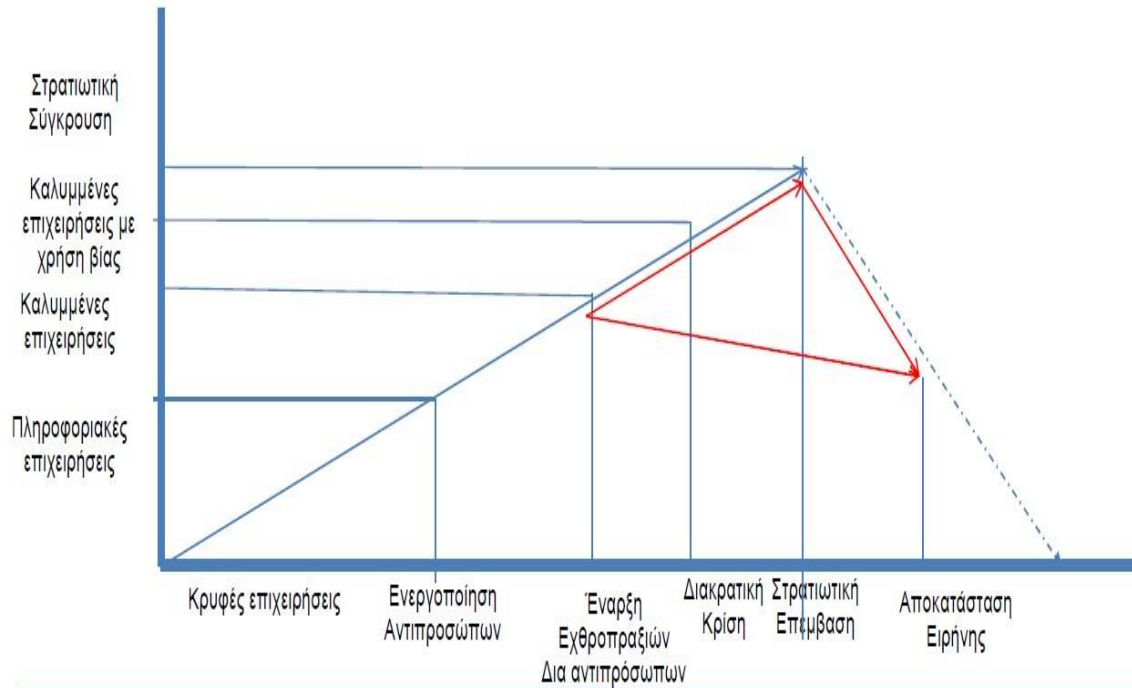
Επειδή διαφωνούμε με την παραπάνω προσέγγιση, παραθέτουμε το παρακάτω διάγραμμα, που παρουσιάζει πώς εξελίσσεται ένα σύγχρονο πολεμικό φαινόμενο, από μελέτη για την επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία και τη σχέση proxy και υβριδικού πολέμου.⁶⁶

⁶³ Στο ίδιο

⁶⁴ James Pattison, “The Ethics of Arming Rebels”, *Ethics & International Affairs*, 2015

⁶⁵ Διπλωματική Εργασία Διον. Γκούρη στο ΑΠΘ «Ο Πόλεμος στη Συρία 2011-2017. Ένα νέο είδος πολέμου;», 2018

⁶⁶ Διπλωματική Εργασία Δημ. Γούναρη στο ΠΑΜΑΚ «Ο Υβριδικός Πόλεμος της Ουκρανίας και τα διδάγματα για την Ελλάδα», Δεκ 2018

Μη Στρατιωτικά Μέσα	Προετοιμασία Συμμαχιών-Διεθνή Νομιμοποίηση		Ρύθμιση Σύγκρουσης με Διεθνείς Θεσμούς	
	Διπλωματική Πίεση	Οικονομική Πίεση	Διακοπή Διπλωματικών Σχέσεων	
Στρατιωτικά Μέσα	Πληροφοριακές Επιχειρήσεις	Καλυμμένες Επιχειρήσεις	Στρατιωτικές Επιχειρήσεις	
	Εχθροπραξίες Δια Αντιπροσώπων	Διασύνδεση Χρήσης Στρατιωτικών Μέσων	Διεξαγωγή CIMIC	

Παρόλο που το παραπάνω διάγραμμα αναφέρεται στην ουκρανική κρίση, μπορεί να αποτελέσει οδηγό για το πώς ο «πόλεμος δι' αντιπροσώπων» ενσωματώνεται σε ένα στρατηγικό σχέδιο για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών ενός πολέμου. Κρίνεται ενδιαφέρον να επισημανθεί το κόκκινο τρίγωνο στο παραπάνω διάγραμμα: δίδεται ως επιλογή η διευθέτηση της κρίσης και αποκατάσταση της ειρήνης απευθείας με την έναρξη εχθροπραξιών δια αντιπροσώπων, αλλά επίσης και η στρατιωτική επέμβαση, εφόσον απαιτηθεί, με ανάλογη επιμήκυνση του χρόνου διευθέτησης.

Η μεγάλη διαφορά σε σχέση με την (επιτυχημένη) επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία και στις αντίστοιχες συρράξεις στη Λιβύη και – ιδιαίτερα – στη Συρία, είναι όπως προηγουμένως αναφέραμε, ότι πάρα πολλοί περιφερειακοί παίκτες που – σχεδόν – ανεξέλεγκτα, προβαίνουν στην ταυτόχρονη υλοποίηση στρατηγικών σχεδίων επέμβασης, δημιουργώντας ένα «κορεσμό» δράσεων – μέσων – στόχων, που δεν συγκλίνουν στο χώρο-χρόνο και αντιμετωπίζονται από το Συριακό καθεστώς (και τους κάθε λογής χορηγούς του), μεμονωμένα. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν την δυσκολία που

υφίσταται σε όλα τα επίπεδα του πολεμικού φαινομένου (στρατηγικό, επιχειρησιακό, τακτικό), της ανάγκης σταθερής συνεργασίας, η οποία να βασίζεται σε κοινά αμοιβαία συμφέροντα και της δημιουργίας σταθερών συμμαχιών ως εργαλείο διεξαγωγής ορθολογικών πολεμικών επιχειρήσεων. Το ευκαιριακό συμφέρον που χαρακτηρίζει τον πόλεμο δι' αντιπροσώπων δεν επαρκεί σε τέτοιες κλίμακες επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, δεν είναι καθόλου τυχαία, η υψηλή στρατηγική και επιχειρησιακή αξία ως υποδομή και ιδέα, της ύπαρξης και λειτουργίας του NATO.

Νομοτελειακά λοιπόν, η ορθολογικότητα τέτοιων επεμβάσεων σε μεγάλη κλίμακα ως προς τα μέσα, τις δράσεις και τον σκοπό, τίθενται υπό ευθεία λογική αμφισβήτηση.

Η διασπορά της [τάξης] του χάους, μπορεί να βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο τακτικό επίπεδο του πολέμου (όπου και πολλές φορές υπό συνθήκες επιδιώκεται), στο επιχειρησιακό και κυρίως στο στρατηγικό επίπεδο, παύει να είναι ορθολογικό και θέτει εκ των πραγμάτων το μέγιστο επιτρεπόμενο όριο στη διεξαγωγή των πολέμων δι' αντιπροσώπων.

Καθόσον τα όρια ως προς την ανάληψη και διεξαγωγή σύγχρονων πολέμων δι' αντιπροσώπων σκιαγραφήθηκαν, το επόμενο λογικό ερώτημα είναι στο πώς σχεδιάζεται ή αναμένεται να υλοποιείται ο τερματισμός ενός τέτοιου πολέμου. Στο ερώτημα αυτό δύο είναι οι διαφαινόμενες λύσεις: είτε της ολικής επικράτησης ενός αντιμαχόμενου έναντι του άλλου, είτε με εκχειρία και μεταξύ τους συνεννόηση.

Από την στιγμή που δεν έχει επιτευχθεί γρήγορη επικράτηση και ανατροπή ενός καθεστώτος (πχ Άσσαντ στη Συρία) και το ίδιο το καθεστώς έχει επιβιώσει από τα πρώτα πλήγματα, επιτυγχάνοντας τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική του ενδυνάμωση, με τον προσεταιρισμό χορηγών με ιδιαίτερο ρόλο και ισχύ, η ολική επικράτηση ενός έναντι άλλου παρουσιάζεται πολύ δύσκολη έως αδύνατη. Όλες οι αντιμαχόμενες πλευρές φθείρονται συνεχώς και οι επιχειρήσεις οδηγούν σε μακροχρόνιες συρράξεις με ανυπολόγιστες επιπτώσεις τόσο στην ισορροπία της περιοχής, όσο και σε ανθρωπιστικές κρίσεις. Ως εκ τούτου, η μόνη ρεαλιστική και συνάμα ορθολογική προσέγγιση στην περίπτωση αυτή, είναι η υιοθέτηση της δεύτερης επιλογής για τον τερματισμό των επιχειρήσεων: η εκχειρία και οι διαπραγματεύσεις για τον οριστικό τερματισμό και η ανοικοδόμηση του πληγέντος κράτους. Σε αυτή την τελευταία λύση, η οποία αντιμετωπίζει τεράστιες πρακτικές δυσκολίες εφαρμογής, κυρίως λόγω των βαθέων τραυμάτων που επιφέρει ένας εμφύλιος πόλεμος όπως ο Θουκυδίδης περιγράφει για τον εμφύλιο της Κέρκυρας, οι χθεσινοί χορηγοί θα κληθούν να επιμερίσουν και να προσπαθήσουν να μεγιστοποιήσουν τα δυνατά οφέλη, τα οποία λογικά θα είναι υποδεέστερα των αρχικών σχεδιασθέντων στην αρχή του πολέμου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Η κρίση στη Λιβύη, αποτέλεσε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του δόγματος Ευθύνης Προστασίας (Responsibility to Protect – R2P) των ΗΕ. Παρόλο που η επέμβαση επιχειρησιακά θεωρείται πετυχημένη, υπήρξε μακροχρόνια και με εγγενή προβλήματα λόγω της μη ανάπτυξης χερσαίων δυνάμεων.

Σε στρατηγικό επίπεδο, η έλλειψη εμφανώς πολιτικού σκοπού, ειδικά για την μετά Καντάφι εποχή, κατήργησε όποια επιτυχία στο επιχειρησιακό επίπεδο. Η ορθολογική στρατηγική υπερβαίνει διαχρονικά, όποια επιχειρησιακή επιτυχία και όχι το αντίστροφο. Η μετά την κρίση εποχή, ίσως είναι σπουδαιότερη και από αυτή την ίδια την διαχείριση της κρίσης.

Η κατάτμηση του έργου, δείχνει την σύγχρονη τάση για την ανάγκη συνεργασίας προς επίτευξη συνέργειας σε πολλαπλά επίπεδα με πολλούς διαφορετικούς εθνικούς και υπερεθνικούς δρώντες κατά την διαχείριση μίας κρίσης.

Το κόστος/αποτελεσματικότητα ανατροπής καθεστώτων και όχι προσπάθειας συμμόρφωσης αυτών στις διεθνείς επιταγές στα πλαίσια αποστολών δόγματος Ευθύνης Προστασίας των ΗΕ, είτε με την χρησιμοποίηση είτε όχι, εξεγερθέντων για την διεξαγωγή πολέμου δια αντιπροσώπων, χρήζει ολιστικής ανάλυσης τόσο από νομική όσο και ηθική πλευρά στα πλαίσια του επιδιωκόμενου σκοπού σε μία διαχείριση κρίσης.

2. Η πρακτική του “πολέμου δι’ αντιπροσώπων” ανάγεται σε παλαιότερες ιστορικές περιόδους, πλην όμως μελετήθηκε εκτενέστερα κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τυγχάνει θεωρητικής αναζωπύρωσης μετά την κρίση στην Λιβύη, όπου παρουσιάζεται με τις ίδιες αρχές αλλά με ευχέρεια επιλογής τακτικών λόγω του σύγχρονου επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Η έμμεση διάσταση, αναζωπυρώνει τις θεωρητικές αναζητήσεις τόσο από την αντίστοιχη θεωρία του Liddell Hart, όσο και την αντιστοίχιση «περί ομίχλης» του πολέμου του Κλαούζεβιτς (ως προς το «άγνωστο» των προθέσεων των proxy).⁶⁷

Υφίστανται αρκετές παρανοήσεις και αντιφάσεις στο τί θεωρείται (κυρίως από άλλους δρώντες πλην των εμπλεκόμενων) ως “πόλεμος δι’ αντιπροσώπων” και τί ως όχι. Καταρχάς οι όροι που χαρακτηρίζουν τους εμπλεκόμενους δρώντες είναι ο “χορηγός”(benefactor), ο “παρένθετος/εμβόλιμος” (surrogate) και ο “αντιπρόσωπος / πληρεξούσιος” (proxy) . Οι μεταξύ αυτών των τριών κατηγοριών στρατηγικές σχέσεις αμοιβαίου οφέλους προσδιορίζουν τόσο τον τρόπο, όσο και τα αναμενόμενα αποτελέσματα σε ένα πόλεμο δι’ αντιπροσώπων.

⁶⁷ Andrew Mumford “ The new era of the Proliferated Proxy War”, Bridge, Nov 2017

Τα κρίσιμα εννέα ερωτήματα του Yaacov Bar – Siman – Tov, απαντούν ικανοποιητικά ώστε να προσδιορίσουμε αν είναι ή δεν είναι μια σύρραξη, πόλεμος δι' αντιπροσώπων.⁶⁸

Συμπερασματικά, ένας πόλεμος δι' αντιπροσώπων διέπεται από την έμμεση (indirect) προσέγγιση, δεν χαρακτηρίζεται από συμμετρία ως προς τους δρώντες (μικρά και μεγάλα κράτη και μη κρατικοί δρώντες, είναι δυνατόν να είναι proxy για μία πλευρά και όχι για την άλλη), δεν είναι απαραίτητο να ανακοινώνεται ως τέτοιος για να θεωρείται ότι είναι, αντίθετα προσδιορίζεται από την διεθνή κοινότητα και όχι απευθείας από τους δρώντες. Επιπλέον, οι στρατιωτικές σχέσεις των δρώντων (benefactor, surrogate, proxy) χαρακτηρίζονται από τα ευκαιριακά και όχι τα σταθερά συμφέροντα που διέπουν μια συμμαχία. Παρόλα αυτά υφίσταται αμοιβαιότητα μεταξύ συγκλινόντων συμφερόντων με ανισορροπία ισχύος υπέρ του χορηγού κράτους (benefactor) σε σχέση με τους αντιπροσώπους του.

Υφίσταται η περίπτωση, κάτω από κατάλληλες προϋποθέσεις ένα μεγάλο κράτος να λειτουργεί ως αντιπρόσωπος ενός μικρότερου. Τέλος οι ρόλοι των δρώντων δύνανται στη σύγχρονη εποχή να αφορούν όχι μόνο κρατικούς, αλλά και μη-κρατικούς δρώντες.

Ο ρευστός χαρακτήρας της σχέσης benefactor/proxy προσδιορίζεται τόσο από την διακύμανση της στρατηγικής τους σχέσης, όσο και από το μέγεθος και το σκοπό κάθε παρέμβασης. Όσο πιο ρευστό είναι το γεωστρατηγικό περιβάλλον που οι δύο αυτές οντότητες αλληλοεπιδρούν, τόσο πιο ρευστή η σχέση τους καθώς ανατροφοδοτούνται διαρκώς τα συμφέροντα που πρεσβεύουν.

3. Η ανάληψη πολέμου δι' αντιπροσώπων, παρόλο που ορθολογικά ως προς το πολεμικό φαινόμενο διατρέχεται πλήρως από την θουκυδίδεια αντίληψη (φόβος, τιμή, συμφέρον), προσδιορίζεται με το επιμέρους, που είναι η επέμβαση κρατών στο εσωτερικό άλλων. Συνολικά υφίστανται οκτώ κύριοι λόγοι που αναλαμβάνονται επεμβάσεις: η απόκτηση εδαφών, η προστασία κοινοτήτων / μειονοτήτων, η προστασία οικονομικών συμφερόντων, η προστασία διπλωματικών ή στρατιωτικών συμφερόντων, η ιδεολογία, η περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων, η προοπτική πιθανής επιτυχίας, η προοπτική αποφυγής κλιμάκωσης μίας σύγκρουσης.

Οι παραπάνω λόγοι λειτουργούν συνδυαστικά ως προς την ανάληψη ενός πολέμου δι' αντιπροσώπων και έχουν ο καθένας μόνος του ή ο συνδυασμός αυτών, αποτύπωμα στις τρεις βασικές αιτίες του Θουκυδίδη.

Η ιδεολογία είναι ένα εργαλείο πολιτικής πιο εύκολα αποδεκτό στο εσωτερικό των κρατών που προβαίνουν σε επέμβαση, πλην όμως το “υπόστρωμα” για την λήψη αποφάσεων ενός κρατικού δρώντα ως προς την ανάληψη πολέμου δι' αντιπροσώπων, παραμένουν η ισχύς και τα εθνικά συμφέροντα, όπως ακριβώς περιγράφονται από τη ρεαλιστική σχολή σκέψης

⁶⁸ Yaacov Bar-Siman-Tov, “The Strategy of War by Proxy”, *Cooperation and Conflict*, XIX (1984), 264-265

των Διεθνών Σχέσεων. Η ιδεολογία (και η προβολή των αξιών μιας μεγάλης χώρας) λειτουργεί και ως επιταχυντής στη διαδικασία λήψης απόφασης, περιγράφοντας το σύνολο των αξιών που αντιπροσωπεύουν τον εκάστοτε λήπτη μιας απόφασης.

4. Η διεξαγωγή ενός πολέμου δι' αντιπροσώπων μπορεί να επιτευχθεί με έναν συνδυασμό από τους παρακάτω τρόπους: με την διάθεση ανθρώπινου δυναμικού, αμυντικού υλικού, κεφαλαίων και μη στρατιωτικής βοήθειας. Από την μέχρι τώρα πρακτική, όσα περισσότερα επιχειρησιακά "εργαλεία" χρησιμοποιήσει ένας benefactor, τόσες περισσότερες επιλογές και επίτευξη συνέργειας θα επιτύχει προς την επίτευξη των στρατηγικών αποτελεσμάτων που επιδιώκει.

Η διάθεση ανθρώπινου δυναμικού κατά βάση αφορά τον proxy και όχι τον benefactor, καθόσον ένας από τους κύριους λόγους ανάληψης proxy wars είναι η μετακύλιση του κόστους σε ανθρώπινες ζωές. Δεν αποκλείεται όμως η χρήση στρατ. Συμβούλων από τον benefactor ή και στρατευμάτων, πλην όμως ενέχεται ο κίνδυνος απώλειας της έμμεσης προσέγγισης και η διολίσθηση προς μία μη επιθυμητή άμεση εμπλοκή. Το στρατιωτικό αποτύπωμα των proxy δυνάμεων πρέπει να βρίσκεται σε αντιστοιχία προς την παρατακτική στρατιωτική δύναμη του αντιπάλου που πρέπει να καταβάλει.

Η διάθεση αμυντικού υλικού, εκτός του πρακτικού έχει και σημειολογικό χαρακτήρα υποστήριξης μιας εμπλεκόμενης δύναμης και μπορεί να υλοποιηθεί ευχερέστερα με την χρήση surrogate μπορεί δε να αποτελέσει και την κρίσιμη καμπή για την στροφή μιας επιχείρησης υπέρ ενός χορηγού (benefactor) (πχ πύραυλοι Stinger στο Αφγανιστάν). Η χρηματοδότηση με τη διάθεση κεφαλαίων σε proxies είναι μία από τις αποτελεσματικότερες μεθόδους διεξαγωγής, ειδικότερα λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και της τεχνικής και θεσμικής ευελιξίας που διέπει το σύγχρονο τραπεζικό σύστημα. Δίδεται έτσι η δυνατότητα στους benefactors/surrogates/proxies για αμοιβαίες συναλλαγές που δεν περιορίζονται πλέον από την εδαφική γειννίαση (πχ. χρηματοδότηση προς διάθεση οπλικών συστημάτων). Τέλος, η διάθεση μη-στρατιωτικής βοήθειας αναφέρεται στην λεγόμενη "ήπια ισχύ" του Joseph Nye, που στην περίπτωση μας εστιάζεται στον προσεταιρισμό proxies, στην επικοινωνιακή πολιτική και στον συμβολισμό με εκπομπή ισχυρού μηνύματος αποτροπής στην εμπλοκή τρίτων χωρών που αντιβαίνουν στα συμφέροντα ενός χορηγού (benefactor).

5. Οι πολεμικές συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα θα συνεχίσουν να είναι αιματηρές όπως και στο παρελθόν και το πολεμικό φαινόμενο θα αναλαμβάνεται υπό το πρίσμα της Θουκυδίδειας αυθεντίας "του φόβου, της τιμής και του συμφέροντος", μολονότι οι μορφές διεξαγωγής του φαινομένου θα διαφοροποιούνται από το εκάστοτε επιχειρησιακό περιβάλλον. Οι σύγχρονες απειλές που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι κρατικοί δρώντες για την επιβίωσή τους, σε συνδυασμό με τις εσωτερικές και διεθνείς τάσεις εξέλιξής τους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, ενισχύουν την επιλογή

εμμέσων στρατηγικών προσέγγισης και ευνοούν την υιοθέτηση ανάληψης πολέμων δι' αντιπροσώπων.

Οι παράγοντες που ενισχύουν την ανάληψη πολέμων δι' αντιπροσώπων συνοψίζονται:

α. Στην αποστασιοποίηση των σύγχρονων πολιτών από την ενεργό συμμετοχή σε θέματα ασφαλείας, παράλληλα με την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών με όρους οικονομικής διαχείρισης η οποία έχει δημιουργήσει ένα αντίστοιχο “σύνδρομο του Βιετνάμ”, με το κράτος να αναζητά τις οικονομικότερες λύσεις με το ελάχιστο ανθρώπινο κόστος.

β. Στην ανάπτυξη ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών Private Military Companies (PMCs) και στη δελεαστική χρησιμοποίησή τους είτε σε υποστηρικτικούς, είτε σε στρατιωτικούς ρόλους, καθόσον συγκεντρώνουν εξαιρετική ευελιξία σε σχέση με την χρήση κανονικών στρατιωτικών τμημάτων, παρακάμπτοντας, κόστη (σε ανθρώπινες ζωές και οικονομικά), τον πολιτικό έλεγχο και την κοινωνική αναταραχή εντός της επικράτειας των χορηγών.

γ. Στη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, εκτός από την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα μικρών ομάδων που ευνοεί την ανάπτυξη των PMCs, και δημιουργεί προϋποθέσεις διεξαγωγής επιχειρησιακών πληροφοριών και Επικοινωνίας με πλατφόρμα τον κυβερνοχώρο.

δ. Στην Κίνα η οποία πρέπει να θεωρείται συντελεστής ανάπτυξης αριθμού ανάληψης πολέμων δι' αντιπροσώπων, καθόσον η ανάδυσή της προέρχεται από έμμεση στρατηγική, η επέκτασή της εστιάζεται στην οικονομική διεύδυση, η οικονομία της έχει την ανάγκη πρώτων υλών οι οποίες βρίσκονται κατά βάση στην αφρικανική ήπειρο, υφίσταται αποφυγή άμεσης στρατιωτικής σύγκρουσης με τις ΗΠΑ (όπως και με την ΕΣΣΔ στο παρελθόν) και η στρατιωτική της αντίληψη ενσωματώνει στον πυρήνα της, προoxy τακτικές.

6. Εκτιμάται ως πάγια τακτική των κρατών που αναλαμβάνουν πολέμους δι' αντιπροσώπων, η επιθυμία για νομική κάλυψη αυτών από αποφάσεις συλλογικών οργάνων του ΟΗΕ. Επειδή κανένα κράτος που μετέχει με κάποιο ρόλο σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις, δεν τις χαρακτηρίζει το ίδιο ως “πόλεμο δι' αντιπροσώπων”, κοινή επιδίωξη είναι η πρόκληση αποφάσεων που να αφήνουν “παράθυρα ευκαιρίας” για την εφαρμογή της έμμεσης στρατηγικής τους. Ως εκ τούτου, αποφάσεις που άπτονται “ανθρωπιστικών κρίσεων” κλπ, χρησιμοποιούνται – πλην άλλων θεμιτών πλευρών – και ως “πλατφόρμα νομιμότητας” για την επιχειρησιακή υλοποίηση πολέμων δι' αντιπροσώπων. Αξιοσημείωτη βεβαίως είναι η περίπτωση των κυβερνοεπιθέσεων που μένουν πάντοτε στη “σκιά” και χωρίς φανερό benefactor / surrogate / proxy.

Εκτός των παραπάνω που άπτονται θεμάτων διεθνούς νομιμότητας, που σε κάθε περίπτωση είναι εξαιρετικά σημαντική και αφορούν και την ηθική διάσταση εφαρμογής και σεβασμού των κανόνων του διεθνούς δικαίου και

των αποφάσεων των συλλογικών οργάνων του ΟΗΕ, και επιπλέον στην εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση ανάληψης τέτοιων επιχειρήσεων, υφίστανται επιπλέον περιορισμοί / προβληματισμοί ανάληψης πολέμων δι' αντιπροσώπων. Ο James Pattison, διατρέχει αυτή την διαλεκτική σχέση με ανάλογη ανάλυση της ηθικής πλευράς του θέματος (πχ πότε θεωρείται «δίκαιος» σκοπός των εξεγερθέντων), αλλά και της πρακτικής: κατά πόσον δηλαδή η πρακτική αυτή ωφελεί ή όχι στην συνολική διαχείριση της κρίσης. Η εξαιρετικά περίπλοκη ανάλυσή του, βασίζεται σε τρεις πυλώνες/αρνήσεις.⁶⁹

α. *The Rebel Risk Objection*

Συνοψίζονται στο ποιοι είναι οι εξεγερθέντες που εξοπλίζουμε και τί επιδιώκουν.

β. *The Escalation Objection*

Αναφέρεται ότι η εμφύλια διαμάχη μπορεί να κλιμακωθεί, αν άλλοι παίκτες ενισχύουν την αντίπαλη από εμάς πλευρά.

γ. *The Diffusion Objection*

Αναφέρεται στην δυνατότητα διάχυσης του οπλισμού σε πολλαπλές διαφορετικές ομάδες επαναστατών.

Η εμπλοκή τρίτων μερών σε μια εμφύλια σύγκρουση, με την μορφή του “πολέμου δι' αντιπρόσωπων” και όχι η απευθείας αντιμετώπιση της κρίσης με δυνάμεις άμεσα ελεγχόμενες από τον ΟΗΕ, επιφέρει παρενέργειες πλην των άλλων αναφερομένων και ως προς την ανοικοδόμηση του κράτους μετά τον τερματισμό του εμφυλίου, ο οποίος συνήθως είναι μακροχρόνιος και προκαλεί βαθιές διαιρέσεις (Λιβύη, Συρία).

7. Το φαινόμενο του πολέμου δι' αντιπροσώπων, θα απασχολήσει στο μέλλον έντονα τη διεθνή κοινότητα, καθόσον διακρίνεται η τάση υιοθέτησης αυτής της επιλογής όπως αναφέραμε. Έτσι, εκτιμάται ότι το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον θα παραμείνει έντονο, καθόσον η έμμεση από μία άμεση ενέργεια διαφοροποιείται και ως προς την υβριδική της υπόσταση και δεν είναι ποτέ γραμμική.

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε βέβαια, ότι η τάση παραγωγής πολέμων δι' αντιπροσώπων, έχει ως σπέρμα και το παρακμιακό στοιχείο: η αποστασιοποίηση, ως προς τη συμμετοχή, ενός πολίτη σύγχρονου δημοκρατικού κράτους από τα κοινά (εθνική ασφάλεια κλπ), δεν προοιωνίζει και την καλύτερη εξέλιξη για αυτό που τώρα θεωρούμε έθνος – κράτος. Ούτε βέβαια και η εκτενής χρήση ιδιωτικών στρατών. Άλλωστε η χρήση μισθοφορικών τμημάτων έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι οδηγεί στην παρακμή και στη πτώση (Ρώμη, Βυζάντιο κλπ).

⁶⁹ James Pattison, “The Ethics of Arming Rebels”, *Ethics & International Affairs*, 2015

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συγγράμματα - Άρθρα

1. Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, ‘‘Ο Τρίτος Κόσμος στις Διεθνείς Σχέσεις’’, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005
2. Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, ‘‘Μέση Ανατολή, Αραβοϊσραηλινή Διένεξη’’, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2011
3. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, ‘‘Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη’’, Εκδόσεις Παν. Μακεδονίας (2015)
4. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007
5. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του- Τα πολλά πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2002
6. Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, Θεμέλιο , Αθήνα, 1999
7. Διατριβή Σπανού Δέσποινας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο « *Ο Καντάφι και η Δύση: Από τη Δαιμονοποίηση στη Συνεργασία και την Ανατροπή*»
8. Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2010
9. Στάθης Ν. Καλύβας, Νίκος Μαραντζίδης, *Εμφύλια Πάθη, 23 +2 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον εμφύλιο*, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2016
10. Διπλωματική Εργασία Δημ. Γούναρη στο ΠΑΜΑΚ «*Ο Υβριδικός Πόλεμος της Ουκρανίας και τα διδάγματα για την Ελλάδα*», Δεκ 2018
11. Διπλωματική Εργασία Διον. Γκούρη στο ΑΠΘ «*Ο Πόλεμος στη Συρία 2011-2017. Ένα νέο είδος πολέμου;*», 2018
12. Διπλωματική Εργασία Νικ. Κατσαρού στο ΠΑΜΑΚ «*Οι διεθνοπολιτικές και στρατηγικές διαστάσεις της κρίσης στη Συρία: μία ρεαλιστική προσέγγιση*», Δεκ 2017
13. Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία. Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, μτφ: Η. Στροϊκού, επιμ.: Π. Ήφαιστος, Ποιότητα, Αθήνα, 1998
14. Martin van Creveld, *Η Άνοδος και η Πτώση του Κράτους*, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2003
15. Marc Lynch, «*Η νέα αραβική τάξη*», Foreign Affairs Hellenic Edition, 24 Ιουλ 2019
16. Hedley Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική*, μτφ.: Η. Στροϊκού, επιμ.: Η. Κουσκουβέλης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2001
17. Andrew Mumford ‘‘ *Proxy Warfare*’’, Polity Press (2013)
18. Andrew Mumford ‘‘ *The new era of the Proliferated Proxy War*’’, Bridge, Nov 2017

19. Alex Marshall, ‘From Civil War to Proxy War: past history and current dilemmas’, *Small Wars and Insurgencies*, 2016, Vol 27
20. Candace Rondeaux, David Sterman, *Twenty -First Century Proxy Warfare. Confronting Strategic Innovation in a Multipolar World Since the 2011 NATO Intervention*, Arizona University, Feb 2019
21. CIA, *Consumer’s Guide to Intelligence* (Washington, DC, 1995)
22. Christopher S. Chivvis, ‘*Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention*’, Cambridge University Press, 2014
23. Chris Loveman ‘*Assessing the Phenomenon of Proxy Intervention*’, *Conflict, Security and Development* 2/3 (2002)
24. Colin Gray, ‘*The Twentieth – First Century Security Environment and the Future of War*’, *Parameters* 38 (Winter 2008-09)
25. Dirk Vandewalle, ‘*A History of Modern Libya*’, Cambridge University Press, 2012
26. E. H. Carr, ‘*Μικρή Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*’, Εκδόσεις Πατάκη, Μετ. Ανδρέας Παπάς, Αθήνα, 2016
27. Frederic S. Pearson, ‘Foreign Military Interventions and Domestic Disputes’, *International Studies Quarterly* 18/3(1974):262
28. H. H. Koh, *International Law in Cyberspace*’ (United States Cyber Command Interagency Legal Conference, Fort Meade, MD, 18 Sep 2012)
29. Hans Morgenthau, ‘To Intervene or Not to Intervene’, *Foreign Affairs* 45/3(1967):425 - 428
30. Ivan Eland, ‘*Turn the War on Terrorism into a War by Proxy*’, CATO Institute (23 Jan 2002)
31. James Pattison, ‘The Ethics of Arming Rebels’, Άρθρο στο *Ethics & International Affairs*, 2015
32. John Lewis Gaddis, *We Now Know: Rethinking Cold War History* (Oxford: Oxford University Press, 1997)
33. Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004)
34. Jon R. Lindsay, *Proxy Wars: Control Problems in Irregular Warfare and Cyber Operations*, San Francisco, April 2013
35. Karl W. Deutsch, ‘External Involvement in Internal Wars’, *Internal Wars: Problems and Approaches* (New York: Free Press of Glencoe, 1964)
36. K.J. Holsti, *The State, War and the State of War* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996)
37. Matthew Moore, ‘Selling to Both Sides: The Effects of Major Conventional Weapons Transfers on Civil War Severity and Duration’, *International Interactions* 38/3(2012)

38. Ministry of Defense, *Future Character of Conflict*, (Development Concept and Doctrine Centre, Feb 2010)
39. Ned Dodos, "International Rescue and Mediated Consequences", *Ethics and International Affairs* 26/3 (2012)
40. Patrick M. Regan, *Civil Wars and Foreign Powers: Outside Intervention in Intrastate Conflict* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2002),
41. Qiao Liang and Wang Xiansui, *'Unrestricted Warfare'* (Beijing, Feb 1999)
42. Sten Rynning, "Coalitions, institutions and big tents: the new strategic reality of armed intervention", *International Affairs* 89:1, 2013
43. Stoler, Marc A., *'Allies at War: Britain and America Against the Axis Powers, 1940-1945'* (London: Hobber Arnold)
44. Tim Maurer, 'Proxies and Cuberspace', *Journal of Conflict and Security Law* (2016), Vol .21 No. 3, 383 -403
45. Yaacov Bar-Siman-Tov, "The Strategy of War by Proxy", *Cooperation and Conflict*, XIX (1984)